

TRIBUNA

270

Consiliul Județean Cluj

4 lei

Director fondator: Ioan Slavici
Revistă de cultură • serie nouă • anul XII • 1-15 decembrie 2013

www.revistatribuna.ro

Lumea văzută din China

Andrei Marga

Alexandru Petria

Gheorghe Grigurcu, un vinovat fără vină

Ilustrația numărului: Ștefan Pelmuș

Ovidiu Morar

Distrugerea Universității și noua barbarie

Oana Pughineanu

Dumnezeu e ca Sergiu Nicolaescu

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură
Tribuna:

Constantin Barbu
Alexandru Boboc
Gheorghe Boboș
Nicolae Breban
Nicolae Iliescu
Andrei Marga
Eugen Mihăescu
Vasile Muscă
Mircea Muthu
D.R. Popescu
Irinel Popescu
Marius Porumb
Petru Romoșan
Florin Rotaru
Gh. Vlăduțescu
Grigore Zanc

Redacția:
Mircea Arman
(manager)

Claudiu Groza
(redactor șef adjunct)
Ioan-Pavel Azap
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu
Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Aurica Tothăzan
Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță

Colaționare și supervizare:
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro
ISSN 1223-8546

**Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor**

Saltimbanci

din lirica universală

Gavin Ewart

S-a născut în Londra, în 1916. Educație la Wellington College și Cambridge. A lucrat pentru British Council, și, din 1971 a fost scriitor pe cont propriu și profesor cu jumătate de normă. A editat *Timp de patruzeci de ani: o antologie a cântecelor de școală* (1964).

Prayer

Lord I am not entirely selfish
Lord I am not entirely helpful
O Lord to me be slightly lavish
O Lord be in a minor way lavish

Lord I am not completely bad-mannered
Lord I am not a crusader, mad-bannered
O Lord to me be quite well disposed
O Lord to me be calm and composed

Lord I am not a dog downed and to-heeled
Lord I am not thick about what has been revealed
O Lord you have it in your power to hurt me
O Lord in your odd way do not desert me

Rugăciune

Doamne nu-s chiar de-al meu sine semet
Doamne nici chiar oricând ajutăreț
Fii-mi Doamne un pic mai belșugăreț
Fii Doamne spre mine cumva iubăreț

De tot nu-s lipsit de bune maniere
Și nici cruciat sub nebune baniere
O Doamne fii bine dispus către mine
O Doamne fii-mi calm cumpănit întru bine

Doamne nu-s câine pus jos la picior
Doamne ce mi-e revelat văd ușor
O Doamne poți a mă-ndurera
O Doamne în felu-ți șod, nu mă lăsa

An exeter riddle

Sitters on the mead-bench,	quaffing among ques-
I saw a thing -	tell me its totality.
A boy sped by,	his feet did not grind
gravel	
high was his head	incautious in the com-
pany	
of the might of mountains	and a rock-rent liquid.
His hands moved little,	his legs seemed
listless,	
yet he woke the wind	and exacerbated
echoes,	
wending not to war	in a charging
chariot,	
unhelped by horses	whirling like the
wind.	
Test-tube technology	covered him com-
pletely.	
Seen for a second,	he was gone
ghostly	
as though he had never been.	Vouchsafe me this
vision!	

Ghicitoare din codicele de la Exeter*

Băutori pe bancă,	cimilind prin
cidru,	
am văzut vedenii	vreau să-mi ziceți
ce-i.	
Un flăcău fugea	nu pășind
pietrișul	
capu-i căta-n cer	nepăsându-i, parcă,
că i-s soațe stânci și	apă-n palma pietrii.
Măinile-abia mișcă;	cu-un pierit picior
tot trezit-a vântul	vii, venite voci,
neluând spre luptă	car chemat
s-atace,	

nu călare-n crupă	-nvârtejit ca vântul.
Ci-mbrăcat cu totu-n	tehnici, teste,
tuburi,	
probe-n eprubete,	iată-l dus,
demonic,	
cum nici n-ar fi fost.	Luați-mi nălucirea!

Pastoral

Dominic Francis Xavier Brotherton-Chancery had an egg for breakfast every morning and revelled in obsolete forms. For example he called an eclogue an eglog (like the Elizabethans). He went everywhere on a bicycle. He knew very well that ordinary people have never heard of an eclogue. How he despised them! When his rough friend made savage fun of Gerald Manley Hopkins, jokingly speaking of „The Burglar's First Communion” and hinting at the lust concealed in a work called „Hairy Ploughman”, although he giggled Dominic was shocked – such a lack of Faith! But what he loved in his friend was exactly the shaggy goat-footed Philistine roughness, it made him seem at least twice as cultivated. His coarse moustache was an animal temptation. His coltish clumsiness – oh, Dominic adored! They were both shepherds. His mother was a nympe. The sheepherdesses lived in a different valley. He literally wanted (as Gus guffawed) no part of them! Lithe on his bicycle he rode contented through a summer idyll.

Pastorală

Dominic Francis Xavier Brotherton-Chancery mânca la micul dejun, zilnic, un ou și era nebun după forme arhaice. De exemplu îi spunea la eglogii eclouă (ca Elizabethanii). Mergea peste tot cu bicicleta. Știa foarte bine că oamenii de rând n-auziseră niciodată de eglogă. Cum îi mai disprețuia! Când prietenul său din topor râdea cu lacrimi de Gerard Manley Hopkins, batjocorind „Prima Împărtășanie a Tălharului” și făcând aluzii la lubricul ascuns într-o operă numită „Plugarul Păros”, chiar dacă chicotea, Dominic era șocat – așa o lipsă de Credință! Dar ce îi plăcea la prietenul său era tocmai neciopleala filistină, zdrențăroasă și cu copite de țap, care îl făcea pe el să pară cel puțin de două ori mai cultivat. Mustața lui din topor era o tentație animală. Stângăcia de mânz - o, Dominic o adora! Erau amândoi păstori. Maică-sa era o nimfă. Păstorilele locuiau într-o altă vale. Nu voia literalmente (pe când Gus gâlgăia de răs) să aibă nimic de-a face cu ele! Suplu pe bicicleta lui trecea mulțumit printr-o idilă de vară.

* Codicele de la Exeter (*Liber Exoniensis*) este unul din primele manuscrise anglo-saxone care s-au păstrat până în zilele noastre. Conține ghicitori (*riddles*) și alte texte anglo-saxone. Poezia anglo-saxonă este caracterizată prin două hemistihuri într-un vers, în care se aliterează același sunet, de cel puțin trei ori. Fiind o figură de stil mai degrabă cantitativă, în acea vreme, aliterarea era simțită ca având efect estetic în cazurile în care era încălcată schema aliterativă canonică, prin lipsa unei aliterării din cele obligatorii. (N. Tr.)

Traducere și notă de
Cristina Tătaru

Anton Dumitriu - Jurnal de idei (XV)

Lipsa principiilor

Cultura modernă începe prin a refuza, printr-o critică acerbă - cultura și mentalitatea scolastică. S-a întâmpat însă un lucru simplu în natura lui psihologică, dar incredibil pentru luciditatea umanistă și științifică care lua locul celei medievale, și anume: de la critica modului scolastic și refuzul acestui mod, s-a trecut la respingerea lui Aristotel, a cărui filozofie forma baza gândirii medievale.

Ura împotriva modului de a-l prezenta pe Aristotel a dus pe nesimțite la respingerea lui Aristotel. Primii umaniști nu se pronunță împotriva Stagiritului, ci împotriva „modului” de a-l prezenta. Astfel se prezintă critica lui Petrarca, a lui Boccaccio, a lui Leonardus Aretinus, a lui Aeneas Sylvius Piccolomini, și chiar a lui Cusanus.

Treptat însă, mai ales cu victoria sistemului heliocentric și cu respingerea sistemului lui Aristotel care presupunea pământul în centrul lumii, Aristotel este respins în întregime și gândirea modernă îl consideră pe Aristotel complet depășit, fără să-și dea seama că știința se depășește în fiecare moment, printr-o nouă revoluție, sau chiar numai printr-o nouă descoperire. Și astfel se întâmplă un fapt nemaipomenit în istorie, toate civilizațiile cunoscute, aceea chineză, indiană, grecească sau medievală, s-au bazat pe un sistem de principii. Iată însă că se naște, la sfârșitul evului mediu o civilizație nouă, care are ca obiectiv de a nu accepta definitiv nici un principiu. În acest climat mental s-a născut filozofia lui Descartes, și în acest climat s-a dezvoltat până astăzi. Mentalitatea științifică este tocmai aceea care împiedică să te oprești definitiv la ceva pentru a permite progresul științei, care constituie mai ales din a se ruina singură.

Acesta era climatul științific în secolul al XVI-lea, formulat atât de bine de Montaigne: să treci totul prin critică și să nu admiti nimic „prin simplă autoritate și pe credit”. Maxima acestui sceptic francez este, așa cum o spune singur, un vers din *Divina Comedie (Infernul, XI, 93)*:

„Nu mai puțin decât ce știi mi-este agreabil a mă îndoii”.

Mă îndoiesc de totul și chiar de ceea ce știu, pentru că numai punerea în îndoială a unui lucru cunoscut poate duce la perfecționarea cunoașterii mele despre el și așa la nesfârșit.

Pusă astfel chestiunea ea devine fascinantă și efectiv a dat rezultate aproape nesperate. Dar dacă știu un lucru, care în fundamentul cunoașterii mele despre el implică îndoială, acesta înseamnă că orice cunoaștere de sine [este] provizorie și numai ipotetică. Cunoașterea noastră conține în esența ei principiul gata să o distrugă, și care este îndoiala. Este adevărat că aceasta a îmbogățit cunoașterea într-un mod nelimitat, dar a viciat-o totuși la bază, fiindcă nu are principii stabile, adică tocmai ce înseamnă principii. Cei vechi știau mai puțin despre natură, dar nu se rătăciseră în labirintul îndoielilor; modernii știu infinit mai mult, dar nu au nici un fir al Ariadnei în labirintul de îndoieli în care au intrat.

Eminescu și filozofia indiană

S-au spus destule lucruri despre Eminescu „filosof” și de legăturile lui cu filozofia indiană. Unele mai juste, altele fără a intra în miezul problemei, altele fanteziste.

Singura lucrare care ici și colo atinge totuși problema în inima ei este aceea a Amitei Bhoșe - *Eminescu și India*.

S-au făcut diverse ipoteze despre studiile pe care Eminescu putea să le facă în materie de filozofie indiană. Un lucru este sigur, dacă sursele nu sunt sigure: el a fost serios interesat (serios) de gândirea indiană, dovadă încercările lui de a învăța limba sanscrită și traducerea în 1886 a unei părți din gramatica sanscrită a lui Bopp - *Kritische Grammatik der Sanskrita-Sprache in kürzerer Fassung*; de asemenea a copiat glosarul sanscrit a lui Bopp.

Problema care se pune este următoarea: ce l-a interesat pe Eminescu în filozofia sanscrită și l-a determinat să treacă la o muncă atât de intensă pentru a se putea apropia de ea direct și prin intermediul traducerilor. D-na Bhoșe spune ceva foarte interesant, care trebuie subliniat neapărat (op. cit., p. 19): „Eminescu nu a vrut să arate lumii chipul său de filosof în sensul european al cuvântului, de aceea el și-a îmbinat toată gândirea filozofică cu imaginația poetică, creînd o operă literară care identifică într-un tot sublimul meditației umane și al sensibilității prin verb. Eminescu nu a fost filosof și a fost mai mult decât un poet; el a fost un *darshan* (cel care vede), a fost un *Kavi* (poet înțelept) în sensul termenilor indieni”. Afirmația d-nei Bhoșe mi se pare justă: Eminescu nu este un „filosof” în sensul european admis al cuvântului, adică un gânditor care face speculații asupra unor probleme filozofice; el are o priză directă asupra esenței problemelor, printr-o putere intelectuală extraordinară, pe care indienii o numesc *buddhi* - intuiția intelectuală, iar grecii o numeau *noesis* cu același înțeles, ca rezultat al intelectului superior - *nous poietikos*.

Un exemplu ne va lămuri imediat. Nu există în filozofia europeană decât două începuturi posibile: 1. sau se pleacă de la Ființă, de la existență; 2. sau se pleacă de la Neant, de la non-existență.

În gândirea indiană, există o poziție comună tuturor „sistemelor” filozofice, care spune că - despre principiul tuturor lucrurilor - Brahma Nirguna (Brahma necalificatul) nu se poate spune nici că există nici că nu există. O formulare clară se găsește în *Imnul creației X. 129* (vezi Amita Bhoșe, op. cit., p. 108): „Non-ființa nu era nici Ființa.”

Aceasta apare la Eminescu în *Scrisoarea I*, sub forma „la început pe când ființa nu era nici neființă”.

Această idee care apare sub forme și mai determinate în alte versuri, este fundamentală pentru gândirea lui Eminescu. El nu a preluat-o din filozofia europeană, fiindcă această filozofie nu o are. Influența filozofiei indiene apare atunci evidentă. Influența?

Ce înseamnă în cazul lui Eminescu influență? Un geniu de puterea lui Eminescu ia contact cu filozofia europeană în ceea ce ea are mai bun în timpul lui și este total nemulțumit: „ce un secol ne zice ceilalți o dezic”. Se întâlnește - destul de modest pentru vremea aceea - cu filozofia indiană și constată că unele afirmații din această filozofie îl explicitează pe el însuși. Adoptă chiar unele din permutările indiene. Spunem le adoptă fiindcă de fapt ele sunt singurele posibile, altfel nu se pot exprima ideile ce conțin. Nu mi se pare că poate fi vorba de influență, ci mai normal de regăsirea propriilor lui idei și viziuni în gândirea indiană.

Din tot ce a realizat Eminescu mi se pare că o singură concluzie este permisă: inteligența lui extraordinară era deschisă, în mod natural, spre zone inaccesibile intelectului obișnuit. Aceasta explică și dezinteresul lui față de lume, indiferența

Horus

lui la laude și critică, așa cum a remarcat-o foarte bine Maiorescu. Prin plinătatea lui intelectuală, Eminescu se găsea departe de contemporanii lui; prin slăbiciunile lui omenești el se găsea în mijlocul lor. De aceea el va conchide după experiența amară pe care o face „Luceafărul” :

„Trăind în cercul vostru strâmt
Norocul vă petrece
Dar eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece”

Este starea pe care o atingea *sophos*-ul grec când depășea condiționarea lui cu lumea sensibilă și intra în lumea inteligibilă, sau yoghinul indian când realiza în el principiul și era principiul despre care nu se poate spune că există nici că nu există ...

cărți în actualitate

Sparring-partner

Ani Bradea

Alex Ștefănescu

Cum e să fii femeie, cartea lui Alex. Ștefănescu în dialog cu Lia Faur, apărută în 2012 la Editura Mașina de scris, am citit-o, în primul rând, din curiozitate, încercând să înțeleg cum e să fii bărbat interesat de misterul feminin, în cel mai serios mod cu putință. Întrebarea din titlu ridică cel puțin încă una cititorului. E imposibil, îmi spuneam, să răspundă o singură femeie. Pentru că femeia nu e o vietate ce trăiește într-un cadru bine stabilit și în funcție de acesta este analizată, i se fac portrete, prezentări. Ea e puternic influențată de mediul social și, mai ales, de educație. Autorul anticipează această problemă în cuvântul de început: „Un filosof ar putea să-mi facă obiecția că, printr-un asemenea dialog, eu pot să aflu cum e să fii Lia Faur, nu cum este să fii femeie [...] Acum, la încheierea dialogului, îmi dau seama că n-am captat, în flaconul de argint al acestei cărți, întregul mister al feminității”. Chiar dacă m-am regăsit în unele ipostaze, copilăria Liei Faur e un fel de copilăria mea sintetizată de altcineva, senzația mi-a rămas cam aceeași până la final: cartea vorbește despre cum e femeia Lia Faur, sau, pe alocuri, cum ar vrea să fie Lia Faur. Am avut impresia că a „cosmetizat” unele răspunsuri, că a intuit așteptările și, în funcție de acest aspect, a formulat răspunsuri studiate. Interlocutoarea lui Alex. Ștefănescu e o femeie inteligentă, cu mult talent scriitoricesc (oricât a încercat criticul să o strunească, răspunsurile ei sunt tot literatură), o femeie care a avut o copilărie fericită, dar și, ulterior, un parcurs al vieții fast, fără dezechilibre majore, cel puțin așa ne lasă ea să o vedem. Din această postură, avantajoasă, poate face caz de independența ei, de farmec, de puterea și știința de a seduce, pentru că mediul în care trăiește se situează la un anumit nivel de confort. Angoasele, minore, nu sunt nici pe departe asemănătoare cu dramele prin care există posibilitatea să treacă o femeie cu

mai puțin noroc, cu mai puțină educație, sau pur și simplu lipsită de posibilități materiale și nu numai. Am înțeles, desigur, că misiunea Liei Faur nu a fost una ușoară, că a trebuit să schițeze un portret al femeii în general, să se imagineze în anumite situații, experiența ei nu acoperea, firesc, absolut tot, dar întrebările îi erau adresate personal, de genul: cum vede ea, cum simte ea, ce crede ea, întrebări ce au avut se pare și un efect terapeutic, după cum spune: „...am descoperit o femeie pe care nu o cunoșteam înainte, nu mai originală, nu mai inteligentă, ci mai conștientă de feminitatea sa”. Or, tocmai această descoperire îmi dă mie senzația că, uneori, realitatea a fost înfrumusețată, cum și autorul o bănuiește: „Mi-e teamă, totuși, că înfrumusețezi realitatea [...] Îmi dai răspunsuri asemănătoare cu niște poeme. Îmi torni farmec în cafea ca să nu observ că te eschivezi de la formularea unui răspuns [...] Te rog să renunți la trucul cu poezia și să-mi răspunzi în proză! [...] Răspunsul tău mi-a plăcut (ca literatură), dar nu m-a convins”. De o abilitate remarcabilă, partenera de dialog a lui Alex. Ștefănescu s-a descurcat de fiecare dată când au fost lansate astfel de suspiciuni, ba chiar s-a victimizat puțin, arătând (sau confecționându-și) pentru a convinge, o imagine de femeie vulnerabilă, situație repede remarcată de autor: „Ai trecut de la persoana a treia la persoana întâi, ca și cum ai fi vrut să spui: am tot vorbit despre ce înseamnă să fii femeie, iată acum o femeie reală, răvășită de întâmplările vieții”, asta după ce a protestat bătaios: „Probabil că pledând, cum zici, pentru „cauza femeii”, am gafat de două ori, susținându-le pe față și recunoscându-le dependența de bărbați. Femeilor, care ne citiți, rămâneți alături, jocul meu va fi unul subtil, de acum, și pervers, vă voi apăra cauza, dar va părea că sunt detașată și fără implicare!” Iată acel apel la susținere, acea invocare a

grupului care ar trebui să-i fie alături, doar vorbește în numele tuturor! Numai că femeile sunt rareori așa. Sincer o invidiez, în sensul admirativ al cuvântului, că are în jurul ei femei de încredere, cărora le poate cere o părere, pe care apoi să se bizuie fără rezerve, pentru că, în general, reprezentantele sexului frumos se situează la celălalt pol. Ea nu a vorbit deloc despre competițiile în care intră femeile unele cu altele. Ba, mai mult, așază femeia pe un pedestal, idealizând-o din toate punctele de vedere. Creionează o învingătoare, cu principii morale bine stabilite, arareori dispusă la compromisuri, fie și pentru un bărbat iubit. E o imagine cu care am dori toate să fim asociate și pentru asta merită să-i mulțumim. Ea se revoltă citind fragmentul din *Bărbat adormit în fotoliu*, inserat de autor în carte, aproape de final, pe mine, spun sincer, m-a amuzat. Pentru că G.G., tipul „macho”, se adresează unui anumit gen de femeie, care, fie ne place, fie nu, există și așa preferă să fie abordată. E o falie în care personajul acesta are succesul asigurat. Nu pot fi însă de acord cu afirmații precum: „Cred că prostia feminină, despre care se pomenește, se află în acest mod de a îndura soarta, din motive social-morale, religioase, afective sau... pur și simplu”, ba chiar o bănuiesc aici pe Lia Faur de un dram de cinism, venit nu din răutate ci din imposibilitatea de a înțelege o situație în care viața a fost amabilă să nu o includă. Pe de altă parte, în altele, mă regăsesc cu drag: „Seduția în sine nu e un scop, cum nici poezia în sine nu este. Ele se nasc din preaplina unei sau alteia. [...] mărturisirea e și ea o formă de seducție învăluită în aerul intimității. [...] Rafinamentul maxim nu se întâlnește niciodată la vârsta prea tânără, ci abia după ce am depășit etapa plânsului, a cunoașterii interioare, și lăsăm în urmă transparența pielii albicioase peste venele vineții!”

Nu știu dacă răspunsurile din această carte i-au oferit autorului o imagine satisfăcătoare despre feminitate, pe măsura întrebărilor sale și a dilemei existențiale de la care a pornit ideea dialogului: „Încă din copilărie mi-am dorit să înțeleg cum sunt alcătuite fetele, prin ce diferă de băieți. Nu era o curiozitate erotică, ci tehnică. De-a lungul întregii vieți m-am întregat: cum e să fii femeie?”, dar mie, cel puțin, mi-a întărit convingerea că suntem diferite precum picăturile de apă, că niciodată un bărbat nu va putea afla de la una dintre noi răspunsul la această întrebare. Zilele trecute, Alex. Ștefănescu scria pe pagina sa de facebook: „Dacă o femeie s-ar îndrăgosti de mine, s-ar gândi să-mi scrie și ar vrea să-i răspund cu toată gravitatea și cu toată angajarea sufletească la mesaje, ar trebui să convoace câteva mii de femei și să semneze mesajele împreună cu ele, ca să simt că am cui răspunde.” Maestre, îndrăznesc să parafrazez afirmația dvs., sugerându-vă, dacă într-adevăr doriți să aflați un răspuns competent și cuprinzător la întrebarea „cum e să fii femeie?”, să provocați la dialog barem câteva sute de reprezentante. Despre reușita demersului, în sensul ajungerii la un consens, nici că îndrăznesc a mă pronunța.

Noile arpegii în onoarea lui Seymour

Ștefan Manasia

Andrei Mocuța
Nu există cuvinte magice
 București, Editura Tracus Arte, 2013

Pe Andrei Mocuța l-am simpatizat imediat ce l-am cunoscut, în tabăra literară de la Săvârșin (dacă nu încurc borcanele, la una dintre primele ediții ale deceniului trecut): am admirat, fără rezerve, eroismul cu care Andrei, în ciuda siluetei lui de bitlan adolescent, nu rata niciunul din meciurile noastre de fotbal, desfășurate când pe minunatul teren comunal, cu iarba bine tunsă, când pe-o coamă de deal, printre prunii tineri ai unei livezi. I-am citit, mai întâi, prozele scurte, câteva publicându-i-le chiar în *Tribuna*. Am fost fericit când am descoperit, în cele trei volume apărute pînă acum, aceeași prospețime placată pe erudiție, o incredibilă (& stenică) plăcere de a povesti, de a telescopa autobiografic sau de a inventa, ca Borges sau Salinger, de a trimite – evanescent – la mitologii africane, cartoons clasice sau tehnici de meditație orientale. Replica e koan, imaginea – haiku. De la *Povestiri din adînci tinereți* (debutul de la Cartea Românească, din 2006), la excelențele – pentru că deodată perfect stăpînitele/construitele – *Porcilorator* și *Șercan*, Andrei Mocuța a reușit să instaureze în literatura română mai nouă regatul lui post-salingerian. Altminteri, lui J.D. autorul nostru i-a închinat o teză doctorală, după cum – cu o pasiune aproape egală – s-a dedicat traducerilor din poezia lui Richard Brautigan (pe care le visez, la un moment dat, adunate într-un volum bilingv).

Și aici ajungem la a treia dimensiune a scriitorului Andrei Mocuța – poetul –, înscenate

recent, după cum aveam să aflăm din antologia *treizero* a Taberei literare de la Săvârșin (Editura Mirador, 2013) și din volumul *Nu există cuvinte magice* (Editura Tracus Arte, 2013), ambele lansate la Tîrgul de carte Gaudeamus, de la București.

Pentru mine a fost o mare bucurie lectura, pe trenul supraaglomerat, la întoarcerea din capitală a volumului acestuia de debut, plasat sub semnul lui Brautigan, de unde-și pescuiește chiar motto-ul: „Nu vreau iubire/ vreau să mor/ în părul tău/ blond”. E o poezie explozivă, amintind cascadele și focurile de artificii, libertățile și ingenuitățile epocii hippie, profeții ei muzicali, epici, poetici. E o poezie care valsează pe pojghița depresiei cu un uriaș zîmbet de Bugs Bunny pe față, așa cum își vor fi permis în literatura noastră un Șerban Foarță sau, mai nou, Miki Vieru și V. Leac (el însuși autorul unei minunate cărți, *Seymour: sonată pentru cornet de hîrtie*). Iar primul poem al volumului, *Cu Salinger în bucătărie*, ne proiectează direct în lumea iluștrilor reprezentanți ai familiei Glass, adevărați eroi mitologici ai generațiilor de adolescenți și tineri și deja bătrîni de după Războiul al Doilea Mondial: „Dacă cele o sută optzeci și patru de haiku-uri ale lui Seymour, despre care se vorbește că le-ar fi scris și pe care le-a lăsat moștenire fraților săi secretoși, ar fi fost tipărite, atunci el este autorul al cărui singur volum de poezie aș fi dorit să îl scriu. Cum doar două dintre poemele lui au fost date vreodată publicității, nu îmi rămîne decît să mă consolez scriind o teză de doctorat despre un Salinger văzut prin ochii lui Seymour”. Iar teza, subsumată tehnicilor poetice, pare a fi aceasta:

o suită de cîntece de dragoste (pentru fete, natură, cosmos), interpretate în cheie fanfaron-comică, asemenea clovnilor care – o știm de la Foarță – își trag singuri covorul de sub picioare. Aceeași exuberanță a spunerii din volumele anterioare de proză o întîlnim aici, în scurte poeme-definiții, (fals/ludic) sapiențiale, precum: „Toți sîinii din lume/ sunt un sîn uriaș/ *made in China*/ și toate sufletele/ sunt un suflet uriaș/ *made in China*” (*Made in China*) sau „Aleargă/ cu trabucul fumat/ pe jumătate.// Dacă n-ar avea/ trabuc/ picioarele lui/ s-ar desprinde/ de pămînt.// Cînd îl stinge/ face acrobații/ prin aer.” (*Trabucul*) și „Apa dintr-un lighean/ pe jumătate plin/ va da peste atunci/ cînd Isus îi va spăla/ picioarele lui Iuda.” (*Lighean*). Andrei Mocuța privilegiază jocul și coerența lumii mentale a copiilor (aproape de libertatea absolută), pare a fi inspirat de Disney și de noile console, de scriitorii sus menționați, de întîmplări și imagini pe care le „decryptează” în aceeași cheie ludică, evazionistă, personală. Poemul îți cere să intri în logica lui, care e una a bucuriei pure, a splendorii adolescentine. Unele din cele mai bune poeme ale cărții sînt cele erotice: „Dragostea durează cît un masaj./ Gît/umeri/ spate/ fese/ picioare/ în fiecare zi.// Dacă încerci să te furizezi:/ «Nu mi-ai făcut tîlpile!»// Cînd crezi că-i ațipită: «Nu mi-ai făcut tîlpile!»// Asta-i toată povestea de dragoste” (*Dragostea durează cît un masaj*) sau „Nu există/ cuvinte magice.// Te iubesc/ nu are destulă/ forță magică/ nici cît s-aprindă/ un chibrit,/ atunci cînd dragostea/ e pipa pescarului/ umplută cu/ alge marine uscate.// Se-aprinde ca/ un candelabru/ de cristal,/ din care căldura/ iese brusc/ și pentru totdeauna.” (*Nu există cuvinte magice*)

Iar preferatele mele, preferatele absolute dacă pot să spun așa, sînt cele trei narațiuni versificate, post-salingeriene, unde parcă auzi cum bate din palme o singură mîină și unde parcă vezi cum desenează copilul un Cadillac pe nisipul ușor umezit ca să fugă pe urmă departe, pe un alt continent: „Melodia asta a avut/ atît de mult succes/ pe malul Atlanticului/ în anii treizeci,/ că odată cu venirea nopții/ Statuia Libertății/ ieșea din încremenire/ și urca discret/ pe ringul de dans, aducînd cu ea propria lumină:// fosforescența oceanului.” (*Sally and Sue, Don't Be Blue*); „Chiștocurile de pe suprafața apei/ sînt ochii de pază ai pescarului/ ce veghează consumul de tutun/ din rîndul peștilor.// Peștii au obiceiul să fumeze/ doar jumătate de țigară,/ lăsîndu-le piraiților să mai tragă din mucerile rămase.// Asta e înțelegerea lor.” (*Fumători acvatici*) și, cireașa de pe tortul acestei cărți: „După moarte, toți cei/ care nu sunt mormoni/ merg în Hăul răcoros.// Reformații, budiștii,/ bapțiștii, catolicii,/ musulmanii, evreii,/ și cavalerii Jedi.// Plonjează în Hău cu/ stîngăcia unui cadavru,/ dar respectă regulile de/ circulație ale acestei lumi.// ATENȚIE/ LIMITĂ DE VITEZĂ/ 175KM/ORĂ” (*Hăul răcoros*).

Pentru mine, *Nu există cuvinte magice*, debutul poetic al lui Andrei Mocuța, este una din revelațiile anului literar 2013, una din puținele cărți pe care m-aș simți îndreptățit moral s-o dăruiesc și unui copil.

Himere

Gheorghe Grigurcu, un vinovat fără vină

Alexandru Petria

Într-un interviu recent, l-am asemuit pe Gheorghe Grigurcu cu Clint Eastwood. Aveam în vedere activitatea lui de publicist bătaios și de critic literar, solitar, fidel propriului mod de gândire, nepăsător la ce zice unul, altul, la așteptările și pretențiile numelor mari și scoarșenia ierarhiilor oficiale, pe care nu ezită să le dea peste cap. Desigur, asemănarea are limite destul de laxe, iar dincolo de ea e o anumită fragilitate structurală a lui Grigurcu, ascunsă după imaginea publică de dur. Poate critica lui, feroce pe alocuri, cine știe, este din panoplia de apărare a unui timid care-și ascunde timiditatea.

Pe parcursul timpului, celebritatea criticului a surdinizat vocea poetului cu același nume, reflex de gândire provincială într-o cultură unde nu se prea acceptă, la nivelul percepției, ca un autor să exceleze în mai multe domenii. Iar Grigurcu este un astfel de caz, poezia sa nefiind cu nimic mai prejos decât critica pe care o scrie de-o grămadă de ani. Al. Cistelean a punctat că Grigurcu "ar fi fost un poet de mult mai pronunțat relief critic, dacă nu s-ar fi însoțit de un critic atât de eclatant". Adevărat. Însă ce să facă? Este vinovat el sau colegii critici de starea lucrurilor?

Da, dublu culpabil, în măsura în care talentul e o vină.

Oglinda văzduhului, apărută în 2012, la editura Tippomoldova, reunește o selecție dintre cele peste 30 de volume de poezie publicate de scriitor, de la mult-citatul *Un trandafir învață matematica*, din 1968. Și tomul, de aproape 800 de pagini, arată clar statura poetului evadat din serie, cu amprentă originală. Mai bifează și altceva, din perspectiva poemelor alese, lirica n-a suferit mutații majore de la volumul de debut, e o liniaritate a valorii certe care și-a găsit nișa proprie în literatură.

"Anti-Narcis", cum a observat în prefață Nicolae Coandă, Grigurcu își livrează sinele în versuri de destule ori memorabile, lapidare, chiar aforistice, arcuri presate de ceea ce reține din realitatea înconjurătoare. Combustia trăirii are filtru calofil. Dacă ar fi să-i reproșez ceva e că nu-și duce "nebulia" până la capăt, abolind ce a citit și învățat din cărți. Dar cine reușește? Câți?

Redau câteva poeme: "Nu te-apleca splendoare/ peste balustradă prea mult/ fiindcă-ți vor cădea mai întâi ochii/ care costă o groază de bani/ apoi umerii pentru care am amanetat

nenumărate drumuri/ apoi sânii pentru care ne-a asudat retorica/ apoi pubisul pentru care/ ne-am sfâșiat unii pe alții cu dinții/te vei demonta înainte de vreme/și nu te vom mai putea realcătuți." (*Nu te-apleca splendoare*); "Năucitoarea zi de ieri/ ce-a tremurat cum alcoolul/ în pahar la amiază și după-amiază/ nici o furtună n-o mai atinge/ nici o dezordine n-o mai amenință/ nici măcar o muscă nu-i poate conturba/ calmul ironic/ căci a devenit fabuloasă/ aidoma aceluia copac ușor înclinat/ (cum capul unui muzician pe vioară)/ crescut chiar în mijlocul localului din Parc/ ieșindu-i prin tavan/ în lumea largă ce fără de păș/ zboară zboară zboară." (*Ziua de ieri*) și "E plină de lumină întâlnirea/ cum potrivești o inimă pe alta/ cu mare grijă căci afară/ bate un vânt orășenesc năprasnic/ și-apoi nu știi ce să mai spui/ inima mea pe inima ta/ cum o ceașcă de cafea pe farfuriuora ei." (*Întâlnire*).

Este de evidențiat apelul frecvent la comparație, specific, ca o oră exactă a acestei poezii.

Șaizecist după data nașterii, Gheorghe Grigurcu nu are nimic în comun cu poezia unor Sorescu, Stănescu sau Păunescu. Are alură de premergător, de aici și apetitul mai tinerilor pentru poeziile sale. Omul a apărut mai timpuriu decât permeabilitatea generală la emisia poetului omonim.

Filosofie și muzică

Vasile Muscă

Succesul primei ediții a zilelor *Tribunei*, organizată în toamna acestui an la Cluj, s-a datorat în bună parte și lansărilor de carte pe care le-a găzduit. Numeroși autori și numeroase cărți din diverse domenii, proză și poezie, filosofie, sociologie, istorie, critică și istorie literară, s-au aflat la prima lor întâlnire cu publicul cititor. Oaspete constant al Clujului, unde a venit și vine în numeroase ocazii la diferite manifestări științifice, colaborator fidel al Universității clujene în alte numeroase ocazii, Acad. prof. univ. dr. Alexandru Boboc a adus cu sine și recenta sa apariție editorială, volumul *Filosofie și muzică. Prolegomene la o fenomenologie a muzicii în orizontul filosofiei culturii*, scos de Editura Tribuna chiar cu prilejul manifestărilor menționate. Cum o mărturisește chiar autorul în „Cuvânt înainte” la cartea sa, nu doar tipărirea volumului, ci și elaborarea lui se leagă de relațiile sale clujene. În conținutul său volumul se datorează Clujului și este constituit dintr-o suită de eseuri, foarte rigurose ordonate și așezate după o idee dominantă, care s-au născut în urma participării Acad. Al. Boboc în perioada anilor 2006-2012 la lucrările simpoziunilor ținute pe tema „Muzică și filosofie”, organizate de Catedra de Muzicologie a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca.

Fiecare carte reflectă, pe una sau mai multe din fațetele sale, personalitatea spirituală a celui care a scris-o. Este ca o oglindă a sa. Până acum numeroasele cărți ale Acad. Al. Boboc s-au mișcat, de preferință, într-o anumită sferă tematică. Ele erau erudite cercetări de istoria filosofiei, mai cu seamă contemporane, sau lucrări pe teme de filosofie generală, hermeneutică, filosofia istoriei și a culturii, problema limbii și a limbajului. Stilul acestor lucrări era unul adaptat conținutului lor: sobru, obiectiv, savant, creând uneori chiar impresia de răceală distantă. S-a născut în felul acesta o bogată recoltă de lucrări, una din cele mai bogate din scrisul filosofic românesc actual. Cartea de față, *Filosofie și muzică*, ne poartă într-un alt registru tematic și ne dezvăluie o altă latură a personalității

Acad. Al. Boboc. Puțini, doar colegii și prietenii săi cei mai apropiați îl știau în calitate de pasionat al marii muzici, pe care o cunoaște până în detaliile cele mai intime ale fascinantei sale istorii. Curentele muzicii clasice și romantice îi sunt la fel de familiare ca cele ale marii muzici contemporane, Enescu, Bartok, Stravinski sau Prokofiev și Șostakovici. Așa se face că această asociere, ce apare încă de pe coperta cărții sale, dintre filosofie și muzică, poate oferi ceva nou pentru unii din cititorii săi; în nici un caz însă ceva surprinzător pentru preocupările autorului. Într-un fel unirea dintre filosofie și muzică era inevitabilă și se află chiar în tradiția gândirii filosofice antice grecești, începând cu orficii și pitagoreicii și atingând o culme a sa odată cu Platon.

Nu doresc să sugerez că Acad. Al. Boboc se află la primul său contact cu domeniul gândirii estetice ca „întinsa împărăție a frumosului”, cum ar zice Hegel. Congresul mondial de estetică, care la începutul anilor '70 ai secolului abia trecut s-a ținut la București, a trezit un vast interes în urma căruia au apărut numeroase lucrări românești originale, dar și valoroase traduceri din marea literatură estetică universală (N. Hartmann, G. Lukacs etc.). Cu această ocazie, Acad. Al. Boboc a însoțit traducerea esteticii lui N. Hartmann - una din cele mai importante ale secolului trecut - cu un remarcabil prin pătrundere și erudiție studiu introductiv. Au urmat de atunci numeroase alte contribuții pe teme de estetică, până la acest volum dedicat în întregime domeniului esteticii și trebuie menționat imediat că acesta îl așează pe Acad. Al. Boboc în tradiția cea mai nobilă a gândirii estetice românești, începând cu T. Maiorescu și M. Dragomirescu și trecând prin numeroși alții până la T. Vianu, L. Rusu sau chiar L. Blaga. Dar în timp ce toți aceștia abordează domeniul esteticului plecând de la experiența artistică oferită de creația literară, prof. Al. Boboc în considerațiile sale estetice pornește în considerațiile sale estetice de la examinarea formulei de creație muzicală.

În etapa sa clasică, clasicistă mai bine zis, gândirea

estetică a considerat drept una din datorile sale de căpătâi apărarea purității genurilor prin neamestecul lor. Perspectiva apropierea dintre arte apare mai târziu în plin iluminism, când prin *Laocoon* al său, Lessing proclamă asemănări între sculptură și poezie, care dovedesc înrudirea originară a artelor. Dar abia romantismul va elabora un program de colaborare între arte care să ridice exprimarea emoției artistice pe o treaptă superioară de rafinement estetic. Exemplul *lied*-ului romantic de la Beethoven și Schubert până la Hugo Wolf, dat și de volumul pe care îl prezentăm, oferă dovadă convingătoare.

Beneficiind de aportul celor mai moderne mijloace de cercetare filosofică, cele oferite de analiza fenomenologică, înscriindu-și cercetarea în orizontul unei filosofii a culturii, apelând la interpretarea hermeneutică, Acad. Al. Boboc realizează un pertinent demers modern în discursul cu privire la opera de artă muzicală. În acord cu mersul esteticii contemporane, Acad. Al. Boboc așează în centrul gândirii sale filosofice despre artă ideea de operă. La fel ca T. Vianu, identifică în aceasta produsul formei cele mai perfecte, nobile, a muncii omenești. De aici estetica a evoluat în două direcții principale pe care le ia în considerare și Acad. Al. Boboc: una a *creației operei* și cealaltă a *receptării operei*, creația și receptarea alcătuind cei doi poli între care se derulează experiența estetică a omului. Între acestea, arată autorului în cartea sa, în cazul muzicii intervine actul interpretării datorită căreia partitura devine muzică vie, în lipsa unei interpretări muzica nu poate ajunge la adevăratul ei destinatar, marele public, și rămâne doar o partitură moartă. Din orizontul unei filosofii generale a culturii, cartea aduce în discuție teme de maximă importanță ca stilul (individual sau colectiv) sau tema tratată pe spații largi privind limba și rolul ei artistic.

Recenta lucrare, *Filosofie și muzică*, purtând prestigioasa semnătură a Acad. Al. Boboc, îmbogățește literatura de estetică filosofică de la noi, neglijată în ultima vreme, cu o carte valoroasă care merită interesul publicului cititor.

Poezie și Ființă

Theodor Codreanu

Poetica modernă și cea postmodernă, îndeobște, sunt tentate să alunge din poezie *adevărul Ființei*, reducând arta liricii la o simplă aventură a limbajului, denaturând afirmația lui Mallarmé că poezia pură ascunde *nimicul*, așa-numita *idealitate goală*, cum o va numi Hugo Friedrich. G. Călinescu însuși, în *Principii de estetică* (1939) va conveni că poetul *nu spune nimic*, dar se contrazicea aproape imediat, în același context, zicând că poetul „se joacă” de-a cuvintele spre a prinde *sensul lumii și al vieții*. Evident, estetismul anilor '60, venind după strania perioadă proletcultistă care puna accent aproape exclusiv pe „conținut”, a redescoperit *gratuitatea limbajului* ca trăsătură dominantă a canonului literar. A fost însă doar o formă de apărare împotriva intruziunii ideologicului în artă, o formă de „rezistență prin cultură”, în sensul dat cuvântului de Mircea Eliade, fiindcă, *de facto*, marii poeți ai generațiilor '60-'70 au redescoperit, prin estetic, Ființa și sacrul. Textualiștii optzeciști, din păcate, cei supuși modei, n-au făcut decât să ducă până la ultimele consecințe poezia ca joc de limbaj. În realitate, marii poeți s-au situat întotdeauna într-o altă logică decât a facilităților conceptualizări de felul celei de mai sus.

Pe acest drum, ca alternativă la postmodernism, atât la nivel de creație, cât și la nivel de gândire transdisciplinară, a mers Horia Bădescu. Reflecțiile de față sunt prilejuate de opera poetică adunată în cele trei volume sub titlul *Cărțile viețuirii*, apărute la Editura Eikon din Cluj-Napoca, în Colecția de poezie „Echinox”, sub egida Universității „Babeș-Bolyai”, cărți perfect consonante cu *Memoria Ființei. Poezia și sacrul*, opera lui de „doctrină” poetico-filosofică transmodernă, tipărită în Colecția „Ananta. Studii transdisciplinare” a Editurii Junimea din Iași (2008), colecție inițiată de regretatul poet Cezar Ivănescu sub patronajul spiritual al lui Basarab Nicolescu, cel care va deveni și principalul lider al mișcării transdisciplinare pe plan european/mondial și românesc. De reținut că Horia Bădescu este nu doar ca poet „cu certificat european” (Ioan Holban), dar și ca filosof al poeziei, *Memoria Ființei* beneficiind de o consistentă prefață semnată de Michel Camus, unul dintre gânditorii profunzi ai ethosului transdisciplinar. Autorul francez a sesizat esențialul: anume că Horia Bădescu venea în răspăr cu avangarda secolului trecut și cu cea postmodernă în privința atitudinii față de limbaj: „Viziunea lui Horia Bădescu este opusul viziunii poezilor așa-zisi de avangardă, a căror voință de dezintegrare a limbajului este o acțiune suicidar egocentrică, rămasă prizonieră spațiului închis în care se consumă coborârea în propriul infern. (...) Dimpotrivă, Bădescu se apropie de Juarroz care preconiza curățarea limbajului, curățarea mentalului și modului nostru de viață, pentru a ne lepăda de limbajul stereotip, naiv sau convențional. Limbajul lui Bădescu este opusul a ceea ce Borges numea *poezia fosilă a limbajului balizat și banalizat*.”¹

Paradoxul e că, în pofida intențiilor, textualismul postmodern devenise un limbaj stereotip, *balizat și banalizat*, vorba lui Borges sau a lui Paul Goma care, printr-un joc de cuvinte, spunea că textualismul este un... *textilism*. *Memoria Ființei*, ca întoarcere a poeziei la *sacru*, la „metafizic”, pe care poetica postmodernă le abandonase programatic, se înscrie, de aceea, în noua paradigmă a transmodernității fundată pe metoda transdisciplinară. Michel Camus o subliniază astfel: „În fond, *Memoria Ființei* este o operă profetică, de citit și de meditat, de la care plecând se poate enunța următoarea axiomă: Poezia viitorului va fi

metafizică sau nu va fi deloc.”²

Sunt de admirat în *Memoria Ființei* puterea de concentrare a ideilor, erudiția funcțională, limpiditatea stilului, vocația comparatistică, exprimarea, adesea, aforistică (semn al prezenței poetului) și finețea asocierilor și disocierilor. De la început, poezia este asociată/disociată cu *mistica*, nu cu religia. Mistica și poezia, la rândul-le, nu se confundă, cea de a doua fiind o *mistică a realului*, a mundanului, nu a celestului, ca prima: „În fapt, diferența fundamentală între mistică și poezie constă în modul diferit de a înțelege Ființa. În vreme ce misticul caută să se raporteze la Ființa însăși, ca realitate în sine, poetul se raportează la existență, la Ființa-ființând.”³ Ceea ce le apropie: „Ca și mistica, poezia revelează.”⁴ Disocierea se fundează, în definitiv, pe conceptele heideggeriene *Sein* și *Dasein*, ceea ce îi permite autorului să transcende metafizica tradițională, fără iluzia modernă și postmodernă a izgonirii metafizicii din filosofie și poetică. *Ființa-ca-ființare* era relaționată de Heidegger cu *alétheia* platoniciană. Modernii și postmodernii alungaseră din poetică tocmai *adevărul*, ceea ce nu făcuse, la vremea lui, Eminescu, eliminat, din atare pricină, din concertul poeziei moderne. Eminescologia contemporană, de la Constantin Noica la Svetlana Paleologu-Matta, îi dă dreptate lui Eminescu, cel din *Criticilor mei*, poem care, nu întâmplător, încheia ediția princeps de *Poesii* din 1883. Pe această linie eminesciană profundă, a ontologiei *arheului*, se înscrie și demersul lui Horia Bădescu. A gândi arheic înseamnă a fi în *alétheia*, în ne-uitare, în *scoatere-din-ascundere*. E chiar *memoria Ființei*, cum o numește Horia Bădescu, titlu consonant cu *arheitatea* eminesciană. Iar ceea ce poetul scoate din uitare este *sacrul*, însă nu cel întemeiat *istoric*, ci *ontologic*.

Novalis, Mallarmé, Ion Barbu, invocați de Horia Bădescu, subliniaseră apropierea poeziei de *religios*. Horia Bădescu revine însă cu disocierea între mistic și religios, între poetic și religios: „Or, religia este sacrul întemeiat istoric, nu ontologic; sacrul «administrat», ar fi putut spune Durkheim. În demersul religios, ceea ce operează este nu sentimentul, ci «ideologia» Ființei, doctrina, dogma, practicile. Sentimentul sacrului, sentimentul Ființei, este atemporal, aspațial, anistoric și anominal. Dumnezeu poeziei nu este nici Vișnu, nici Set, nici Allah, nici Elohim. Dumnezeu poeziei este al tuturor și al nimănui. Este a-cultic și a-dogmatic. Altfel spus, natura poeziei este transreligioasă.”⁵ Prin contrast, religiile sunt veșnic amenințate de „ideologizare”, care, la rândul-le, produce războaie religioase, Inchiziție, persecuții, excomunicări etc. Creștinismul, prin crucificarea Mântuitorului, pusese capăt acestor *crize sacrificiale perpetue* din istoria umanității (René Girard) și marea *schimbare la față* a omenirii s-a menținut atâta vreme cât Biserica a rămas sobornicească. De îndată ce au apărut semnele depărtării de nevoile comunității, transformându-se într-o instituție menită doar să „administreze sacrul”, Biserica a riscat să cadă în *doctrină*, în *religie*. Asupra acestui aspect insistă, în cărțile lor, filosofi creștini precum Girard sau Christos Yannaras. Altfel spus, între creștinismul primar și poezie, apropierea era, deopotrivă, ontologică și dialogică, cel care a exprimat în adâncime solidaritatea lor fiind Dante, în *Divina comedie*, el considerându-și opera un „nou testament”. Între canonul biblic și canonul poetic laic încă nu se instalase puternic diferența dintre *mistica poeziei și religios*. De atunci, fiecare dintre

Horia Bădescu

părți putea risca fie „ideologizarea religioasă”, fie orgoliul poezilor de a se substitui religiei în condițiile secularismului postrenascentist.

În această ecuație cu multe necunoscute se produce reflecția despre poezie a cărții lui Horia Bădescu. De aceea, el este tentat să vadă în poezie „o sinteză de creștinism și de panteism vedic (cel din Upanișade), în măsura în care ea încearcă să reveleze faptul că Dumnezeu este în toate și că toate se regăsesc în El.”⁶ Ceea ce consonează iarăși cu panteismul eminescian, dar și cu ceea ce Mircea Eliade, pornind de la *Miorița*, numea creștinism cosmic, specific țaranului român și celui ortodox răsăritean, în genere. În manuscrisele eminesciene (fila 8 a mss. 2275 bis) se găsește o mărturie enigmatică: „Eu sunt budist. Nefiind creștin simplu, ci creștin ridicat la puterea a 10-a”. Poate că aici e chiar anticiparea sintezei dintre creștinism și panteismul vedic, definire a poeziei ca *mistică*.

Prezența panteistică a lui Dumnezeu în poezie este, totodată, o absență, antinomie care ascunde *sensul* Ființei, după Basarab Nicolescu, citat de autor: „nu se poate vorbi despre sens fără întâlnirea unei prezențe cu o absență”, ceea ce duce, în ultimă instanță la dezvăluirea „terțului tainic ascuns”⁷ Altfel spus, poezia este, prin excelență, arheică.

Comentând basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, Eminescu descoperea în Făt-Frumos, întors, copleșit de dor, spre casa părintească, după ce trăise în *uitare*, arheul românilor, cel care, în călătoria lui, *scoate-din-uitare*, din ascundere, un întreg ev rămas necunoscut actualilor oameni întâlniți. „Născută din neuitare, spune Horia Bădescu, din amintire, poezia este mărturia unei absențe. Căci nu *ceea ce este*, ci *ceea ce nu este* survine în orizontul neuitării.”⁸ A căuta, a vedea lumina stelei care a murit (*La steaua* lui Eminescu) sau cum spune Blaga, invocat cu *Lumina de ieri*: „Caut, nu știu ce caut. Subt stele de ieri, / subt trecutele, caut / lumina stinsă pe care-o tot laud.”

Absența căutată de poet, atrage atenția Horia Bădescu, „nu este Ne-ființa, ci Ființa non-actualizată, ne-ființată, virtualitate a lumii instalate”⁹, căci creatorul tinde să unească nenumăratele niveluri de Realitate, traversându-le (ceea ce în arsenalul de concepte transdisciplinare numim *transversalii*), instalând totodată, prin poezie, un nou nivel de Realitate sau, cum spune Roberto Juarroz, „mai multă realitate”. Horia Bădescu invocă și statutul de „dialectică a lui Cu”, din gândirea lui Marcel de Corte¹⁰, evidențiind dubla condiție a poeziei, creaturală și creatoare. Putem invoca aici și pe Lucian Blaga, cel care vorbea despre *destinul creator al omului*, iar poetul întrupează modelul absolut al acestui destin care-l „condamnă” să nu reducă

limbajul la joc gratuit, ci, dimpotrivă, să ajungă la Ființă, la *poezie*, care, deși artă a cuvântului, e, totodată, *translingvistică*. O spune admirabil și Michel Camus: „Paradoxul scriiturii poetice este acela de a se servi de cuvinte pentru a face aluzie la ceea ce în mod evident le scapă acestora.”¹¹ Nu altceva susținea Nichita Stănescu în eseu *Cuvintele și necuvintele în poezie*.¹²

Dar, pentru a ajunge la „necuvânt”, la „neuzit”, la ceea ce cuvintele *tac*, e nevoie și de o altă *vedere*, „o vedere dincolo de vedere” (Goethe), cea a orbului Homer, obținută, după Rimbaud, prin „dereglarea tuturor simțurilor” (aș zice, mai degrabă, prin *reglarea tuturor simțurilor*, cum susține și Eminescu, fiindcă *dereglarea* poate să ducă la *nebunie*, la „sfărâmarea” organelor, *Scrisoarea IV*). A vedea *altfel*, spune Horia Bădescu, înseamnă a *traversa* nivelurile de Realitate (vezi „fulgerul ne’nterupt” eminescian), a le uni în Tot, aruncându-ne nu în Valea uitării, ci în aceea a *uimirii*, cum o numește Basarab Nicolescu¹³, și care este poezia însăși: „Mirarea poetică este mirare și, în același timp, admirare, poetul se miră și se minunează, descoperă minunea, sacrul și, totodată, ad-miră lumea înconjurătoare, o aduce *ad mirum*, în mirarea-i. Adevărata mirare este o ad-mirare a minunii și a înminunării celui ce se minunează. Ea așează eu-l poetic și lumea în orizontul sacrului. Iată de ce o admirare narcisistă este un păcat capital care duce la moartea minunii dar și a celui implicat într-o falsă înminunare. Mirarea poetică este ad-mirarea lumii și nu a mirării în sine.” Astfel, individul uman se „dez-identifică”, se salvează de narcisism, spre a dobândi adevărata identitate, cea arheală, a *alterității*, a *identității numerice* din budism, cum ar spune Eminescu. Numai atunci lumea capătă *sens*, devine *lume-ca-lumen* (Dumitru Stăniloae), în zona de maximă *transparență* dintre nivelurile de Realitate, ca *terț tainic inclus*. Horia Bădescu citează din *Epistola către Romani* a apostolului Pavel: „Atributele invizibile ale lui Dumnezeu devin vizibile prin lucrarea sa.” „Iar lucrarea sa și El însuși – adaugă Horia Bădescu – devin vizibili prin

simbolistica poeziei. Simbolul este cel care ne reamintește adevărata limbă a lumii.”¹⁴ Simbolul poetic devine cale regală de intrare în spațiul Ființei, a sacrului, dinspre profan, căci nu există sacru decât în completitudine cu profanul, dat fiind că *numinosul* se manifestă „ca imanență”¹⁵. Facerea poemului (*poiesis*) este deja *stare de Ființă*, „*trecerea de la umilința stării de creatură la demnitatea consubstanțialității, pe care o presupune starea de Ființă*.”¹⁶ De la *mysterium tremendum* la *mysterium fascinans*: „Fără permanenta uimire în fața lumii, nu putem vorbi de poezie ori, mai exact, nu se poate face poezie.”¹⁷

După Ion Barbu, probabil cel mai important precursor român al transmodernității, alături de Eminescu și de Lucian Blaga, Horia Bădescu redescoperă, înminunat, creatural și teoretic, poezia ca *sărbătoare*, distingând între „sărbătoresc” și „sărbătoare”, la modul transdisciplinar, pe urmele lui Basarab Nicolescu, din care citează: „Adevăratul sens al sărbătorii: străpungerea unui nivel de Realitate printr-un alt nivel de Realitate.” Sonoritățile poetice au forța magiei. „Poetul și lectorul se regăsesc împreună «prinși» în poem, în cântec, în minunea Ființei și în misterul acestei minuni.”¹⁸ Ca și Eminescu sau Caragiale, Horia Bădescu știe că ritmul este *esența stilului*, prozodia și versificația nu sunt „cuvinte goale / Ce din coadă au să sune”, ci intrare în „marele ritm al lumii” (Matila Ghyka), ca „prezență a numinosului”: „Prozodia poetică își asumă, în acest fel, funcția sacralizantă a ritmului festiv, prin care legăturile lumii exprimate sunt distruse iar condițiile pentru inducerea sacrului îndeplinite. Prin cadență și ritm, poemul pune în acord vibrația eu-lui cu vibrația care-i este imanență, aceea prin care Ființa își manifestă prezența. Căci fiecare dintre noi păstrează în străfundul său această vibrație.”¹⁹ Octavio Paz intuise bine: „Ritmul nu este o măsură, ci viziune asupra lumii.” Ieșim, astfel, din eroarea epigonilor moderni și postmoderni, care au pierdut inițierea în tainele prozodiei, reducând-o la joc și parodie, cu trădarea adevăratului spirit ludic care stă sub semnul lui *mirum*. Horia Bădescu vorbește de o adevărată „cuantică a Ființei”²⁰, ca act orfic, *imnic*, în

consonanță cu Upanișadele („Esența omului este limbajul, esența limbajului este imnul.”) și cu lirica antică grecească.

Să nu se creadă că autorul clujean eludează *răul* din lume în numele sărbătorescului. El știe că *sacer*, în latină, înseamnă deopotrivă *sacru* și *blestemat*. De altfel, sacrul este strâns legat de existența răului, a violenței. Dialectica violenței și a sacrului a fost studiată magistral de Girard în mai toate cărțile sale, dedicându-i și o lucrare specială, considerată chiar cartea lui de căpătâi: *Violența și sacrul* (1972). Toți marii poeți sunt, în felul lor „blestemați”, nu numai cei simbolști care s-au numit astfel. Horia Bădescu apelează la o legendă finlandeză conform căreia, în singurătate, Dumnezeu și-a văzut chipul în apele primordiale și a întrebat: „Cine ești tu?” „Diavolul”, i-a răspuns umbra. Blaga a interpretat mitul românesc al jertfei pentru creație într-un spirit similar, fără a cădea în *maniheism*, cum ar putea fi înclinați să creadă unii, dat fiind că antitezele bligiene sunt întotdeauna *transfigurate*. Am amintit deja că poetul ajunge la sacru trecând prin *mysterium tremendum*. Horia Bădescu ipostaziază pe poet ca răsturnând imaginarul legendei finlandeze: „Poetul joacă rolul Diavolului care, privind imaginea chipului său oglindit în apele cerului, întreabă. «Cine ești tu?», în speranța că imaginea îi va răspunde: «Sunt Dumnezeu!».”²¹ De aceea, neantul nu este niciodată Absolutul, ci doar o „manieră de a fi a acestuia”²², un punct de purcedere în creație. De aceea, „Poemul nu face nimic altceva decât să preia paradigma creației divine.”²³ Iar „Vocația poetului nu este aceea de a arăta că omul este divin – așa cum a încercat s-o facă până la exces Renașterea –, ci că divinul se află în om, că este adevărata sa natură.”²⁴

Aceasta este, pe scurt și simplificând lucrurile, imaginea poeziei ca *memorie a Ființei* propusă de demersul teoretic al lui Horia Bădescu. O carte fermecătoare, echilibrată, lucidă, ea însăși un *poem despre Ființă*.

Note:

1. Michel Camus, *Prefață* la Horia Bădescu, *Memoria Ființei. Poezia și sacrul*, Iași, Editura Junimea, 2008, pp. 9-10.
2. *Ibidem*, p. 11.
3. Horia Bădescu, *Memoria Ființei. Poezia și sacrul*, Iași, Editura Junimea, 2008, p. 19.
4. *Ibidem*, p. 15.
5. *Ibidem*, p. 17.
6. *Ibidem*, p. 21.
7. Basarab Nicolescu, *Théorèmes poétiques*, Monaco, Éditions du Rocher, 1994, p. 95.
8. Horia Bădescu, *op. cit.*, p. 22.
9. *Ibidem*, p. 25.
10. *Ibidem*, pp. 28-29.
11. Citat de Horia Bădescu la p. 30.
12. Nichita Stănescu, *Respirări*, Editura Sport-Turism, București, 1982.
13. Basarab Nicolescu, *De la Isarlik la Valea uimirii*, I, II, București, Editura Curtea veche, 2011.
14. Horia Bădescu, *op. cit.*, p. 45.
15. *Ibidem*, p. 53.
16. *Ibidem*, p. 60.
17. *Ibidem*, p. 63.
18. *Ibidem*, p. 76.
19. *Ibidem*, p. 79.
20. *Ibidem*, p. 82.
21. *Ibidem*, p. 123.
22. *Ibidem*, p. 125.
23. *Ibidem*, p. 190.
24. *Ibidem*, p. 191.

Labirint

comentarii

Poezie și rezistență în Basarabia (II)

Theodor Codreanu

Calvarul basarabean reîncepe la 23 august 1944. Încă de la 22 august scriitoarea Iulia Dicescu-Siminel, președinta Societății Ortodoxe Naționale a femeilor din Chișinău și din județul Lăpușna, autoare, între altele, a cărții *Cântecele moldovenești din Basarabia* (1933), cu o prefață a lui Nicolae Iorga¹, a dispărut, pur și simplu. Mulți scriitori se refugiază, de astă dată, peste Prut, alții reușesc să plece în Occident (Eugen Coșeriu, Sergiu Grosu, Alexandru Lungu ș.a.). Cum 23 august a însemnat ocuparea României de către „eliberatori”, din nenorocire țara n-a putut să-i apere pe refugiați, aceștia fiind arestați, mulți dintre ei dați pe mâna sovieticilor care i-au trimis în Siberia. Vânătoarea s-a îndreptat și asupra foștilor deputați din Sfatul Țării care votaseră unirea la 27 martie 1918. Pan Halippa (1883-1979), președinte al Sfatului Țării (1917-1918), poet și publicist, lider al grupării de la *Viața Basarabiei*, deputat în Parlamentul României și de câteva ori ministru, este arestat în 1950, întemnițat la Sighet, dar ocupații nu se mulțumesc cu atât, îl cer să fie rejudecat de ei și, doi ani mai târziu, îl condamnă la 25 de ani de muncă silnică în Siberia. După moartea lui Stalin, e readus în Țară și închis la Gherla până în 1957. Pare unul dintre cazurile în care autoritățile române au încercat să apere pe unul dintre constructorii României Mari, fără însă a-l mai reabilita ca membru corespondent al Academiei Române, titlu luat în 1948 și care i-a fost restituit abia în 1990, *post-mortem*. Petru Stati (1903-1978), poet remarcabil (autor a douăsprezece cărți de poezie), critic literar și traducător din latină („moment aparte în poezia basarabeană și în cea română”, Mihai Cimpoi), a fost arestat la București, în 1952, predat sovieticilor, condamnat la torturi și muncă silnică în Siberia timp de 12 ani, a revenit în țară în 1964, dându-i-se doar posibilitatea unui profesorat la un liceu bucureștean. Destine asemănătoare au Boris Baidan, Dimitrie Iov, Sergiu Matei Nica, Alexandru Tambur, Nicolae Țurcanu, Vasile Țepordei și „remarcabilul poet al rezistenței anticomuniste”² Andrei Ciurunga (1920-2004), arestat în 1950 pentru volumele de versuri *Cântece de dor și de război și Poeme de dincoace*, trimis la canalul Dunăre - Marea Neagră până în 1954³.

În Basarabia bolșevizată, au fost arestați și condamnați chiar și ilegalisti-comuniști numai din pricină că își făcuseră studiile în școli și universități românești. În 1946, o adunare a scriitorilor și artiștilor desfășurată sub genericul *Pentru calitatea ideinico-artistică a literaturii*, sunt criticați aspru până și colaboraționiștii George Meniuc, Liviu Deleanu, Emilian Bucov și David Vetrov pentru „înfrâurirea burgheză încă nedeștrădăcinată” din opera lor⁴, nevindecați încă de „modernism” și „formalism”. După doi ani, vigilenții transnistreni Ion Canna, I.D. Ceban și V. Egorov, promotori ai „cuvintelniceilor” (dicționare moldovenești, precursorile hilare ale celui al lui Vasile Stati!) îi atacă, în *Sovietskaia Moldavia* pe „naționaliștii” Bogdan Istru, Emilian Bucov ș.a., conchizând că „toată această creație n-are nimic comun cu literatura sovietică” (28 septembrie 1948), ceea ce a determinat o nouă

hotărâre a biroului CC al PC (b) din Moldova intitulată *Despre starea literaturii artistice moldovenești și despre măsurile pentru îmbunătățirea ei*, scriitorilor cerându-li-se imperativ o mai mare „pătrundere în esența construcției socialiste”, cu oglindirea „rolului partidului”, al rolului tovarășului Stalin și al „poporului rus în eliberarea și refacerea economiei Moldovei” etc.⁵ Claudia Matei aduce cifre impresionante ale crimelor sovietice, din arhivele puse recent la dispoziția cercetătorilor. Zeci de mii de tineri au fost „mobilizați” pentru lagărele de reconstrucție economică.

În pofida represiunilor concentraționare, a existat o rezistență activă: grupuri țărănești, organizații ilegale precum „Arcașii lui Ștefan”, Organizația revoluționarilor din Basarabia, Partidul Libertății, Sabia dreptății, Armata Neagră ș.a. Unul dintre întemeietorii Organizației Naționale din Basarabia „Arcașii lui Ștefan”, pedagogul Vasile Bătrânc, este și autorul unui curajos imn, *Trăiască România Mare*. Între 1945-1950, au activat peste 250 de grupuri țărănești, cel mai bine organizat fiind cel condus de Filimon Bodi, în raioanele centrale Chișcăreni, Sângerei, Telenești, Călărași⁶. Represiunile au fost dure, încât rezistența activă a fost anihilată după 1950.

În câteva scurte perioade, când atmosfera represivă a părut mai destinsă, rezistența națională a renăscut. Așa s-a întâmplat între 1956-1964, după care a putut să se manifeste generația, '60, apoi momentul perestroikăi gorbacioviste, între 1985-1991. Evenimentele care au făcut posibilă prima destindere de după 23 august 1944 au fost moartea lui Stalin și retragerea armatei de ocupație din România, în 1958: „Profitând de această aparentă liberalizare a vieții politice și culturale un grup de scriitori - critici și istorici literari, Vasile Coroban, Ion Vasilenko, Gheorghe Bogaci, Nicolae Romanencu, Eugen Rusev, M. Ianover, sprijiniți și de poeții și prozatorii George Meniuc, Petru Zadnipru, Andrei Lupan, dar mai ales de tinerii care debutau în literatură în acea vreme - încep o curajoasă acțiune de introducere în circuitul cultural și în programele de studiu din școli și universități a operelor clasice literaturii române, a marilor compozitori, o campanie publicistică de revenire la principiile autonomiei esteticului.”⁷ Se înregistrează chiar acte de protest precum cel al lui Paul Mihnea, care adresează un *destul* celor care l-au acuzat ani în șir că e „rupt de viață”. Imediat, George Meniuc îl potolește pe rebel, acuzându-l de „căutări” bolnăvicioase, individualiste” etc. „Indisciplinatul” revine la „limbajul vetust” din poemele ample (*Baștină*, 1959), dar își ia revanșa din 1966, când scrie din nou în limbaj modern⁸. Atunci se impune generația lui Grigore Vieru, Emil Loteanu, Petru Cărare, Vasile Vasilache, Victor Teleucă, Vladimir Beșleagă, Mihai Cimpoi, Ion Vatamanu ș.a., apoi „al doilea val”: Nicolae Esinencu, Mihail Ion Ciubotaru, Gheorghe Cutasievici ș.a. Vasile Coroban încearcă să dezbată *specificul național* în literatură: *Noțiuni despre specificul național în literatură și măiestria artistică* (în „Nistru”, nr. 2/1959), riscând „reacția violentă a autorităților

comuniste”⁹, un vechi stalinist ca Emilian Bucov condamnându-l cu violență, în ziarul „Cultura Moldovei” (26 aprilie 1959). Sunt repede înăbușite și alte atitudini „naționaliste” și „antisovietice”. Poemele ironice ale lui Petru Cărare, din „Nistru” și „Chipăruș”, determină să fie dați afară de la conducerea acestor publicații veteranii Petru Zadnipru și George Meniuc. În 1956, au revenit din temnițele sovietice Nicolae Costenco, Emil Gane, Nicolae Țurcanu și Nicu Stegaru. Primii trei încearcă întoarcerea la uneltele literaturii adaptându-se „realismului socialist”, dar Costenco este repede sancționat pentru că a negat, în „Cultura Moldovei”, că în poezia momentului ar exista tendințe „formaliste” și „moderniste”¹⁰. Insistențele lui Ion Vasilenko pentru reeditarea lui Constantin Stere au primit replica dură că acesta a slujit România regală, fiind „un proeminent naționalist burghez” și a comis crima de a fi fost președintele Sfatului Țării.

Ca și în Țară, generația '60 a avut rol decisiv în revenirea la estetic și specific național, simultan cu unele acte de frondă. Astfel, în 1966, muncitorul Gheorghe Muruziuc a înălțat tricolorul pe coșul înalt al fabricii de zahăr de la Cupcini. Dar evenimentele din 1968, când România a s-a opus vehement invadării Cehoslovaciei, au făcut ca mișcarea de renaștere națională din Basarabia să fie din nou reprimată. Scriitorii au încercat să reziste prin „evazionism”, introducând parabola, fabula, alegoria în literatură. Petru Cărare se preface a scrie despre *jungla deasă a capitalului*, vorbind însă de „hoțul” pe care îl au moldovenii în casă (*Oaspete nepoftit*, din vol. *Săgeți*, 1972): „Noi avem un hoț în casă./ Noi cu hoțul stăm la masă/ Ne-a ieșit odată-n cale/ Cu idei și cu pistoale/ Și acum să-ți ia, se-ndură./ Și bucata de la gură,/ Și-ncă altă noutate;/ Ești dator să-i spui și frate./ Dar să-i dai în loc de pită/ Un calup de dinamită!”. O disidență fățișă, cum apreciază Mihai Cimpoi¹¹, a unui „spirit critic incoruptibil”. Și n-a fost singurul act de curaj, poetul vorbind despre politica imperială de colonizare etc. În aceeași vreme, poezia lui Grigore Vieru vorbea despre *casa părintească*, despre comoara alfabetului latin (*Comoara*), iar într-o poezie pentru copii, despre „trei culori” ale *Curcubeului*, pe când în volumul *Numele tău* (1968) includea poeme despre Brâncuși, Arghezi și Bлага, dedica poeme lui Nicolae Labiș și Marin Sorescu, identifica *mama* cu *patria*. Pe aceeași cale, pe urmele lui Mateevici, Victor Teleucă scria primul poem de despre limba română (*O altă limbă mai frumoasă nu-i*, 1959), de după ocupația sovietică, și tot el, cel dintâi, a dedicat poezii unor clasici români. Rezistenți prin literatură ai acelor ani vor fi și Gheorghe Vodă, Ion Vatamanu, Liviu Damian ș.a. Surprinzător să afli că începuturile literare ale lui Dumitru Matcovschi au fost *destul* de obediente (*Maci în rouă*, 1963) și chiar până mai târziu, în 1987 (*Tu, dragostea mea*), când apare și cunoscuta poezie *Basarabia*, al cărei text va deveni șlagăr, pus pe muzică de compozitorul Mihail Dolgan¹².

Capitolul al patrulea se ocupă de *Disidență și rezistență în poezia anilor 1970 - 1991. Poezia ca factor al redeșteptării naționale din Basarabia (1985 - 1991)*. În 1970, au avut loc două procese de răsunet, unul împotriva Lilieii Neagu și a Asei Andruh, care au scris lozinci împotriva ocupației sovietice pe clădiri centrale din Chișinău, iar celălalt împotriva liderilor Frontului Național-Patriotic, reprezentat de Gheorghe Ghimpu,

Alexandru Usatiuc, Valeriu Graur și Alexandru Șoltoianu, procese urmate de condamnări. Este momentul când o nouă generație intră în literatură, cea a „ochiului al treilea”, reprezentată de Nicolae Dabija, Leonida Lari, Marcela Benea, Leonard Tuchilatu, Vasile Romanciuc, Efim Tarlapan, Iulian Filip, Eugen Cioclea, Andrei Țurcanu, Nicolae Esinencu, Arcadie Suceveanu, Nina Josu ș.a., mulți promovați de tânărul critic, pe atunci, Mihai Cimpoi, dar și obstaculați de criticii oficiali ai regimului precum Valeriu Senic. Începuturile unora, în spiritul „hibridării culturale” sovietice, au fost obediente, ca și ale multora dintre viitorii „postmoderniști”. Claudia Matei radiografiază evoluțiile fără menajamente, în tonul general al cărții. La debutul din 1979, Arcadie Suceveanu, de exemplu, își imagina patria ca „lumină supremă,/ timp și spațiu/ zămislit în jurul minții lui Lenin”, descoperind abia după 1989 *Arhivele Golgotei* (1990), titlul volumului de versuri care-i dădea adevărata măsură a talentului. La antipod, un Gheorghe Cutasievici înșela cenzura cu poemul *Asta-i Patria, etern cuvânt*, croit în acrostih – ROMÂNIA (1978). Acest poem a fost cerut insistent de redactorul cărții, fiindcă fără poeme de laudă la adresa patriei sovietice era greu să treci de cenzură. Acrostihul a devenit răzburarea autorului:

*Ram vânos cu frunza verde-n vânt,
Om cu dorul sevă din pământ,
Muncă, fericire și avânt,
Înfrățire-n faptă și în gând,
Naștere din tot ce e mai sfânt,
Imn de măreție răsunând –
Asta-i Patria, etern cuvânt!*

Urmarea, de după descoperirea cuvântului ROMÂNIA: autorul a fost dat afară din serviciu, exclus din partid și din Uniunea ziaristilor, sancționat fiind și redactorul de carte, criticul Ion Ciocanu¹³. Frica de ideologia sovietică a cuprins și pe mulți debutanți din generația optzecistă. Doar două exemple: Nicolae Popa își dedica scrierile „ideii mărețe de construcție a comunismului”, iar Emilian Galaicu-Păun credea că poetul trebuie să fie *stegar* al aceluiași ideal, identificându-se cu personajul gorkian Danco, „cel care și-a scos inima din piept ca să ilumineze drumul maselor populare, devenit simbol al «jertfei comuniștilor» pentru viitorul luminos al omenirii”¹⁴. Nu e de mirare că postmoderniștii basarabeni, urmași mimetici ai celor din Țară, nu s-au implicat decât cu puține excepții (între aceștia, Valeriu Matei, Andrei Țurcanu, asimilat de unii cu optzeciștii, Aura Christi, stabilită în Țară) în opera de renaștere națională de după 1985. Spre deosebire de alți cercetători, Claudia Matei nu consideră că „al treilea val” al mișcării naționale din Basarabia (1987-1991) poate fi comparat cu celelalte două momente de destindere (1955-1965 și 1968-1970): „Amplora mișcării declanșate în primăvara anului 1987, dezideratele și revendicările formulate au fost, incomparabil, mult mai ample, cu ecou social și național mult mai larg. De la chiar declanșarea acestei mișcări, rolul scriitorilor și, în special, al poezilor a fost unul deosebit.”¹⁵ Într-adevăr, se poate spune că poezii au făcut revoluția națională de la Chișinău, caz cu totul singular între fostele satelite și republici ale Moscovei. Forța emoțională și militantă a cuvântului poetic a făcut minuni. Dacă în revoluția română un poet ca Mircea Dinescu a jucat doar rolul *disidenței*, fără dimensiunea *națională*, verbul unor Grigore Vieru, Ion Vatamanu, Dumitru Matcovschi, Leonida Lari, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija (care a făcut din

săptămânalul „Literatura și arta” cea mai populară publicație românească a momentului, cu tiraje impresionante), Valeriu Matei, ca să-i amintesc doar pe aceștia, cântecele Doinei și ale lui Ion Aldea-Teodorovici, puse pe versurile aceluiași poezii, au produs o mișcare uimitoare, de prefaceri profunde, doar în câțiva ani, o renaștere la care mai nimeni nu se aștepta, cu atât mai puțin liderii din al doilea eșalon de proveniență kominternistă care au pus mâna atât pe puterea politică, dar și culturală, la București. Și încă un moment, care a singularizat și a dat forță acestei mișcări: *asumarea, ca arheu renăscător, a geniului eminescian*, spre deosebire de București, unde s-a dezlănțuit o campanie de denigrare și de așa-zisă „demitizare” a valorilor naționale în frunte cu Eminescu. Cei mai de seamă poezii au închinat texte remarcabile lui Eminescu, de la Victor Teleucă și Grigore Vieru până la Nicolae Dabija și Dumitru Matcovschi. În nr. 1 al revistei „Nistru” din 1988, s-a publicat pentru întâia oară, după 1940, *Doina* lui Eminescu. Se poate spune că nu întâmplător, datorită lui Mihai Cimpoi, centrul de cercetări eminescologice s-a mutat de la București la Chișinău, unde s-a înființat și un Centru Academic Internațional „M. Eminescu”, iar de doi ani are loc, tot la Chișinău, un Congres Mondial al Emnescologiei. Statuile lui Ștefan cel Mare și a lui Eminescu, din Parcul central chișinăuan, au devenit puncte și spații sacre ale tuturor acțiunilor politice și culturale din Basarabia. Pornind de la această realitate, Valeriu Matei a scris un documentat eseu intitulat *Rolul operei eminesciene în menținerea conștiinței naționale a românilor basarabeni*.¹⁶

Sunt doar câteva aspecte la care invită, spre meditație și cercetare, cartea Claudiei Matei, autoarea fiind conștientă că „Fenomenul rezistenței, în general, și al rezistenței poetice românești, în special, își așteaptă încă investigatorii.”¹⁷

Note:

1. Claudia Matei, *Poezia rezistenței în perioada ocupației sovietice a Basarabiei*, București, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, p. 108.
2. *Ibidem*, p. 115.
3. *Ibidem*, p. 116.
4. *Ibidem*, p. 117.
5. *Ibidem*, p. 118.
6. *Vezi* pp. 123-131.
7. *Ibidem*, p. 133. Printre scriitorii clasici restituiți vieții publice: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Nicolae Milescu Spătarul, D. Cantemir, Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Alecu Russo, Alexandru Donici, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă,, M. Eminescu, I.L. Caragiale, Alexei Mateevici, Mihail Sadoveanu, Mihail Sebastian.
8. *Ibidem*, p. 135.
9. *Ibidem*, p. 137.
10. *Ibidem*, p. 144.
11. *Ibidem*, p. 151, 152.
12. *Ibidem*, pp. 160-164.
13. *Ibidem*, p. 192.
14. *Ibidem*, pp. 193, 194.
15. *Ibidem*, p. 204.
16. Valeriu Matei, *Rolul operei eminesciene în menținerea conștiinței naționale a românilor basarabeni*, în „Memoria”, București, nr. 3/2001.
17. Claudia Matei, *op. cit.*, p. 215.

Mercur

Grupul SubNord

Recent, la Bistrița, Dan Coman mi-a vorbit de un nou grup literar, pe care-l antrenează și din care sînt toate șansele ca - în cea mai scurtă vreme - să iasă cel puțin o tripletă de poete/ poeți de anvergură națională. Să fie, fascicolul publicat în *Tribuna*, relicvariul adolescenței lor literare, pielea năpirlită și transparentă a splendorilor prădători textuali de mai târziu. Și, în succesiunea modelor în regim de fwd din literatura română contemporană, sper doar ca opt juni bistrițeni să se grăbească, dom'le, încet. (Ștefan Manasia)

Grupul **SubNord** a apărut la începutul lui martie 2013. De atunci ne întîlnim în fiecare săptămînă, joia, de la 17, într-o sală a Centrului Județean pentru Cultură Bistrița-Năsăud.

Dacă ești în SubNord...

Trebuie să-ți placă zacusca.

Trebuie să te doară ceva.

Trebuie să bei cafea.

Ne vezi cel puțin o dată pe săptămînă.

Ai cartierul general în ClassCafe, la masa cu doamna dezbrăcată.

Trebuie să fii îndrăgostit/ă de un/o poet/ă (John, Ana, Marin, Claudiu, Chivu etc.)

Trebuie să-ți placă Ada Milea.

Zici SubNord, nu „creative”

Trebuie să mergi la „Poezia e la Bistrița”.

Trebuie să scrii.

RALUCA BOANTĂ

născută în 21 februarie 1996

elevă la Colegiul Național „Andrei Mureșanu”

Bistrița, clasa a XII-a

tu ești femeia

ești ceea ce li se spune bolnavilor de cancer

că nu o să primească prea curînd

de tine vorbesc părinții prietenii care vin în vizită

în tine aș investi dimineți scurte și dese

despre tine se scriu cîntece în timpul ieșirilor cu

cortul

pentru tine se campează în locuri răcoroase

și se comandă tacîmuri pentru drumuri lungi pe

mașină

ție și se fac chei la comandă în caz de alzheimer

și se cere să citești povești în engleză

de tine e nevoie cînd se stinge focul într-o tabără

pentru copii

și se cere și ție părerea cînd se trece strada

tu ești femeia

ești ceea ce repet numai pentru mine

în poziție fetală

înainte de culcare

fredonez niște vechituri

oamenii mă admiră în timp ce merg cît se poate

de drept

mi s-a spus adineauri că până și poezia e o formă

a egoismului

port monologuri pentru hidratarea deprinderilor

mele

dacă analizăm îndeajuns de aproape depozitez

dăunez oprim

mai vulgar ca oamenii fantomă

transform întotdeauna serile oamenilor nepotriviți

și mă regăsesc în locuri de duzină

nu mă voi tatua nu voi plînge nu voi cânta rap

nu mă voi lamenta nu voi geme

voi încremeni înaintea fiecărui gest obscen

în public

nu voi fi nimic pentru că nu mi-am propus să fiu

nimic

te-aș acoperi de jur împrejur cu mîinile mele

mi-aș lua din tine zilnic porția de atrocitate

te defăimez

voi stăpîni odată ego-ul meu

și mă voi întoarce plină de considerație spre tine

răzbat ca să nu te privesc culcată pe spate

nimeni nu va mai fi acolo - vei ști că sunt eu

voi fredona vechituri și nimeni nu mă va admira

poate dacă aș fi fost suficient de aproape

n-ar fi fost nevoie să fiu strigată pe nume

ca la începutul orei ca la sfîrșitul zilelor

și poate că atunci m-aș fi bucurat să mi se spună

că semăn cu tata

că îmi stă bine cu părul prins în coadă sau că

scriu bine

dar mi s-a mai spus și că nu știu să primesc com-

plimente

și atunci m-am gîndit că aș putea să dau la psi-

hologie și am început să citesc

cărți care au pretins că mă învață despre compli-

mente

și am crezut că sunt tare am citit și mai multe

cărți

apoi încet încet am început să aud și să văd mai

bine

ca după curățarea urechilor sau vizite la oftal-

molog

și cînd vezi mai bine te bucuri mai mult atunci

cînd te bucuri

te bucuri din tarsiene și carpiene și din claviculă

și atunci cînd îl auzi pe tati vorbind cald cu

mami parcă e vară

sau cînd te sună cineva de departe

sau o călătorie cu trenul și flori de mac și ape sau

linii

trase între nori și noi ca să ne delimităm extazul

sau nesiguranta momentelor în care închid muzi-

ca și rămîn cu restul

sau cînd mă apropii de satul tău natal și pierd

semnalul și nu te găsesc

și totuși mor să te găsesc ce fac

poate dacă aș fi fost suficient de aproape

ILINCA MARE

născută în 30 noiembrie 1995

elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”

Bistrița, în clasa a XII-a

Andrei, nu sta cu degetele-n priză!

Curentul electric e incapabil să te elibereze de

inhibiții.

Uneori am impresia că încep să seamăn cu tine,

odată mi-ai spus că suntem frate și soră

și că ar trebui să ne comportăm ca niște adulți.

Știu că minți,

Știu că îți amintești,

Știu că îți place să te îmbraci elegant.

Dar vodca e rece și noi o bem din pahare de unică folosință.

Urmărea parcursul luminii de-a lungul gâtului ei

ca un lunetist neputincios

în câmp deschis.

Fusesse în Spania de două ori și nu se sfia

să-și spele mașina

în spatele blocului.

Știuse că bălălia era pierdută încă din ziua

în care ea, zăpăcită,

il salutase cu “Hola”.

Cînd începe să se facă frig,

ne luăm catrafusele și ne mutăm de pe balcon,

ne așezăm în genunchi lângă frigider

și așteptăm să se închege laptele, să facem iaurt.

Între timp, lumina tot scade și se depune praful,

eu îți croșetez ciorapi ca o soție iubitoare,

iar tu repari o veioză. Ce mariaj fericit!

ANAMARIA CLUJAN

născută în 14 ianuarie 1996

elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”

Bistrița, clasa a XI-a

Ți-am spus că

octombrie e anotimpul gravidelor

în lidl la raionul cu lactate ne îngheață părul

și ne mușcăm buzele.

de cînd te-ai angajat ca paznic de mașini

spăl perdele de la bucătărie

să scap de fumul tău de țigară.

după o săptămînă

ai început să saluți câinele cu hola.

Și vrei să pleci în Spania.

Nu uita

cînd lunetiștii se întorc acasă

nevestele lor sunt date dispărute.

Dormim pe partea stîngă

Să ne dezmoțim oasele de pe partea dreaptă.

Cînd suntem supărați mâncăm zacusca

și pictăm pereții din cămară.

Ne ascundem fețele printre rafturi

și începem să desenăm

o familie cu trei copii.

Cel mai mic are părul roșu

și poartă pantaloni de trening.

Fratele mai mare are părul blond

și o cămașă în carouri

iar sora mijlocie are părul negru

și o rochiță verde.

Mama și tata

Stau lângă ușă

și la fiecare

5 minute apasă pe întrerupător.

pt sănătatea dvs,

evitați excesul de scriitori

n-am mai încercat să ne întîlnim

și nici nu cred că vreau să-ți mai văd

măinile scurte și degetele galbene

m-am săturat de atâta tutun
și atâta cofeină câtă există în tine.
de când ne-am blocat în lift
la biserica evanghelică
mi-am spus că o să renunț
la pasiunea mea nebună pentru scriitori.
consumă prea multă cafea și strică banii pe țigări.

ALEXANDRA TURCU

născută în 29 aprilie 1995
elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”
Bistrița, în clasa a XII-a

celelalte produse

mă cheamă alexandra.
trebuie doar să stau la geam și să urmăresc
iepurii.

nu trebuie să mă bucur la comandă
nici să așez merele în lădiță
sau să curăț zăpada de pe pervaz.

până o să se termine, am timp destul.
dacă mă apuc să-l citesc pe salinger,
îl citesc pe salinger până la capăt.
dacă încep să cresc papagali,
nu mă las până nu umplu casa cu papagali.

mă cheamă alexandra
și trebuie să stau la geam și să urmăresc iepurii.

suficientă

de când ți-ai băgat picioarele în el oraș,
au început să se schimbe multe pe-aici:
părul pe care îl arunc în wc după ce se scurge
apa din vană
e din ce în ce mai mult.
mătușa nu se mai bucură când vine bunicul din
buc,
pentru că trebuie să fumeze în baie.
pisicii nu îi mai e deloc frică de apă.
dacă ar fi pe punctul de a se îneca,
ar muri liniștită.

sunt convinsă că
dacă mi-aș atârna cămașa de noapte pe umeri
aș putea seduce orice bărbat.
și apoi nu mi-ar mai fi frică de fluturi,
nu aș mai uita vreodată aragazul pornit
și nu aș mai începe să tremur când
butonul devine cenușiu.

totuși, ți-aș dedica în continuare poeme.
trebuie să spun cumva că
despre iubire nu se poate vorbi decât într-un reg-
istru grav, că
de fiecare dată când mi-e frig, mă așez în vană ca
într-un cuib.

în ultima vreme,
mă gândesc din ce în ce mai des
să mă îndrăgostesc de sam.

tabiet

era sâmbătă dimineața
și tu îmi arătai cum lumina poate lua
carnea de pe oase fără să lase nicio urmă.

mi-ai făcut cafea și mi-ai spus că
bătrânețea poate întârzia și o sută de ani,
că nu e bine să ieșim încă din casă,

pentru că oamenii așteaptă-n prag.

ne-am dat jos din pat
am pus oala cu mâncare pe aragaz.
am așteptat

era sâmbătă dimineața
și memoria era singurul mecanism
care ne ajuta să scăpăm de noi.

PAVEL TOMUȚA

născut în 19 decembrie 1995
elev la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”
Bistrița, în clasa a XI-a

Încerc să conving o fată

1.
Mergeam la ciuperci cu mașina, la bază
urcam debransați de net
în vârful motorului respira
în locul
nostru iubita stătea pe burtă
să asculte pământul
eu, undeva lângă
i-am zis să mă anunțe
dacă aude ceva
după un pumn de pământ strâns bine
mi-am dat seama

2.
am fugit în lanul de porumb
norii veneau
I-am pus mâna pe umăr
ea se agitase în liniște
Când am lămurit fata
că nu e de glumă

apoi am sărutat tulpina
unui porumb încă verde
“draga mea, încă iubesc
asta mai mult decât pe tine”

3.
Am sărutat-o pe frunte
și am oprit radioul
I-am întins o cană cu apă
ea a plâns și mai tare
Îmi zicea să nu o sărut
dar am făcut-o din nou
apoi i-am luat mânuța
și i-am strâns-o puternic
îi plăcea să fac asta
“unde va în adâncul pădurii
e un lac,
iar în lac
e casa bunicii,
vrei să
mergem?”

4.
Rădăcinile erau cariate
de valurile ce nu se opreau
era un pas de la porumb
spre mal sau frunze
a spus că mă place
așa cum sunt
iar eu am tăcut

Zi de lucru

Broaștele orăcăie
pulsând pământul sub ele
lanul de grâu
e uscat
o rândunică pe cornul de fildeș
cântă între mesteceni
Omul

cu furca-n mâini întoarce fânul
pe dealuri
vântul aduce numai praf
florile mor
vechea mlaștină e arsă în
fân sângieru
soarele cu capu-n jos
într-o căldare

Eclipsa păpădiilor

capete de bizon
în vântul alb și cald
păpădiile ascund -

pulsațiile pământului în mâna
greu rotesc vremea
ochii nu se mai cicatrizează
de la soare

trimite păduchii
și urechelnițele
unde va sub pământ
acum când opresc acțiunea

FLORINA IULIA BUTACIU

născută în 14 martie 1996
elevă la Colegiul Național „Andrei Mureșanu”
Bistrița, clasa a XI-a

Ușă

Atunci ne vom ține iar de mâini
Și vom privi stelele pretinzând că ne cunoaștem
Sau doar că nu ne-am uitat niciodată.
Vom cere vin fiert dar vom primi numai vin.

Nu e necesar să-ți dorești să uiți.
Nu trebuie să faci eforturi suplimentare și inutile.
Va veni o săptămână în care vei vrea tu singură
Să-ți amintești de locul nostru.

Lasă felinarele în pace. Ele n-au făcut nimic.
Nici măcar nu erau acolo. În schimb, tu da.
Și totuși nu e nimic diferit la noi.
Chiar nu mai știi că tu mi-ai arătat stelele
Și tot tu mi-ai zis să merg lângă foc
Deși eu aveam impresia că pământul se mișcă?

- Nu, alea sunt doar avioane.
- Poate e un aeroport în cer.
- Cum vrei să văd carul mare dacă nu disting
osia?
- Nici măcar ăla mic?
- Unde e steaua polară?
Bine măcar că am primit haine largi și groase.

Dacă te rog vii cu mine să-mi caut floarea?
Nu pot pleca de aici fără ea. Știi, eu mi-am
făcut-o.
Văd și eu că e noapte dar poate o găsec.
Doar pe aici pe undeva trebuie să fie.
Am găsit-o.
Acum poți să-mi lași mâna.
Noroc!

Coșmar

Toți acei oameni pe care i-ai văzut
Pe bulevardul din capătul străzii
Vin de la psiholog unde au pus
Aceleași întrebări despre hipnoză.

Nu te doare, nu uiți și nu pierzi nimic.
În afară de o secundă din tine.

Dormi apăsător și cu frenezie cauți în viitor
Ceva ce ar putea semăna cu trecutul tău.

Nu. Cămașa galbenă nu era pătată și
Nu stătea pe spătarul scaunului tău.
Nu. Pantofii albi i-ai purtat doar atunci
Când ai pierdut joia autobuzul spre mare.
Nu. El nu te mai așteaptă de cealaltă
Parte a bisericii pentru că deja s-a mutat.
Nu. Geamul era aburit, dar asta nu înseamnă
Că nu era acolo, doar că nu l-ai văzut tu.

Am vrut să plec chiar atunci când făcea cafea
Și niciodată nu băusem cafea făcută de el
Așa că am mai rămas puțin deși trebuia să plec.
Au început discuții și întrebări fără răspuns.
Da. Asta era. Ai început să-mi povestești
C-ai vorbit cu el chiar dacă tu n-ai fost acolo.
Îmi poți spune ce zicea?

Vă descurcați bine, continuați.

El e aici. Mereu

Roagă-te mai des
Când închizi ochii.
Și crede în ei.

Ei întotdeauna știu unde când și cum
E cel mai bine pentru tine. Mereu.
Dacă nu îți vorbesc nu înseamnă
Că nu există pentru tine.
Tocmai pentru tine au fost trimiși.
Sunt înalți, blonzi, miopi
și au ochi albaștri. Cei mai albaștri.
Vorbesc rar și pricep greu.
Deopotrivă te apară și atacă.
Nu au răbdare.
- Tu niciodată nu înțelegi nimic.
Îi poți îmbuna oferindu-le o milka simplă
Lasă-le lor și porția ta de cereale cu scorțișoară
Vorbește-le mai des. Cât de des.
Ei mâine vor pleca. Nu aștepta până atunci.
- Tu niciodată nu înțelegi cât de iubesc.

Caută-i oriunde
Când crezi că nu există.
Poate că vin în pijamale negre.
Și traseul dinspre baie spre sufragerie
Îl întrerup cu un popas în camera ta
Să te sărute pe frunte fără cuvinte.
Și pleacă.

ANDREEA PLĂIAN

născută în 17 aprilie 1995
elevă la Colegiul Național „Andrei Mureșanu”
Bistrița, clasa a XII-a

Într-o bună zi tot o să fim salvați.
Nimeni nu va mai apăsa butoanele telecomenzii.
Nu vom mai auzi zgomote de bormașină.
Vom fi doar noi.
Într-o bună zi vom întâlni dorința în Piața Roșie.
Noaptea va dansa pe ritmuri de Chopin.
Iar noi îi vom zâmbi doamnei de la colțul blocu-
lui.
O eșarfă albastră ne va lega mâinile
Și aproape vom spune... noapte bună!

Îmi spune NU
Tu nu poți, nu ești în stare

Stai aici și așteptă să-ți dea cineva un pachet de
țigări.

Lași cafeaua să se răcească pe măsuța din
bucătărie
în timp ce el își cântă în RE minor.
348 de cuvinte nu-ți ajung să descrii viața.
Cauți în dicționar cuvântul prodigios,
te gândești să-l notezi în carnețelul Nosa
Dar nu poți, nu-i așa?

Mi-ai zis că anii petrecuți cu mine ți-au distrus
ficatul
că eu sunt cea care te limitează
îți transform inteligența în senzualitate
nu vrei să-ți mai prind încheieturile: pleci în
Spania.
Îți iei agenda și pixul verde
te cazezi în hoteluri prăfuite
trăiești ca un lunetist colorat
și știi zice doar atât
Hola!
Un pachet de Marlboro și o cafea, por favor!

DIANA-GABRIELA VASILUȚ

născută în 12 iunie 1998
elevă la Colegiul Național „Liviu Rebreanu”
Bistrița, clasa a X-a

Oyasuminasail (Noapte bună!)

“Într-o bună zi tot o să fim salvați!”
Cea mai sfruntată minciună!
Nu e ușor,
Mai ales dacă e noapte.
Frunzele ard:
Lasă-le să ardă, lasă-le să moară.
Nimic nu se potrivește acum,
Doar copiii se leagă cu părul de castani.
Îmi vreau bluza tricotată!
Dacă soarele va apune în Ursului,
Îmi va fi cald !
Nu voi mai avea nevoie de tine .
Primul taxi își va împrăștia creierul pe asfalt.
Informațiile putrezite încă vor înflori
Iar eu voi dansa în ploaie.

Esență de toamnă

Aruncă-ți prosopul în perete și observă
Cum sângele îți va redecorea camera.
Eu te voi privi încet, învățând cum să răcesc mai
repede cafeaua
Mama îmi face un tricou din pielea ta
Iar tu încă încerci să îți legi șireturile.
Ridic perna și o arunc la gunoi.
Îmi place banca rece!
Mi s-a stricat și fermoarul.
Asta e o totuși toamnă perfectă.
Bum!!
Bucăți din telefonul meu.
Hai să plecăm !
Nu vom fi ca țărani care sar de pe stânci
Pentru a simți colțul unui parfum.
Ne vom pierde printre crudități,
Ne vom căuta în plămâni distruși de țigări
Într-un final vom ajunge în coliba
făcută din manuale de anatomie.
Însă să știi că toamna ultima bomboană mereu va
fi mov.

parodia la tribună

Alexandra Turcu

celelalte produse

Mă cheamă Alexandra.
În fiecare joi, la ora 17 fix, eu pătrund

într-o sală a Centrului Județean pentru Cultură
Bistrița
și, bucuroasă, imediat mă ascund
după o draperie să urmăresc poezii

de la **SubNord**, care vin aici să-și citească
sclipitoarele lor reflecții asupra vieții,
într-o aproximativă limbă românească.
Odată am ieșit după draperie și eu...
„citește și tu, mi s-a spus, dacă poți...”

Mă cheamă Alexandra, am început să citesc, cu
greu,
dar n-am mai terminat, că au fugit ca iepurii toți!

Lucian Perța

Golem Adam și Eva

„Deconspirarea” lui Adrian Marino? (II)

Adrian Dinu Rachieru

Să ne amintim că debutul său, „precipitat”, la 18 ani, în *Jurnalul literar* (nr. 43/22 octombrie 1939), consacrat lui H. Sanielevici, încerca să afle „fragmentele viabile” din opera unui critic controversat, un spirit asociativ, de un eticism intransigent, „celebru” pentru faimosul tablou sinoptic (luând în cătare „literatura sadovenistă”). Încetător la modul fanatic în disciplină (ca program auto-impus), iubind seriozitatea, râvnind durabilitatea, fiind lucid, perseverent, auster, riguros și, inevitabil, insubordonat, primul Marino era deja „ușor mizantropizat”. Era convins că epocile culturale nu sunt „blocuri distincte”. În consecință, frisonat de ideea continuității, va pleda pentru „reîmprospătarea memoriei”, cercetând – cheltuind erudiție – filiațiile, cazurile de precursori, coincidențele „tulburătoare” etc. cu fermitate politicoasă. Pe de o parte, sedus de monumentalitate, pledează pentru durabil, absolut și înțelege travaliul scriitoricesc ca o activitate pentru veșnicie; pe de altă parte, culege cotidian probe care îndeamnă la scepticism, spulberând falsele certitudini. Cum civilizația românească „produce mizantropi în serie”, iată că tânărul Marino, înarmat cu acest adevăr, laudă atitudinea reclusivă a lui Pandrea (comentând colecția de aforisme din *Pomul vieții*), și face din pilda solitudinii (*amitié sans intimité*) un crez de-o viață, pledând (de pildă, în 1946, în *Națiunea*) chiar pentru „terapeutică singurătății”. Încât arheologii receptării pot afla acest îndemn (respectat) în paginile de început, după cum „neajunsurile tipice” ale criticii foiletonice, „primejdia” cronicii literare erau denunțate vehement tot în acei ani (vezi *Națiunea*, 2 ianuarie 1947), poliția literară (după vorba lui Massis) fiind sabotată de înfloritoarea mentalitate tranzacțională. Evident, Marino nu se împacă deloc cu acea „viziune comodă, bonomă, excesiv cordială”, vădind partizanatul, absența ideologiei ori erupțiile huliganismului cultural, disprețuind „tomurile groase”. Pune în discuție, maturizat brusc, sfătos, responsabil, cultura publicistului român (cazul Ion Caraion, considerat „semidoct”) sau difuziunea literaturii noastre (urmând a fi „descoperită”), lansând interesante propuneri. În fine, deja ex-centric, e nemilos, vitriolant cu „spiritul de ceată”, sectarismul (și atunci în vogă), premiarea în cerc închis (v. *Premiile literare*, 1947) și se bate pentru afirmarea energică a ideii de construcție pe care, de altminteri, o va ilustra cu superbie, credincioșie și efort benedictin, în pofida rafalelor de răutăți care i-au însoțit truda.

E drept, mai târziu, va recuza iritat „faza călinescian-impresionistă” și va deplânge eclipsa spiritului critic, considerând că despre o tradiție a reflexiei critice românești nu poate fi vorba. În 1941 lăuda *Istoria* călinesciană, evidențiind „programul arhitectonic” și scara de valori impusă. „Despărțirea” era, însă, inevitabilă. Și nu doar pentru rezervele hermeneutului, acuzând mediocritatea, literaritatea, desincronizarea și dezideologizarea criticii noastre, subdezvoltată și refugiată în „rezervația” foiletonismului. Intră în discuție, explicit în anii postdecembriști, pactul „divinului critic” cu noua putere, mizantropul devenind, în coloanele *Contemporanului*, un optimist „aprinș”. „Dumirit”, mântuit, sârguincios, manevrând limbajul triumfa-

list, Călinescu se va pocăi (îndoctrinat oare sau doar apelând la clișeistica vremii?), cântând omul nou și „dezrobirea” adusă de noul regim, asigurându-ne – prin tabletele din revista diriguată de G. Ivașcu – că nu e vorba doar de o „evoluție verbală”. Încât, oripilat de acest oportunism cinic, de lipsa de reacție a mentorului (restanțier la capitolul moralității) când, deportat, i-a solicitat sprijinul, în fine, poate și de primejdia epigonismului, ca „temere subliminală” (cf. Ion Buzera), Marino va respinge ulcerat eticheta (circulantă) de „călinescian”. Chiar dacă, în tinerețe, cum sesizează N. Mecu, a fost, indiscutabil, și călinescian. Ruptura față de cel care a devenit marele său „eșec” nu exprimă doar un paricid simbolic (cf. N. Mecu), ci o disjuncție personală, exacerbată.

Ceea ce, în general, deplânge Marino, un român atipic, este cronica noastră neseriozitate, probată îndelung în Istorie. Face, astfel, figura unui ins deziluzionat, ridicol, cu destin „deviat” (grație conjuncturilor), fugind de „reducția la literatură”. Din recolta „de tinerețe” mai semnalăm un articol puțin cunoscut, se pare, dedicat Poetului național (v. *Națiunea*, nr. 378/28 iulie 1947, p. 2). Acolo, A. Marino constată (deprimat) că „doar micile culturi se mândresc cu poeți naționali”. Ar însemna – raționează Marino – că Eminescu își subordonează, ca punct terminus, întreaga literatură română, sleindu-i potențele și refuzându-i „perfectibilitatea”. Încât, concluzia se impune de la sine: sintagma e „nefericită”, ea face din marele poet un „exponent propagandistic”, consolându-ne indefinit și se cuvine rapid eliminată din vocabular, trădând tocmai „spiritul de mică cultură”. Ceea ce, din fericire, nu s-a întâmplat chiar dacă și azi abundă controversele. Visând, cu „tenacitate”, la o mare cultură, implicit la o contagioasă voință de creație pe suportul unei literaturi organice, Marino ținea să ne avertizeze: „a nega opera lui Eminescu este semn de patentă ineptie”.

În totul, volumul în discuție ne îngăduie să ni-l apropiem pe tânărul Marino pe linia unei continuități, greu de bănuț, să recunoaștem, în contextul încercărilor traumatizante pe care le-a traversat. Neconcesiv față de sine, cu vocație de constructor (inclusiv „construindu-și” izolarea), o personalitate puternică și, deopotrivă, vulnerabilă, un inoportun „marginalizat”, nemulțumit, acrit de viață literară („coruptă”, veninoasă), găsind că singurătatea (pe care a cultivat-o) ar fi o „calamitate naturală”. Și străduindu-se, de-a lungul unei vieți, să atingă râvnita obiectivare, o „decolorare” stilistică, cumva depersonalizantă. Ultimul Marino poate fi „citat”, embrionar, în scrierile de junete. Epocă edificatoare, neîndoelnic, anii de ucenicie nu-i oferă, însă, „amintiri frumoase”. Cititor insașiabil, cu program, spirit independent, iritant, străin de discipolatul obedient, biciuind megalomania literară, Marino își mărturisește, repetat, neadevarea la viața literară, trăgând – în timp – toate ponoasele.

Chiar înainte de a fi apărut în librării, *Viața unui om singur*, anunțata carte „de memorii” a lui Adrian Marino, a provocat frisoane în tabăra literatorilor. Pe linie anecdotică, putem inventaria, amuzați, astfel de reacții, de la ieșirile cinic-vitupe-rante, chiar golănești, până la cele „creștinești” (vezi iertarea lui Eugen Simion). Le vom ignora însă. Mult mai important ar fi, credem, să discutăm – dovedind calm analitic – modelul propus

de ideocriticul clujean și consecințele lui (fertile ori ba) pentru spațiul nostru cultural. Seismul Marino va trece; la fel, și replicile oferite prompt de unii dintre cei „încondeiați”.

În fond, Marino propune – recapitulându-și viața – un document de epocă, colorat subiectiv, firește. Recunoscându-și repulsia organică pentru viața literară (care l-ar fi „tolerat” doar), denunțând incompatibilitatea cu unii maeștri spirituali (de la „marele eșec” G. Călinescu până la „școala Zăciu” ori „mafia Liiceanu-Pleșu”), condamnând satelizarea și contextul superbalcanic și cerând, imperativ, un viril spirit critic, exersat fără eclipse, veștejind módele (de la „năism” la „noicism” etc.).

Adrian Marino, fără a aduce, neapărat, „idei total noi” vine cu o viziune constructivă. Nu e vorba, subliniem, de un program de ultimă oră, întocmit cu o grabă frivolă, ci de o preocupare veche, slujind prin cărți temeinice crezul europeanist. Ins pragmatic, cu o viziune utilitaristă, „funcțională” în cultură, hermeneutul dorea să impună și la meridianul nostru un tip specific de mentalitate, cultivată prin muncă, profesionalism și metodă. Ar fi vrut, așadar, o țară bogată, civilizată, bine organizată, respingând improvizația și intrând, prin „opere competitive”, într-un dialog cultural real. Aducând, cum memorabil s-a exprimat, Europa acasă, transformând-o într-o realitate locală, intimă, organică. Pricină pentru care se războiește cu „românismul metafizic” și extremismul etnicist, cu nebuloasa mistică, recuperând – prin explorări în adâncime – gândirea iluministă-raționalistă, având o tradiție românească de peste două secole. Pașoptismul cultural, scrie A. Marino, a avut „intuiția profund constructivă a vastelor proiecte, fie și nerealizate integral”. Animat de astfel de proiecte, Marino pledează neobosit pentru actualitatea ideologiei culturale pașoptiste, răspunzând „unor necesități și lacune culturale evidente, de o importanță esențială, decisivă”. Neopașoptismul său ne împinge spre civilizație, modernitate, europeanizare, definind un program „de bază”, latent în anii dictaturii (afișat, totuși, prin titluri „ostentative”), devenit exploziv, chiar militant, după seismul decembrist. Marino era convins că ne aflăm în fața unui „nou început”, a unui moment de esență neopașoptistă și credea cu tărie în șansa regenerării.

Ca „recapitulare finală”, volumul lui Marino („irevocabil postum”), scris în 1999, nutrit chiar de un masochism al rememorării este, deopotrivă, o autobiografie intelectuală și culturală și o colecție de amintiri subiective, sentimentale, reconstituind – suntem preveniți – „adevărul meu”. Opusul cu pricina, iscând un mic seism în tabăra literaților (evident, orgolioși și supărăcioși), văzut ca „o reglare de conturi”, a iritat pe mulți. Marino știa că „pe verdictul posterității nu se poate paria”. În consecință, fără a fi o răfuială postumă, *Viața sa se vrea cartea „cea mai liberă”*. Și propune imaginea socială a unui individ neadaptabil, neîncadrabil, iubind (de voie / de nevoie) reclusiunea; seria de exemple ilustrează o anume tipologie, după cum lungă rememorare evidențiază suferința, tinerețea furată, uzura morală etc., dar și voluptatea de a fi independent. Dacă soarta aceluia scris (devenit *Viața unui om singur*) i se părea incertă, chiar incontrollabilă, figura lui Marino devine, recunoștea însuși autorul, categorială.

Cum viața literară i-a oferit „cele mai proaste amintiri posibile”, cu obstacole, frustrări, meschinării, răutăți, gelozii etc., nici pusele resentimentare nu puteau lipsi. Mai mult, moravurile „vieții literare” (vai, detestabilă!), suportând sarcasmul confrăților și atacurile veninoșilor poligrafi (megalomani, negreșit), l-au mizantropizat. Marino, un ins hipersensibil, constată că la noi „polemici de idei nu există”. Totuși, dactilograma devenită carte,

Distrugerea Universității și noua barbarie

Ovidiu Morar

Într-o carte apărută în traducere românească relativ recent (*Barbaria*, Ed. Institutul European, Iași, 2008), filozoful francez Michel Henry semnală intrarea lumii occidentale („civilizate”) într-o nouă eră a barbariei. Spre deosebire însă de barbariile anterioare, ce au marcat declinul și prăbușirea marilor civilizații (sumeriană, egipteană, persană, greacă, romană, bizantină etc.), cea de acum s-ar caracteriza prin distrugerea sistematică a culturii nu de către vreun dușman extern, aflat în afara acestei lumi, ci de către ea însăși, printr-un paradoxal efort suicidal de negare a propriilor valori spirituale (ale artei, eticii și religiei). Proclamarea cunoașterii științifice drept singura formă valabilă de cunoaștere și a pragmatismului economic drept singurul criteriu de validare a valorilor a condus – afirmă autorul – la exilarea disciplinelor umaniste înspre marginea câmpului de interes al educației, ceea ce nu poate să conducă, desigur, decât la formarea unor oameni incompleți, fatalmente săraci din punct de vedere spiritual.

Într-un capitol independent, intitulat *Distrugerea Universității*, Michel Henry consideră că, dacă finalitatea Universității a fost întotdeauna aceea „de a transmite cunoașterea în cadrul unui învățământ, de a o spori în cadrul unei cercetări” (p. 218), se poate constata că această finalitate a fost în ultimul timp abolită. Filozoful pune distrugerea Universității pe seama „lumii tehnicii”, prin două modalități esențiale: suprimarea statutului ei privilegiat, de lume autonomă guvernată de legi proprii – invocându-se principiile democratice și idealul pragmatic al utilității / eficienței învățării – și „expulzarea culturii în afara Universității înseși” prin marginalizarea și chiar eliminarea disciplinelor umaniste (adică tocmai a acelor discipline menite să-l formeze pe om) din programele de studii universitare.

Însă dacă Michel Henry considera drept singură cauză a distrugerii Universității (și a apariției barbariei moderne) schimbarea de paradigmă epistemologică generată de revoluția științifică galileeană (în urma căreia cunoașterea științifică a devenit unicul mod de cunoaștere acceptabil), o altă cauză evidentă e masificarea societății, generalizată astăzi. Dacă într-un eseu publicat în 1930, *Revolta maseilor*, filozoful iberic Ortega y Gasset constata dezolat că, în societatea vremii sale, masele își impuseră deja propriile gusturi și propriile valori, astăzi fenomenul de masificare a ajuns, se pare, la ultimele sale consecințe: se vorbește acum în mod obișnuit de cultură de masă, informare în masă, învățământ de masă etc. În programa studiilor universitare, un moment decisiv care a marcat trecerea de la universitatea de elită la universitatea de masă a fost Procesul Bologna, a cărui principală miză, de altfel, după cum aflăm dintr-un text explicativ, a fost pur economică („de a dezvolta în Europa o economie competitivă, bazată pe cunoaștere”, www.bacmd.com) și care a impus existența a trei cicluri de studii universitare: licență,

masterat și doctorat. Dacă înainte doctoratul și chiar licența nu erau pentru fitecine, acum acestea au devenit teoretic la îndemâna oricui, cu condiția să fie un bun platnic. Constrânse, ca orice întreprindere capitalistă, de criteriul rentabilității economice, universitățile au ajuns a face compromisuri din ce în ce mai mari în privința calității învățământului, admitând acum pe porțile lor semianalfabeți și scoțând pe bandă rulantă semidocti cu diplomă de doctor. Cohorte de antropoizi complet lipsiți nu numai de pregătire, ci – mai grav – și de dorința de a se instrui iau astăzi cu asalt Universitatea, perfect conștienți că nu mai e de mult o Bastilie greu de cucerit. Ce-i mână pe ei în astă luptă? Evident, dorința imperioasă de a obține o patalama care să le ateste calificarea în vederea dobândirii unei slujbe oarecare (că, de, e greu astăzi cu slujbele!). Dacă înainte studenții (ce reprezentau elita societății) intrau în Universitate cuprinși de un adevărat sentiment de pietate, ca într-un templu maiestuos închinat zeiței Sophia, astăzi ei dau năvală tropăind, convinși că aici nu mai e niciun zeu de venerat (excepțiile, din ce în ce mai puține, sunt sortite să se piardă în vacarmul general). Din rândul acestora se vor recruta viitorii specialiști, dintre care o bună parte vor ajunge, desigur, la rândul lor profesori și așa mai departe, până când Universitatea va deveni (dacă nu cumva a devenit de mult) o simplă școală de cadre, un fel de talcioc (cultural?) de unde oricine își va putea cumpăra exact diploma de care va avea nevoie.

Ei și, ce-i rău în asta? mi-ar putea replica vajnicii apărători ai principiilor democratice. De ce să nu avem o Universitate deschisă tuturor? Acestora le-aș răspunde cu un citat atribuit unui bine-cunoscut om politic (chiar dac-o fi apocrif, nu e de bună seamă departe de spiritul „gândirii” acestuia, ce reflectă în fond, prin absurd, „trend-ul” din sistemul românesc de învățământ actual): „E inadmisibil ca niște cetățeni ai României să nu aibă acces la studiile superioare doar din cauză că nu știu să scrie sau să citească. Vrem învățământ și manuale universitare într-o limbă pe care și analfabeții să o poată înțelege. Nu e vina lor că sunt analfabeți, așa s-au născut, nu au ales să fie în felul acesta.” (www.timesnewroman.ro) N-ar mai fi de adăugat decât că acest deziderat, oricât de absurd ar părea încă unora, s-a împlinit deja, iar Universitatea „Spiru Haret”, invocată de unii ca exemplu, nu e, din păcate, un caz singular. Ca pretutindeni de altfel în societatea capitalistă contemporană, cererea, după cum se știe, determină oferta. În lipsa unor studenți instruiți și motivați în instruirea lor, universitățile se văd nevoite să coboare singure nivelul de instruire. Mai mult, în absența unei finanțări serioase de la buget, universitățile au ajuns să uzeze de toate mijloacele de seducție de care dispun pentru a-și atrage studenții plătitori de taxe, care la rândul lor au ajuns astfel să se considere exonerati de orice răspundere, ba chiar să creadă că e dreptul lor să fie promovați fără o minimă pregătire, să treacă deci prin facultate ca gășca prin apă (sugerez în consecință ca bine-cunoscutul

slogan comercial „Clientul nostru – stăpânul nostru” să fie afișat de acum înainte și deasupra intrării în fiecare universitate, eventual sub forma: „Studentul nostru – stăpânul nostru”). Masele, de altminteri, nici nu au nevoie de știință (nici măcar de alfabetizare), ci de pârgă și proptele sociale. La întrebarea dacă nu cumva are de gând să rămână în învățământ, o studentă îmi răspundea deunăzi, cu un amestec straniu de regret și ușurare: „Fiți liniștit, noi nu putem fi ca voi.” No comment.

Dar cum, s-ar putea mira alții mai „elitiști”, universitarii nu se pot împotrivi totuși barbariei? Bineînțeles, nu se poate nega că există încă destui (deși din ce în ce mai puțini) care încă se încăpățânează să refuze concesiiile (unii dintre aceștia, mai bravi, au ales chiar să părăsească sistemul în semn de protest). Tocmai de aceea, ei sunt de regulă marginalizați (în sensul că nu beneficiază, ca ceilalți, de recompense substanțiale pentru slujirea cauzei) și chiar hărțuiți de conducere pentru a se conforma politicii acesteia de supraviețuire cu orice preț (de pildă, conducerea unei universități poate tolera sau chiar încuraja presiunile studenților slabi exercitate – sub forma „pilelor” sau a anonimelor denigratoare – asupra profesorilor care refuză să-i promoveze). Cum se poate totuși explica acest penibil conformism la niște intelectuali, spirite libere prin definiție? Mai întâi că, în ultima vreme, conducerea universităților e alcătuită adesea din tehnicieni oarecare, nu din intelectuali de prestigiu, ca odinioară (actualmente, rectorul, decanii etc. nu trebuie să fie mai mult decât niște administratori); de altfel, însuși termenul *intelectual*, definit de unii ca o „contraputere critică” aptă „să se opună forțelor ordinii economice și politice” (v. Pierre Bourdieu, *Regulile artei*, Ed. Art, 2007, p. 429), nu mai pare potrivit pentru a desemna categoria în discuție (excepțiile, iarși puține, nu infirmă regula). În al doilea rând, acești oameni sunt, desigur, interesați să-și păstreze cu orice preț privilegiile (cu adevărat extraordinare) pe care singuri și le-au acordat, conform zicalei: „Cine împarte parte-și face.” Nimic de mirare deci ca ei nici să nu țină moriș la păstrarea unor standarde de calitate rezonabile atât în ceea ce privește învățământul, cât și în privința cercetării științifice (conducerea unei universități poate, de pildă, să-i „sfătuiască” pe profesori să nu fie prea severi în notarea studenților, să le sugereze, în loc de o activitate didactică și de cercetare serioasă, dar remunerată cu un salariu in-decent, să-și piardă vremea cu contracte și proiecte finanțate de alții – importante numai întrucât aduc bani universității –, sau să le ceară pur și simplu implicarea în proiecte educaționale inițiate de universități cu trist renume, precum cea sus-menționată, în urma unui veritabil troc încheiat cu acestea, căci, nu-i așa: „Scopul scuză mijloacele.”)

De la înființarea ei, cu mai bine de opt veacuri în urmă, Universitatea a reprezentat un spațiu privilegiat destinat exclusiv activității intelectuale, scopul ei fundamental fiind cunoașterea (de aceea, intruziunea factorilor politici sau economici în activitatea ei nu a fost până acum tolerată decât, poate, pentru scurtă vreme și cu minime consecințe, în timpul dictaturilor din secolul trecut). Astăzi, situația s-a schimbat. Asistăm la o bulversare totală a întregii activități universitare sub presiunea economicului și a politicului, iar rezultatul nu poate fi decât unul singur: triumful incontornabil al barbariei.

depusă la fondul Adrian Marino de la BCU „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca diferă de prima versiune, aceasta din urmă fiind „prea anecdotică”, cu exces factologic. Cum figurile culturale sunt personaje publice, cum polițe de plătit se vor găsi mereu, nici tratamentul marinesc, în pofida efortului de obiectivare, nu putea rata prilejul de a blama, de pildă, egotismul de clan universitar (cazul Zăciu), susținut de cel „parașutat de soartă la Cluj” ori „mafia” Liiceanu-Pleșu-Patapievic, o „troică” mereu jumulită. Și lista e bogată! Deși inasimilabilul Marino încearcă a-și expune (chiar obositor-repeti-

tiv) sistemul, manevrând idei depersonalizate, interesul cărții a fost confiscat de spectacolul rivalităților literare. Și a unor regretabile inexactități. Fiindcă s-a vrut ideolog, nu beletrist, deci „un autor deviat”, în război cu mentalitatea totalitară ori fundamentalismele de tot soiul, cu foiletonismul, fragmentarismul și poetocentrismul, cu legea satelizării / colonizării culturale, Adrian Marino reprezintă la noi cultura alternativă (prin continuitate, tenacitate, studiu organizat, documentare etc.) și, mai ales, prin program (himeric, „internaționalist”, științific, fiind „un român care știe să vadă”). Și iscând

o antipatie profundă, expedit / marginalizat sub etichete bizare (colecționar de fișe, extravagant, autor dicționarizabil, producând cărți indigeste etc.) Un *outlaw* literar, scria chiar cel în cauză, în prelungită criză de identitate, având de înfruntat contractimpul istoric. Oricum, un autor major, de importanță reală, dorind culturii românești un alt destin. Și o altă direcție, vizând monumentalul.

(va urma)

Pe urmele unui intratabil sentimental

T. Tihan

Prin datele spiritual-afective, menite să-i exprime identitatea, existența lui Perpessicius se face resimțită și în sfera propriei creații, reușind, până la urmă, să se impună ca o marcă distinctivă a acesteia. Este trăsătura pe care o avea în vedere și criticul atunci când, vorbind parcă *pro domo*, ținea să ne aducă aminte, prin una sau alta din "mențiunile" sale, că nicio operă de artă nu rămâne străină de experiențele pe care le-a trăit semnatarul eiⁱ. De aceea, forțând puțin nota, am fi tentați să spunem că, indiferent de genul în care prinde contur, literatura în care se exersează criticul tinde să fie una predominant biografică până și în momentele în care, prin forma pe care o îmbracă, ea n-ar mai fi constrânsă să fie astfel. Căci, dacă poezia pare a fi obligată, prin natura ei, să se constituie după regulile specifice oricărei sensibilități egolatre, povestirea și romanul se structurează, în schimb, potrivit altor rigori, cu toate că și în spațiul lor se pot regăsi oricând și interpretări mai personale ale realității de la care pornescⁱⁱ.

Dincolo, însă, de finalitățile pe care le poate avea în ordine estetică, mai important de reținut e faptul că un asemenea tip de creație stăruie asupra unor clipe de viață în care și autorul ei a fost implicat, nu atât din simpla dorință de a le rememora, cât, mai ales, pentru a le da acestora posibilitatea de a-și regăsi semnificația pe care chiar împrejurările le-au acordat-o inițial.

Privite sub acest aspect, poemele și prozele lui Perpessicius, ca și o parte din eseistica sa, au și o tentă documentară, întrucât fac evidente și urmele unei istorii care l-a adus nu o dată și pe scriitor în prim-plan, îngăduindu-i să fie uneori mai autentic în cadrul propriei opere decât ni

l-am putea închipui în manifestările sale obișnuite, de fiecare zi.

E aici paradoxul oricărei creații care se pliază prea mult pe tiparele unei vieți pentru a nu fi ispitită să le reia, fie și reduse la esență, și într-un cadrul ficțional. Oricum, oprindu-se asupra unor evenimente care au avut o însemnătate aparte pentru el, criticul caută să surprindă mai totdeauna în cuprinsul lor și ceea ce îl reprezintă ca scriitor și om.

Pentru a-i trasa cât mai coerent profilul moral, este, însă, necesar să ținem cont de toate acele fapte și întâmplări în care s-ar putea regăsi fie și o parte din atributele apte a-l defini. Or, numai dezvăluind liniile de forță care i-au dat personalitate, am avea și posibilitatea de a vedea ce-i reprezintă credibil existența în una sau alta din manifestările ei. Procedând astfel, am ajunge, în tot cazul, și la alte încheieri decât cele care s-au făcut cunoscute până acum pe seama acesteia. Pentru asta, am avea, însă, nevoie de o mai mare larghețe de spirit în aprecierea aspectelor menite să pună în evidență și latura mai intimă a vieții criticului.

Insistând asupra acesteia, am avea, oricum, și șansa de a descoperi ceea ce este cu adevărat esențial în modul ei de a fi. Fiindcă numai prin intermediul înfățișărilor care îi sunt specifice, poate fi surprins Perpessicius în toată

umanitatea sa. Or, prin felul său de a fi, el ne obligă să constatăm că sub același unic chip coexistă și „personajul” capabil să-l exprime în cadrul existenței sale publice, dar și omul mai sufletist, pe care realitatea îl constrânge să rămână mereu în umbra celui dintâi. Acest sensibil visător revine, însă, în prim plan ori de câte ori viața îl determină să-și pună în joc sentimentele. Este și ipostaza care-i permite să aibă și suficient spațiu de manevră, pentru a-și putea proteja relațiile și a-și face, astfel, uitate iubirile. În felul acesta, el elimină și riscul de a se pune într-o situație incomodă față de ceilalți. Pentru că oricât de libertin s-ar vrea, criticul ține, cum ar spune nenea Iancu, și la onoarea sa de familist. De aceea va și tinde să țese în permanentă un văl impenetrabil de mister în jurul său. Iar când, rareori, simte, totuși, nevoia să-și mărturisească păcatele, îi va alege drept confidenți doar pe cei care par a fi mai aproape de sufletul săuⁱⁱⁱ.

În felul acesta, Perpessicius tinde să-și construiască o existență personală, mai adaptată propriei subiectivități, dar și capabilă să se înscrie fără prea mari dificultăți în ritmurile existenței sale în plan social. De aceea una și pare s-o continue pe cealaltă, chiar dacă între ele nu se restabilește totdeauna și o reală punte de comunicare. Iar asta și face ca biografia criticului să aibă, pe alocuri, și o alură ușor mateină. Căci ea se pune deliberat „sub pecetea tainei”, tocmai pentru a-și putea păstra neatrinse secretele.

Ele s-au pus, până la urmă, în evidență, ca simple realități de domeniul istoriei literare după ce Perpessicius a trecut în lumea umbrelor. Un merit deosebit, în această privință, l-a avut chiar cel care a fost fiul acestuia. Prin strădania lui au ajuns până la noi și cele mai importante informații și documente ce se păstrează în arhiva familiei. Punându-le și la îndemâna altor cercetători, Profesorul Dumitru D. Panaitescu^{iv} știa că numai pe această cale putea contribui și la o mai exactă cunoaștere a vieții și creației tatălui său. Căci, oricâte rețineri de ordin afectiv va fi avut, el nu putea să uite, totuși, că nimic din existența criticului n-ar trebui ignorat, de vreme ce doar astfel s-ar putea limpezi unul sau altul din adevărurile pe care ea le-a exprimat.

Efortul său e cu atât mai de apreciat, cu cât pune în discuție chiar punctele nevralgice din biografia părintelui său. Or, privind-o prin prisma unor documente ce-i rămăseseră lui însuși necunoscute prin ani, italianistul va fi avut, poate, și surpriza să afle că trăise multă vreme alături de un om pe care doar cu greu îl mai recunoștea. Într-atât de neobișnuit i se va fi părut, în anumite momente, felul de a fi al acestuia. Descifrându-i însemnările, va fi avut, oricum, impresia că se află în fața unui Perpessicius aproape înstrăinat de ai săi.

Este și senzația pe care o vor fi trăit mai toți cei care se obișnuiseră cu imaginea desprinsă din cărțile lui. Or, ea diferă în multe privințe de aceea care își face loc în cadrul vieții sale intime. Căci ne aflăm, neîndoielnic, în fața unui impenitent sentimental, decis,

Perpessicius

însă, mai totdeauna să se păstreze într-un prudent anonim. Punându-și între paranteze existența reală în plan pur uman, el ține, totuși, să-i dea acesteia și o anume identitate în plan literar. De aceea și lasă să se infiltreze în creația sa și câteva din aspectele specifice realității pe care ea se baza și pe care voise inițial a o camufla.

E aici și paradoxul ce se face cunoscut prin opera sa. De aceea, în spațiul acesteia, vom și regăsi ușor deghizată și o parte semnificativă a existenței sale în plan sentimental. Dându-i credit acesteia, nu înseamnă însă că nu trebuie să o privim și cu o oarecare circumspecție. Și asta pentru simplul motiv că nu toate siluetele feminine, care apar în poezia sau proza lui Perpessicius vor fi fost și prezențe reale în viața sa.

Ceea ce nu se poate contesta e faptul că, dincolo de una sau alta din ipostazele în care s-a putut afla, Perpessicius se arată a fi egal cu sine în fața femeilor alături de care a stat. Căci, oricâte deziluzii l-ar încerca, el rămâne, în mai toate împrejurările, același veșnic îndrăgostit. Se definise, de altminteri, el însuși exact atunci când ne reamintea că nu e, în fond, decât un „Sentimental (și-n plus poet)”^v. Erau și principalele atribute care-i permiteau să se apropie de semeni și, mai cu seamă, de semenele sale în viața de fiecare zi.

Biografia lui ne obligă, pe de altă parte, să constatăm că, între omul matur, așa cum s-a conturat el prin ani, și tinerelul aflat în căutarea unor posibile iubiri în urbea natală, nu există nicio deosebire de esență. Privit mai îndeaproape, pare a fi, de altfel, sortit să rămână, la orice vârstă, același „amant prin excelență”, cum, cu destul adevăr, se și considerase în poezia sa.

Ce îl va fi determinat să aibă un astfel de statut? Marca el, oare, doar un surplus de vitalitate ce urma a se decompensa la nivel sexual? Trecând ca un fluture, din floare în

floare, Perpessicius căuta, de fapt, ființa ideală spre care subconștientul său năzuia? Se va fi întrupat în această fantasmă femeia în care el s-ar fi putut oricând regăsi ca om? Era ea, ca să ne plasăm încă o dată în sfera unor pure idealități, acea jumătate menită a recompune atomul original, despre care ne vorbiseră și vechii greci? Bun cunoscător al acestora, criticul n-ar fi respins poate nici el asemenea întrebări, dacă ar fi avut, desigur, puterea de a se fi reîntors mai accentuat asupra sa.

Or, prin felul său de a fi, acest neașteptat Casanova brăileano-dâmbovițean ține să ne spună, de fapt, că, în pofida oricăror aparențe, el numai fericit nu era. O atestă și aventurile ce-și fac loc în opera sa. Creaturile ce se fac simțite în spațiul acesteia, fie că poartă numele unei Mady, Victoria, Ingeborg sau Fatma, fie că devin prezențe anonime, prin intermediul cărora se celebrează când un *Academicus amor*^{vi}, când doar un *Philantropicus amor*^{vii}, nu au, la urma urmei, decât rolul de a menține într-o stare de reverie fapte și întâmplări care vor fi fost cândva și realități de neignorat. O mărturisesc și documentele prin care ele s-au pus în evidență în cadrul unor mai ample și probe cercetări^{viii}.

În marginea lor se trădează deopotrivă o experiență de viață și de creație, pe care o poate traduce poate cel mai exact o prea cunoscută maximă a lui Ovidius. Căci și pentru Perpessicius, ca și pentru înstrăinatul poet al antichității latine, dictonul: „Amans unus, amores mille” exprimă neîndoiește un adevăr de necontestat. O spune în felul său și eruditul nostru poet autohton, care este, prin chiar natura sa, și un epicureu dispus să-și trăiască viața pe toate gamele. Se comportă, de altminteri, în mai toate împrejurările, de o așa manieră, încât nimic din ceea ce e omenesc să nu-i rămână străin, așa cum îi reamintea un alt predecesor latin^{ix}.

De aceea, probabil, acest de neclintit sentimental se și angajează fără nicio reținere într-o relație, chiar dacă știe că orice nouă aventură a sa sfârșește prin a-l situa și în afara moralei curente. N-are, însă, nicio tresărire de conștiință în această privință, trecând nonșalant peste interdicțiile pe care i le impune condiția sa de om însurat. Ba, mai mult, și pare a fi tentat să creadă că nu încalcă niciuna din regulile statornicite prin convențiile societății în care îi este dat a trăi, cât timp își poate suspenda, fie și temporar, legăturile pe care le are cu ea. Or, printr-un asemenea comportament, el pare să ne spună, de fapt, că nici n-ar putea fi taxat după normele pe care le presupune orice conviețuire umană la nivel social. Și se pare, că opozițiile unanim recunoscute în domeniul eticii, devin, în cazul său, dacă nu total inoperante, oricum superflue, din moment ce, ascultându-și doar glasul inimii, ca să utilizăm o prea cunoscută sintagmă rebreniană, Perpessicius tinde să fie nu atât moral sau imoral, cât, mai cu seamă, amoral. De acum, și iubirile care l-au marcat, într-un fel sau altul, la un moment dat, nu prea pot fi judecate în termenii unanim recunoscuți ai convențiilor sociale în care urma a fi încadrat. Și asta, în pofida faptului că, în anumite împrejurări, încălcarea acestor convenții poate duce uneori la grave consecințe în plan uman.

Perpessicius pare a fi conștient și el de lucrul acesta, dar, luând act de urmările pe

care propriile decizii le pot avea asupra uneia ori alteia din admiratoarele sale, ezită, totuși, să facă pasul necesar pentru a limpezi situațiile ambigue în care s-a aflat la un moment dat. Amânând sau, pur și simplu, nevoind să dea iubitelor sale singura explicație pe care era obligat s-o dea: era un om căsătorit și avea, pe deasupra, și un fiu, deci o familie în deplinul înțeles al cuvântului, la care, se pare, că, totuși, în felul său ținea, el va descumpăni până la urmă destul de grav destinul acestora. Ca să nu mai spunem că pe una dintre ele o va împinge, în cele din urmă, spre suicid.

Ceea ce ne surprinde, însă, și mai mult la Perpessicius e faptul că tinde a se exonera de orice răspundere, în numele dreptului său de a fi fericit. Firește, nu aspirația sa e de sancționat, ci urmările pe care ea le poate avea. Căci, acționând prea adesea ca un libertin, el ignoră, voit sau nu, că e, de fapt, implicat într-un joc care putea fi, în aceeași măsură, și unul al dragostei, dar și unul al morții, cum avea să i-o dovedească, până la urmă, viața.

Dacă reacția sa pare să fie, până la un punct, de înțeles, întrucât se înscrie oarecum firesc în logica mai aparte, specifică oricărui amantlăc obișnuit a trișa și trăda, nu același lucru s-ar putea spune și despre circumstanțele în care s-a petrecut una sau alta din aventurile sale. De aceea, pentru a da ceva mai multă coerență propriilor manifestări, va trebui să îl situăm pe Perpessicius în cadrul mai larg al istoriei în care el s-a circumscris. Pentru că numai așa am putea afla și ce motive va fi avut să procedeze așa cum a procedat în mai toate împrejurările prin care a trecut.

Pentru asta, va fi nevoie să ne reamintim că ne aflăm în fața unui om care a cunoscut poate prea de tânăr chingile unei vieți domestice pentru care, se pare, nu fusese, totuși, pregătit. Sperase, de altfel, să dea existenței sale un alt curs decât cel pe care soarta i-l rezerva, pentru a avea, în felul acesta, și șansa de a se situa în alt plan la nivel social și intelectual. În această idee și voise să-și dea rapid un doctorat, dar nu găsisese în Ovid Densușianu un aliat prin care ar fi urmat să pătrundă în mediul universitar. Pe de altă parte, n-am putea să trecem cu vederea nici faptul că îi fusese dat să treacă, imediat după căsătorie, prin experiența celui dintâi război mondial, care avea să-i schimbe sensibil și modul de a fi. Căci, practic, războiul va face din el un invalid, obligându-l, totodată, să vadă cu alți ochi lumea în care trăia. Mai mult, criticul se va reîntoarce la familia sa după o absență de câțiva ani, timp în care va căuta să suplinească, în plan sentimental, pe aceea care îi fusese nu prea demult și partenera de viață la care în mod obișnuit se întorcea. Și o va face, înlocuind-o, se pare, cu una sau alta dintre femeile pe care le va întâlni fie în spitalele pe unde trecea, fie prin localitățile (Vutcani, Vaslui sau Iași) pe unde adăsta în calitate de cenzor militar ce i se încredințase după mai îndelungatele spitalizări de care avusese parte după război.

Note:

i. A se vedea, în această privință, și considerațiile pe care le face Perpessicius atunci când are de analizat anumite scrieri cu un mai pronunțat caracter biografic, cum sunt, spre pildă, și cele ale tânărului Mircea Eliade, dar și caracterizarea pe care o dă poeziei sale lirice în

acel *Cuvânt înainte* explicativ la primul volum din seria de *Opere* pe care o inaugura, cu multe decenii în urmă, în cadrul Editura Minerva.

ii. Tentativele lui Perpessicius de a se valida, prin ani, ca prozator devin, prin ele însele, revelatoare, chiar dacă pun în lumină doar *Un romancier în proiect*, despre care ne-am pronunțat și noi în revista „Steaua” în cadrul unui studiu pe care l-am reluat, mai târziu, în volumul *Umanități și valori*, apărut în anul 2000, la Editura Motiv din Cluj-Napoca.

iii. A și avut, se pare, un confident de mare calitate umană în persoana celui care a fost și secretarul său de redacție, în perioada cât s-a aflat la conducerea „Universului literar”. Dar despre el vom mai apuca să vorbim și cu alt prilej, când îi vom și dezvălui identitatea.

iv. Profesorul Dumitru D. Panaitescu, are, neîndoiește, o contribuție însemnată la o mai bună cunoaștere a biografiei tatălui său. Articolele și studiile pe care le-a publicat în revistele din capitală sau din provincie stau oricând mărturie în această privință.

v. Sintagma face parte din versurile care compun poema *Philantropicus amor*, care suna mai în detaliu așa: „Erai externă la Filantropia / În timp ce eu eram un biet / - Îngăduie-mi pedanteria - / Sentimental (și-n plus poet)”. Cf. *Opere*, I, București, Editura Minerva, 1965, p. 185.

vi. Ar fi de recitat, pe lângă acel *Academicus amor*, și poemul *Vectorius amor*, ca și alte versuri din capitolul de *Amoruri* inclus în volumul *Itinerar sentimental* (Cf. *Opere*, I, ediția citată).

vii. Pentru o mai extinsă explicație, se poate consulta și studiul nostru *În căutarea poetului Perpessicius*, apărut inițial în revista „Steaua” și ceva mai târziu și în volumul *Umanități și valori*, despre care am mai avut prilej să vorbim.

viii. Trimitem la studiul mai înainte amintit, inclus în volumul *Umanități și valori* (p. 97 și urm.), care a mai fost citat.

ix. Dezvăluirea o face Dumitru D. Panaitescu în câteva însemnări ce apăreau în revista „Manuscriptum” (Anul XII, nr. 1, 1981). Ele însoțeau, de altfel, versuri și un fragment din proza lui Perpessicius. Fiul criticului ne asigura, totodată, că acesta funcționa în calitate de cenzor, în anii celui dintâi război mondial. De ce va fi ajuns distinsul italianist la această concluzie, nu știm. Bănuim, însă, că el se va fi bazat și pe alte însemnări din arhiva criticului, pe care a fi ezitat, totuși, să le dea publicității, întrucât tindeau să pună în evidență și alte lucruri care nu-i vor fi fost întru totul favorabile părintelui său. Este, desigur, doar o ipostază, pe care am avansat-o, fără să punem, însă, sub semnul întrebării valabilitatea punctului de vedere pe care el l-a enunțat.

Străinul din Callipolis (I)

Iovan Drehe

I. Callipolis, cetatea visată de Platon în *Republica*, cetatea filosofilor regi, ne duce cu gândul la un loc unde trăiesc cetățenii ideali. Din când în când, aceștia pot deveni ambasadori care primesc însărcinarea din partea cetății mamă (sau tată) să-i învețe arta cărmuirii, *techné*-ul politic și pe locuitorii altor cetăți, mai lumești, cetățile noastre. Și atunci ei trebuie să se rupă din mijlocul propriei cetăți, poate auto-suficientă, pentru a încerca în cadrul altei cetăți să imite ceea ce făceau inițial. Și această imitație se face prin dublă participare, la viața politică cotidiană și la ideea de viață politică.

Dar să nu ne amăgim prea mult sperând că acești cetățeni ai Callipolisului au făcut, fac sau vor putea face minuni în cetățile unde vor ajunge. Drumul lor este unul primejdios pentru că, în timp ce se apără de slăbiciunile noastre, ei pot cădea pradă celor mai mari pericole, slăbiciunile lor. Nu toți cei veniți din Callipolis sunt trimiși civilizatori și aducători de lumină. Ei pot fi și exilați, ostracizați.

Ei sunt străini. Relația dintre ei și noi este neclară. Faptele și consecințele lor o pot clarifica. Fără a intra în derridadaisme interpretative căutând tot felul de *pharmakoane*, putem să medităm la rolul Străinului, *xenos*, în opera lui Platon. Este vorba, poate ați ghicit, de... Străinul din Atena (un Callipolis pământesc pentru mulți), personaj de care se pare că e nevoie pentru a se scrie legi mai bune. O fi acesta un lucru bun sau rău? Există cei care cred că până și astăzi trebuie să ținem seama de acest personaj și de lumea pe care o reprezintă. Acea lume, Grecia clasică, ar fi astăzi în noi. Tot ce se poate. Dar trebuie să ne gândim că Străinul din Atena nu este Străinul din Elea. El nu a stat în loc. Până la noi el a parcurs o cale lungă și pe parcursul acestui drum, pe măsură ce ni se părea că îl cunoaștem mai bine, devenea din ce în ce mai străin de locul de unde a plecat. Străinul din Atena a devenit străin de Atena sa. Dar Străinul din Callipolis nu a devenit străin de Callipolisul său, pentru că și acesta a călătorit și s-a schimbat împreună cu el.

II. Cum se traduce această, probabil, puțin inspirată metaforă în limbajul zilelor noastre? Simplu: „Intelectualul trebuie să se implice în viața cetății, în viața politică.” Ce se poate întâmpla dacă acesta nu se implică? Bineînțeles, ceva foarte grav, sinistru. Mulți dintre noi au ajuns să creadă că perioadele de declin apar în urma neimplicării intelectualilor, iar perioadele de prosperitate, evident, doar prin participarea lor activă și eficientă în ale guvernării. Mă întreb însă, câți dintre noi sunt suficient de naivi încât să creadă că au existat momente istorice în care intelectualii să nu fi influențat mersul acestei lumi? Spre bine sau rău, intelectualii au participat tot timpul, prin propria lor persoană, prin ideile lor, prin aplicarea corectă a ideilor lor sau prin răstălmăcirea și abuzarea acestor idei. Întotdeauna. Dar câteodată nici măcar intelectualii bine intenționați nu fac lucruri bune.

Aceste rânduri au un rol introductiv și deschid o serie de texte în care se va vorbi despre o specie anume de intelectual, filosoful, și despre modul în care el se raportează politic la ecosistemul său social. Cu alte cuvinte, ne propunem să prezentăm filosofii așa cum ni se pare că s-ar fi implicat în viața politică a vremii lor. În fiecare episod vom

aborda un filosof anume sau o școală. Vom începe cu antichitatea și vom încerca să ajungem până la o distanță relativ sigură de evenimentele mai actuale și cu potențial dispuțional mai ridicat. Dar înainte de asta ar fi bine să aducem câteva precizări:

Am spus „așa cum ni se pare” pentru că istorisirile de aici nu sunt însoțite de pretenția de a fi etichetate drept exegeză, că acestea ar contribui într-un fel sau altul la cunoașterea operei protagoniștilor, cu atât mai mult cu cât în unele cazuri narațiunea poate fi „fundamentată” anecdotic. În schimb, vom încerca un exercițiu de autodisciplină: să nu acuzăm, să nu judecăm. Nu este scopul nostru să construim un rechizitoriu *ad hominem* prin care să contrastăm cuvinte (scrise) cu fapte, pentru ca apoi să dăm sentințe. Acestea pot fi făcute de cititor, dar permiteți-mi un *caveat*: un criteriu de acest fel poate depopula canonul filosofic cunoscut și acceptat. Câți dintre noi l-ar mai lectura pe Francis Bacon dacă judecarea lui pentru corupție i-ar umbri într-adevăr opera? Cine l-ar mai frecventa pe Heidegger dacă o greșală politică i-ar anula tot ceea ce a scris și gândit?

Atenție, de asemenea, la importanța acordată informațiilor pe care le vom expune în următoarele texte. O lectură de tipul „Aha! Acum înțeleg de ce metafizica și epistemologia lui X sunt astfel!” este riscantă. Este recomandabil să fim atenți la problema relevanței evenimentelor politice asupra gândirii filosofilor, fie că ei au fost implicați direct sau nu în ele. A postula evenimentul politic (social, economic etc.) drept un criteriu esențial pentru înțelegerea unui filosof anume, fără a ne gândi în

prealabil bine la posibilitatea înrâuririi între elementele contextului și elementele textului avut în vedere, este înșelător. De exemplu, pentru citirea *Capitalului* lui Marx poate fi importantă înțelegerea contextului economic, în contrast cu alte tipuri de context cum ar fi, să zicem, cel lingvistic. Dar când vine vorba de un tratat cum ar fi *Categoriile* lui Aristotel, ierarhia criteriilor relevante se poate schimba, iar insistența de a citi textul tot în cheie politică eșuează în ridicol.

Acestea fiind spuse, nu ne rămâne decât să trecem la prima ipostaziere a Străinului, în orașul considerat leagănul filosofiei, la vărsarea Meandruului în Marea Egee, Miletul Ioniei.

Străinul din Callipolis (1): Când iubitorii de înțelepciune din Milet nu aveau răgaz pentru a se mira în stele

I. Heraclide din Pont, filosof platonician de secol IV î.e.n., ridiculizat de contemporani prin numele de Pompicus, după unii scriitori din antichitate autor de contrafaceri literare sub numele lui Thespis, care a amestecat istoricii afirmând în tratatul său despre suflet că Roma este un oraș grecesc, ar fi fost, după Diogene Laertios, cel care a spus că Thales (cca. 624 - cca. 546 î.e.n.) a fost o persoană retrasă, fără interes în a se implica în treburile statului. Dar presupunem că nu așa au stat lucrurile și preferăm să credem cele scrise în continuare de Diogene: aflăm că, de fapt, Thales s-a implicat nu numai în treburile obștești, ci și în treburile extra-obștești. Dar înainte să vedem care sunt faptele lui Thales, să prezentăm câteva elemente contextuale.

În perioada în care au trăit cei trei mari reprezentanți ai școlii filosofice din Milet, prima școală filosofică din istoria filosofiei europene, marii actori pe scena internațională (restrânsă -

Totem

imaginați-vă o hartă de *Sid Meyer's Civilization* la început) de atunci au fost Regatul Lidiei, Imperiul Mezilor și Imperiul Persan, acesta din urmă, sub conducerea lui Cyrus cel Mare cucerindu-le pe primele două. Pe lângă aceste entități majore existau o mulțime de state grecești, dintre acestea în contact cu cele trei imperii fiind în special polisurile de pe malul estic al Mării Egee. Miletul era, poate, cel mai important dintre acestea.

Regatul Lidiei, acoperind partea de vest a Anatoliei, sub domnia lui Aliattes al II-lea a luptat împotriva mezilor, conduși de Cyaraxes cel Mare. Este cunoscută „Bătălia Eclipsei”, care a avut loc lângă râul Halys. Această eclipsă se spune că ar fi fost prezisă de Thales și se crede că a cauzat oprirea ostilităților, negocierea păcii și stabilirea râului drept granița dintre cele două state antice. Bătălia se poate data după calcule astronomice: 28 mai 585 î.e.n. La scurt timp de la bătălie, Cyaraxes cel Mare a murit și a fost succedat de Astiages. În 560 î.e.n. Aliattes al Lidiei moare și este succedat de Cresus (cca. 595 - cca. 546 î.e.n.).

Imperiul persan se ridică prin Cyrus cel Mare (cca. 600 - cca. 530 î.e.n.) și imperiul mezilor încetează să mai existe (GG în 550 î.e.n.). În 547-6 î.e.n. Cresus atacă și cucerește cetatea persană Pteria. Perșii contraatacă și ajung să cucerească capitala Lidiei, Sardis și cu aceasta încorporează Regatul Lidiei în Imperiul Persan.

În acest interval de timp, de la sfârșitul secolului al VII-lea până în a doua jumătate a secolului următor, cetățile grecești încearcă să-și păstreze o oarecare autonomie. Între ele exista chiar o alianță, de la mijlocul secolului al VII-lea, numită Liga ioniană. Între acestea Miletul se distinge în secolul al VI-lea ca un centru important, fiind și un important oraș mamă pentru o mulțime de colonii (printre ele fiind Histria și Tomis). În perioada tiraniei lui Trasibulos, Miletul a fost în război cu Regatul Lidiei, conflict încheiat fără o victorie decisivă. Trasibulos este tiranul despre care se spune (Herodot, *Istoriei*, 92) că atunci când tiranul Corintului, Periander, i-ar fi trimis un sol pentru a-l întreba care este cel mai sigur mod de a governa o cetate, l-ar fi dus pe acest sol pe un câmp de grâu, iar în timp ce-l chestiona pe sol despre ceea ce dorește, rețea și distrugea cele mai frumoase și înalte spice de grâu. Mesagerul nu a înțeles nimic din purtarea aceasta ciudată, dar atunci când i-a povestit întâmplarea lui Periander, acesta din urmă a știut ce trebuie făcut pentru a păstra puterea. Pentru stabilitate, cei buni trebuie eliminați.

Pe scurt, acesta este contextul „geopolitic” în care au trăit filosofii milesieni.

II. Despre faptele politice ale lui Thales avem informații din două surse principale: Diogene Laertios (în special *Despre viețile și doctrinele filosofilor* I, 1, 22-27; 38) și Herodot (*Istoriei* I, 75; 170). Din aceste relatări reiese că Thales ar fi fost parte a aristocrației și un apropiat al tiranului Miletului de care am amintit, Trasibulos. De la Diogene Laertios aflăm că tiranul ar fi fost sfătuit de Thales împotriva unei alianțe cu Cresus și astfel regele Persiei ar fi cruțat Miletul de la cădere după ce a i-au înfrânt pe lidieni, soartă amânată până în 493 î.e.n.

Dar se pare că activitatea lui Thales nu s-a limitat la atât: acesta s-ar fi implicat în relațiile dintre cetatea natală, Milet și cele două puteri majore din zonă, Regatul Lidiei, condus de Cresus, și Imperiul Persan avându-l pe Cyrus cel Mare drept rege (al regilor). Din ambele surse (Diogene și Herodot) este relatat episodul deturnării râului Halys de către Thales pentru armatele lui Cresus în jurul anului 546 (Herodot privește acest episod cu scepticism, cum face de altfel cu multe povești ce

Ofranda

țin de „opinia populară” greacă). Dincolo de scepticismul lui Herodot ne putem da și noi seama că lucrurile sunt destul de neclare. De exemplu una din variantele profeției Oracolului Delfic oferită lui Cresus spune că dacă acesta din urmă va traversa râul Halys, un mare imperiu va cădea. Unii zic că Cresus a interpretat greșit divinația oracolului. Dar, dacă Cresus a apelat la priceperea lui Thales de a se juca cu apa nu doar la nivel teoretic, nu are rost să tratăm superficial întâmplarea. Dacă Thales a deviat într-adevăr cursul râului înseamnă că, în latina contemporană, *technically* Cresus nu a traversat râul, ci a fost el ocolit de râu și, prin urmare, profeția oracolului poate fi „declarată nulă”. Moira ne mai jucând un rol, istoria și-a reluat cursul normal, iar Cresus a pierdut războiul.

În tot acest timp e posibil ca Thales să fi militat pentru întărirea alianței dintre cetățile Ioniei și el să fi fost cel care i-a sfătuit (după Herodot) pe ionieni să-și stabilească un singur congres în scopuri deliberative, la Theos, considerat a fi în centrul Ioniei - înainte de înfrângerea lor de către perși - și să gândească orașele ca părți ale unui singur stat. Pentru unii visători, formă de panteonism timpuriu.

III. Anaximandru (cca. 610 - cca. 546 î.e.n.), succesor al lui Thales, este, după Diogene Laertios (*Despre viețile și doctrinele filosofilor* II, 1, 1-2), milesian prin descendență, recunoscut ca astronom, fiind descoperitorul ceasului solar și al *gnomon*-ului (i.e. partea din ceasul solar care aruncă umbra). Sursele fac posibile două ipostaze de implicare politică din partea lui Anaximandru. Prima este cea de sol în Sparta, sol trimis de Cresus, regele Lidiei, în vederea asigurării unei alianțe împotriva perșilor (Herodot, *Istoriei*, I, 69). Acest eveniment poate fi fictiv, dar poate fi legat de surse care relatează o eventuală vizită în Sparta în timpul căreia Anaximandru le-ar fi adus lacedemonienilor mari servicii: ar fi instalat un ceas solar (conform lui

Diogene Laertios) și - conform lui Cicero, *De divinatione* I, 112 - Anaximandru i-ar fi salvat pe spartani de la un cutremur, în urma căruia vârful muntelui Taigetos s-ar fi despiciat, distrugând orașul. Se poate presupune că Anaximandru a supraviețuit acelei vizite, negocierile între greci nedeșfășurându-se după modelul „This is Sparta!”.

Relatări despre o altă misiune care i-a fost încredințată lui Anaximandru avem din surse latine. Aelian, un retor roman de secol II-III e.n., în ale sale *Istoriei* (III, 17), amintește de Anaximandru ca fiind conducător al coloniei Apollonia (astăzi Sozopol, în Bulgaria) de pe coasta Mării Negre. Despre Anaximandru s-a mai spus că a fost și primul care a desenat o hartă a lumii, o hartă mai mult sau mai puțin utilă coloniștilor milesieni.

În timp ce situația primilor doi filosofi milesieni, Thales și Anaximandru, este mai fericită din punct de vedere al mărturiilor doxografice, despre cel mai tânăr dintre aceștia, Anaximene (585 î.e.n. - cca. 525 î.e.n.), nu avem informații relevante pentru scopul nostru. Filosofii ionieni par să fi fost foarte implicați în politica propriei lor cetăți. Următorul filosof despre care vom vorbi, numit și Obscurul, a fost, din contră, profund dezgustat de jocurile din propria cetate, situată mai la nord de Milet.

Foarte scurtă introducere ortodoxă în filosofia indiană

Remus Foltoș

1. Dumnezeu – Stăpânul universului

Dumnezeul indienilor de pe continentul bine știut este Brahma. Vorbind despre acest Dumnezeu trebuie să spunem că el este „cel ce odihnește mai întâi în sine” – dacă vorbim de perioada Vedelor, atunci când imnurile vedice povestesc atât de frumos, admirabil, începuturile Lumii.

Dar atunci când Dumnezeu iese din sine trebuie să creeze ceva. O Vedă spune că Brahma, „germenele de aur”, s-a divizat, și făcându-se doi, a luat naștere universul și odată cu el – și coapartenent lui – frica. Unde sunt doi acolo există frământare, frică. Logic, nu? Iată izgonirea din Rai veterotestamentară! (Idel Segall – *Rolul filosofiei orientale în formarea concepției europene moderne*)

Ca și Creator al Lumii putem întâlni mai apoi pe Brahma ca evoluând în Upanishade, texte mai târzii decât Vedele, în patru ipostaze.

Mai întâi, Brahman este în afara materiei și dăinuiește veșnic, neavând nicio legătură cu ea. Ea renaște și se zbate impersonal în caruselul unei morți și al unei vieți care înseamnă tot moarte, adică descompunere încă de la naștere.

Al doilea punct de vedere reprezintă pe Brahman care creează lumea dar nu mai intervine în ea, el fiind doar cel care o plăsmuiește – *deus otiosus*.

Al treilea punct este coborârea lui Brahman în lume, adică el, aflându-se în toate câte sunt, pătrunzându-le și menținându-le în ele viața și dumnezeirea, dându-le atât impulsul inițial dar și menținându-le într-o existență veșnică. De menționat că atât Brahma cât și lumea sunt nesfârșite, infinite.

Al patrulea punct și vârful la care ajunge doctrina Upanishadelor dar și a întregii filosofii indiene, unde aș aminti și sinteza mai târzie Baghavad-Gita, este că numai Dumnezeu există în realitate ca adevărat și că separația lui de Natură, de Lume, este clară deși nu într-un tot. El există în lume dar ca iluzie, poate fi deprins, „apucat de coadă”, chiar prins în această lume, dar numai în mod eufemistic, adică prin analogie cu lumea reală a lui, în care el se află separat într-un *topos* fără dimensiune, inextensiv de unde guvernează întreaga Iluzie (Maya), (Paul Deussen – *Filosofia Upanishadelor*).

De aici începe orice doctrină despre identificarea sufletului cu Brahma, prin purificarea yogică, de orice iluzie a acestei lumi, de aici provine, doctrina Proniei, a destinului, a misticii, a materialismului sistemului mai târziu – Samkya – și tot ce poate rezulta din partea tuturor explicațiilor pe marginea omului, animalelor, plantelor și mineralelor, de asemenea tot ce se poate spune despre actele ritualice atât de bogate în India, cât și despre mitologia ei abundentă. Totul de la acest punct, al patrulea, care este reprezentat de cel mai interesant și, se pare, cel mai vechi consemnat și semnalat – idealism al tuturor civilizațiilor și timpurilor, (Mircea Eliade – *Yoga – nemurire și libertate*).

Or mai fi fiind și alte idealisme și mai vechi dar cum să le înțelegem deplin fără aportul textual? Prin tălmăcirea creațiilor de altă natură? Prea puțin concludent!

2. Omul – Stăpânul lumii

Dacă Dumnezeu stăpânește, sau este în relație directă cu universul și bineînțeles cu lumea, atunci omul este cel care stăpânește pe deplin Natura, Iluzia, Maya, începând de la propriul său suflet și corp și terminând cu Natura pe care acesta o poate sfinți și îndumnezei în totalitate sau poate acționa magic asupra ei – depinde.

Să le luăm pe rând.

Sufletul are trei componente ca la Platon – *tamas* (*skr.*), partea cea mai apropiată de iluzie, iluzie care

este însăși Lumea și Natura, *rajas* – partea mediană care *înflăcărează* materia iluzorie și o transformă în *sattva* – intelectul, care nu este altceva decât atmanul împlinit, adică îndumnezeit dacă scapă de iluzia cosmică Maya – cea a Naturii și a Lumii întregi. Atman înseamnă suflet. Adică partea din suflet care se poate uni identitar cu Brahma prin mistică. Toate astea se fac prin nevoițe ascetice, căci ce este o anumită parte a yogăi decât asceză unitivă mistică?! Există desigur și alte forme de yoga, dar ele te fac stăpân nu numai pe corpul propriu ci te fac să rezonezi, uneori magic, alteori mistic, cu natura. De aceea am spus că stăpânul lumii este omul căci în tradiția indiană se credea că, prin anumite practici corporale, după ce sacrificiul s-a interiorizat, se poate acționa magic asupra naturii înconjurătoare. Interiorizarea sacrificiului, a jertfei, ar însemna, popular, că jertfa adusă zeilor nu mai este cea sfârșitoare la foc, *ci totul se mută în suflet și corp* unde, prin meditație și asceză, prin controlul respirației și prin realizarea anumitor procese mintale simbolice – de altfel ca și în sacrificiul exterior, când spun „simbolice” –, sau prin poziții simbolice corporale, (Mircea Eliade – *Tehnica meditației indiene*). Și faptul este dovedit științific. Magia există în Hymalaia, în Bengal și în toată India dar pe lângă asta mai există și idealismul mistic de unire cu Dumnezeu care nu mai e magic ci aș avea curajul să spun de-a dreptul ortodox creștin, păstrând proporțiile „semnificante”. AȘ AMINTI LA ACEST PUNCT POEZIA ÎNTREAGĂ A LUI RABINDRANATH TAGORE. Reputatul gânditor german care a scris celebra lucrare *Sacral* – Rudolf Otto – arată cel mai bine în *Mistica orientului și mistica occidentului* aceste apropieri izbitoare dintre cele două mistici. Nu trebuie să insistăm ci doar să ne cantonăm asupra aspectului că similaritatea între unirea cu Dumnezeu la ortodocși și unirea cu Dumnezeu la hinduși există ca un lucru firesc, căci toți provenim după cum se știe din aceeași civilizație arhaică.

În ceea ce privește lumea – ea este guvernată de iluzia cosmică Maya care este vâlul cu care Brahma a acoperit lumea iar prin anumite tehnici yogice (vezi Mircea Eliade – nu numai *Yoga – nemurire și libertate* dar și altele mai interesante) rituale, se poate stăpâni prin magie frazeriană (George James Frazer – *Creanga de aur*) – cum i-am putea spune – această Lume. Când vorbim despre magie, ne referim în mod strict la două aspecte frazeriene: *magia analogică sau imitativă* – acționând asupra unui simbol al lucrului se acționează asupra lucrului însuși – vezi practicile magice africane – de exemplu înțeparea „păpușii” ce reprezintă victima magiei respective sau desenând, în peșterile paleolitice vânătoarea reușită, *atrăgi vânătoarea reușită reală*, (Eliade, Frazer, Blaga și mulți alții), și *magia contagioasă* – două lucruri care au stat lipite, împreună, sau unul lângă altul, păstrează o legătură eterică și după despărțirea lor, astfel că acționând asupra unuia atrăgi aceeași acțiune și asupra celuilalt – de exemplu, și cel mai banal, arderea unghiilor tăiate ale dușmanului vor aduce moartea lui sau distrugând arma potrivnicului lui distruge și pe el etc.

Lumea, așadar, poate fi sfințită în cazul idealismului sau manevrată în cazul celorlalte tipuri de yoga care implică magia.

Aici intervine *filosofia actului*. A urmări sau a nu urmări „fructul faptelor” tale. Dacă nu urmărești fructul faptelor tale ești idealist mistic unitiv iar dacă urmărești fructul faptelor tale ești magician, chiar și fără voie, căci participi la marea iluzie cosmică cu care te confunzi, în care te afunzi cu fiecare faptă îndreptată cu gândul spre o anumită țintă. Căci dacă îți îndrepti forța gândului spre o țintă din lume atunci participi la iluzie dar dacă îți ațintești mintea către „cel fără formă” sufletul tău va fi și el „fără formă”.

Așadar nu neantul (din perioada ulterioară – budistă) îl profesează filosofia indiană și dispariția în acest neant, adică nimic, adică vid, adică vacuitate, ci dispariția în Interfața (dacă rămânem în contextul upanishadic) care este Dumnezeu acoperitorul lumii, în acest Acoperământ care nu este altceva decât chora platoniană (a se citi despre chora studiul lui Derrida – *Chora*, apărut la editura Idea – Cluj-Napoca.) Evident, această Interfață este impersonală și de aceea, este departe de contopirea cu Dumnezeu prin *Imitatio Christi* – creștină. Deci, Dumnezeu întrupat prin persoana lui Hristos, nu este același cu Brahma. S-ar putea însă spune că atât filosofia indiană, prezentată mai sus, cât și cea platoniană, sunt Lucrarea Sfântului Duh – același care îi inspira și pe profeții iudei ai Vechiului Testament, căci așa cum Ilie Tesviteanul a fost răpit în cer, așa și misticii indieni au o relație directă cu Brahma.

Doctrina reîncarnării, pe de altă parte, sau *karma*, este cea care explică de ce trebuie să existe o ierarhie în natură. Toate pietrele, vegetalele, animalele și unii dintre oameni sunt Oameni și ele – cu sufletul – forma nu mai contează, carcasa. Aceasta este mărșă doctrinei karmice, atât de ponegrită. *Omul este întreaga Natură* așadar, dar este doar **ca** iluzie cosmică așa, adică în acest mod pe care l-am expus. Dar dacă omul poate stăpâni tot ce mișcă sau stă, tot ce are viață sau nu are viață, este pentru faptul că *el este în toate*. Hindușii spun *tat tvam asi* – adică – *și asta ești tu*. De aceea acționând magic cu corpul și sufletul lor, prin sacrificiu interiorizat, pot intra în rezonanță cu toate entitățile naturii.

Doar cel ortodox idealist este acela pe care nu-l mai interesează acest lucru și poate ieși din karma și pătrunde în *pliu* sau interfața cea *fără de formă*, dar care donează orice formă, care îngrijește ca o doică (traducerea gr. a *chorei*) toate formele dându-le viață. Numai că această interfață este chiar Brahma.

Dar atunci cine este „cel dincolo de toate”? El n-are nume, ca la Eckhart, și se află separat și de nenumit. În Upanishade este numit tot Brahma dar *nu* Demiurgul. Demiurgul este interfața cu care se unește atmanul căci în *Cel de dincolo de toate*, (oricât de idealști ar vrea să fie hindușii prin transformarea budistă și apariția dispariției veșnice în Neant), nu se poate intra decât dacă sufletul – de natură personală – devine ceva im-personal – ceea ce este ilogic și imposibil. Pasul pe care îl face doar creștinismul este contopirea personalității umane cu Însăși Persoana lui Isus prin *Imitatio Christi* (Toma de Kempis). Omul nu poate, așadar *crea* precum Demiurgul decât ca participare karmică – deci exterior lui însuși. Când nu se implică „creativ” în această lume, ci așteaptă chenoza, se apropie de practica mistică creștină. Totuși, umanismul filosofiei indiene – demonstrat tocmai prin toate câte am amintit – precum și tehnicile mistice, îl apropie pe aceasta de universul creștin în mod pregnant...

Bibliografie

- Idel Segall – *Rolul filosofiei orientale în formarea concepției europene moderne*
- Paul Deussen – *Filosofia Upanishadelor*
- Mircea Eliade – *Yoga – nemurire și libertate*
- Mircea Eliade – *Psihologia meditației indiene*
- Rudolf Otto – *Mistica orientului și mistica occidentului*
- George James Frazer – *Creanga de aur*
- Jacques Derrida – *Chora*
- Meister Eckhart – *Mysterium Magnum*
- Mircea Eliade – *Morfologia religiilor*
- Sergiu Al-George – *Limbă și gândire în cultura indiană*
- Teofil Simenschy – *Cultură și filozofie indiană în texte și studii*
- Sergiu Al-George – *Arhaic și universal*
- Platon – *Republica*
- *** – *Baghavad-Gita*
- *** – *Imnurile vedice*
- *** – *Cele mai vechi Upanishade*
- *** – *Samkhya Karika*
- *** – *Vechiul Testament*

Lumea văzută din China

Andrei Marga

Suntem obișnuiți să vedem lumea prin "ochelarii" creați de opțiunile și valorile culturii europene (occidentale, după ce a mai fost considerată greacă, romană, iudeo-creștină, caracterizări ce au rămas insuficient precizate). Socotim tacit, ca un fel de reflex, că lumea în care trăim gravitează în jurul nostru, în comunitățile noastre avându-și centrul, cel puțin ca un mănunchi de criterii de evaluare a ceea ce se petrece. Chiar dacă revoluția copernicană a avut loc de mult, tendința multor oameni este de a gândi ptolemaic, doar că în coordonate împinse incomparabil mai departe. Puține au fost provocările istoriei la a gândi altfel, încât tendința s-a stabilizat și pare indiscutabilă.

Câteva cercetări majore recente ne atrag însă atenția că se află deja în ascensiune alternativa - o lume care este văzută altfel, iar imaginea este relevantă și are consecințe practice. Gilles Chance evoca (în volumul *China and the Credit Crisis. The Emergence of a New Worldorder*, John Wiley & Sons, Singapore, 2010) rapiditatea reacției chinezilor la dificultăți, importanța pieței interne fără egal a țării devenite al doilea producător al lumii și trăgea concluzia că nu mai dă rezultate neîndoelnice privirea sistemului chinez cu optici europene (p. 202). O tradiție de interpretare dominantă în ultimele mai bine de două secole își pierde acum suportul. O altă investigație britanică, cea a lui Martin Jacques (din impunătoarea carte *When China Rules the World*, Penguin, London, 2012), argumentează că, în cazul marii țări de la Răsărit, avem de a face nu cu un "stat-națiune", ci cu un "stat-civilizație", care se va impune în lume nu doar economic, cum a și făcut în ultimele decenii, ci și politic. Vom avea de a face cu un fenomen istoric de magnitudine comparabilă cu afirmarea Statelor Unite ale Americii, chiar dacă va fi diferit. Drept urmare, asemenea oricăreia dintre supraputerile anterioare, China "va vedea lumea prin prisma propriei istorii și va căuta, în funcție de constrângerile prevalente, să refacă lumea în imaginea proprie" (p. 289). Ni se propune să luăm act, cel puțin în Europa, de recente intervenții salutare ale Chinei pentru salvarea unor economii naționale și de împrejurarea că această țară percepe de pe acum dependența lumii de acțiunile ei (vezi Erik Izraelewicz, *L'arogance chinoise*, Grasset, Paris, 2011).

Trei autori foarte calificați (Mathieu Duchatel, Max-Jean Zins, Guibourg Delamotte, *Le monde vu d'Asie*, Philippe Picquier, Arles, 2013) au captat viziunile alternative oferite de China, India și Japonia: o lume structurată ierarhic în jurul Chinei, ca centru (cultura chineză), o lume în care alteritatea nu mai este privită cu mefiență, în vederea confruntării (cultura indiană), și o lume având la răsăritul Soarelui un arhipelag binecuvântat de zei (cultura japoneză). "Culturile tradiționale ale Chinei, Indiei și Japoniei au forjat trei viziuni despre lume foarte diferite, determinate în mare măsură de istoria fiecăruia dintre cei trei uriași și poziția sa în spațiul asiatic" (p. 16). Fiecare dintre țările menționate conservă memoria experienței cu europenii. Atunci când s-a pus problema identificării de "valori asiatice", la sfârșitul secolului al douăzecilea, primul pas a fost contestarea universalității valorilor europene: doctrinei drepturilor omului i se preferă doctrina drepturilor corpului social, legalizării libertăților i se preferă legitimitatea instituțiilor, democrației liberale i se preferă meritocrația, liberalismului economic i se preferă o markezare având în stat principalul actor. Alternativele au adesea, cum ușor se observă, încărcătură polemică.

Se consideră, bunăoară, că drepturile omului se aplică discriminatoriu de către europeni, că expansiunea libertăților aduce cu sine nedreptăți, că democrația liberală este, în fapt, o "dictatură a majorității", că bogăția s-a dobândit mai repede cu mijloacele etalate de "tigrii asiatici" - Coreea de Sud, Taiwan, Singapore etc.

Să ne oprim în acest articol asupra Chinei, care, evident, a ajuns cel mai departe pe calea articulării propriei viziuni. Din 1990 încoace s-a făcut, pe fondul unei dezbateri animate, efortul de identificare a "valorilor asiatice". Criza izbucnită în 2008 și SUA și Europa i-a pus, este adevărat, capăt, dar nu înainte de conturarea a două concluzii importante: pe de o parte, europenii nu și-ar respecta valorile pe care le proclamă (în primul rând "drepturile omului"), pe de altă parte, Asia ar avea, ținând seama și de faptul că a depășit criza financiară din 1997 în numai doi ani, motive de optimism și de cultivare a unei viziuni proprii, "dinamice", orientate spre viitor.

În 2010 s-a efectuat un sondaj în diferite țări pentru a stabili starea de spirit a populației. Diferențele consemnate de Jean-Marie Bouissou, care prefățează volumul, sunt grăitoare. În ceea ce privește China, 71% dintre cetățeni declară că sunt satisfăcuți cu situația țării, 79% consideră că viitorul acesteia va fi strălucit, 72% că apartenența națională este importantă, 69% că sunt gata să moară pentru țară, într-o situație extremă, 90% că globalizarea este o oportunitate, 27% că pot purta o discuție în limba engleză. Spre comparație, valorile înregistrate în Franța pe aceleași coordonate au fost 25%, 13%, 67%, 30%, 47%, respectiv 34%. Pot fi făcute numeroase alte comparații, dar cele de mai sus sunt grăitoare. Concluzia generală este aceea că în China și în celelalte două țări din Asia cetățenii trăiesc deschiși spre viitor, care este încărcat eminamente pozitiv. Uniunea Europeană a suscitat, la rândul ei, entuziasmul și speranța europenilor la un moment dat. Din perspectiva chineză actuală lucrurile arată, însă, altfel. "Eșecul Uniunii Europene în a vorbi cu o singură voce în materie de politică externă, la care se adaugă de acum criza datoriilor suverane și a monedei euro, tind să o facă să dispară de pe harta geopolitică a lumii, așa cum este văzută de cei trei uriași ai Asiei" (p. 26). Pentru cei mai mulți asiatici lumea devine una fără Europa.

Care sunt, însă, opțiunile mai precise ale viziunii chineze asupra lumii? Volumul *Le monde vu d'Asie* le captează în domeniul politicii internaționale în dreptul câtorva repere importante.

Din capul locului, este de menționat preluarea în viziunea Chinei actuale a unui termen al filosofiei lui Michel Foucault - cel de "pouvoir du discours". Termenul este interpretat în mod propriu, drept abordare a celorlalți, cu care se împărtășesc realitățile, pe linia creării de convingeri. Ordinea internațională postbelică este, în optică chineză, rezultatul luptei puterilor occidentale și le-ar avantaja, încât o altă ordine, bazată nu pe argumentul forței, ci pe forța argumentelor, ar trebui pregătită. Așa cum atestă chiar istoria occidentală, inițiativa intelectuală, ideile în fond, au importanță crucială, iar China caută să formuleze idei și să le facă atrăgătoare și penetrante. Aspirația cea mai profundă este cea a "lumii armonioase" (cum formula, în 2005, președintele Hu-jintao la ONU) și a "dezvoltării pacifice (*heping fazhan*)". Deși China are de recuperat teritoriul, opțiunea ei declarată este cooperarea ce permite rezolvarea finală a litigiilor.

Încă nu este limpede cât de mult reia China "abordarea sinocentrică a lumii", aflată în cultura ei

străveche - în care lumea este compusă din cercuri concentrice dispuse în jurul Chinei, a cărei centralitate se legitimează printr-o relație de proximitate cu Cerul, care i-a încredințat o anumită misiune pe Pământ. Aceste cercuri cuprind „state tributare” și „state barbare”. Ceea ce este sigur este că sinocentrismul este reluat în zilele noastre, chiar dacă în China se poartă discuții și acum în jurul concurenței modelării ierarhice a lumii cu modelarea europeană bazată pe recunoașterea suveranității statelor. A doua modelare este socotită sursă de nesfârșite conflicte, iar istoria plină de războaie a Europei este invocată ca probă.

Este sigur, de asemenea, că suveranitatea Chinei și unitatea ei sunt considerate valori fundamentale. China este prudentă în relația cu puterile epocii postbelice, bănuind că unele grupuri urmăresc afectarea suveranității și unității ei și postulând că în spatele acestor grupuri se află nu atât valori, cât interese de dominație. În mod prototipic, Mao-Zedong a respins, deja în anii cincizeci, diviziunea lumii între Est și Vest și a lansat „teoria celor trei lumi (sange shijie lun)”, care a stimulat, cum se știe, mișcarea „nealiniaților”. Astăzi, după cum se poate reține din analize chineze, situația lumii este nouă, cu o Europă ce nu ține pasul, întrucât nu și-a depășit vechea fărâmițare, și o Japonie în stagnare, încât China este singura ce poate revendica „paritatea strategică” cu Statele Unite ale Americii. Pentru moment nu este, însă, clar dacă China va și asuma efectiv un rol atât de imens, fiind conștientă de costurile uriașe pe care le incumbă, chiar dacă ea vede în SUA o supraputere hegemonică și salută pluralizarea marilor puteri. „Este clar că una dintre prioritățile Beijingului este o reformă a instituțiilor guvernantei mondiale, care să confere pondere mai mare lui însuși, precum și altor mari țări emergente (Brazilia, India) și Rusiei” (p. 46).

Mathieu Duchatel observă că multă vreme China și-a dezvoltat capacitatea militară mai cu seamă terestră, ținând seama de împrejurarea că provocările la adresa securității ei veneau pe sol. Mai nou opțiunea s-a schimbat. Doar o scurtă perioadă din istoria ei, 1405-1443, sub dinastia Ming, această țară a fost o forță navală de prim ordin. În acea vreme chinezii au întreprins călătorii de descoperire a lumii, precedându-i în multe privințe pe europeni. Recent, însă, China a luat decizia dezvoltării capacității ei navale. Astăzi, marea țară de la Răsărit este singura țară din lume care produce toate categoriile de vase de luptă, de la portavioane, submarine nucleare lansatoare de rachete, la torpile antinavă și echipamente de comunicații ultrasofisticate (p. 55).

Ar fi greșit să se considere că singurele atuuri ale Chinei sunt forța ei economică și capacitatea militară. Așa cum Martin Jacques amintea în cartea sa, socotită cea mai temeinică ce s-a scris de sinologi, această țară promovează o civilizație diferită, „încât ascensiunea Chinei va schimba profund natura sistemului global... Pentru prima oară în epoca modernă, jucătorul ce devine crescând dominant va fi un stat-civilizație, un megastat de o magnitudine nouă, o țară în curs de dezvoltare și o colonie anterioară a puterilor occidentale și a Japoniei” (p. 293). Atitudinile, percepțiile și comportamentele cultivate de această civilizație au început deja să marcheze lumea în mod perceptibil.

Dumnezeu e ca Sergiu Nicolaescu

Oana Pughineanu

Vreau să scriu deja de vreo săptămână despre „relația mea cu Dumnezeu”. Primele propoziții pe care le-am tastat și le-am șters, le-am tastat și le-am șters au fost: „m-am întâlnit adesea cu Dumnezeu. Mereu la fel. Și eu și el.” Le-am recitat de câte ori a fost nevoie pentru a le percepe din acea sănătoasă absurditate la care ajungi când privești îndeajuns de mult un lucru sau înșirui, una după alta, trei „ce ce”-uri (de la o vreme ajung și atâtea) care te transportă instantaneu în starea de sinistră deconectare pe care ți-o provoacă somnul de după-masa. Cum adică m-am întâlnit cu Dumnezeu? Cu siguranță nu l-am văzut plimbându-se pe uliță. M-am născut prea târziu pentru asta. Satul străbunicilor era deja automatizat, iar zorii se auzeau înainte de a se vedea. De fapt, crăpau ajutați de buciul de la 7, un muget mecanic ițit dintre cele trei furnale ale combinatului chimic. Nu contest totuși că Dumnezeu s-ar fi putut ascunde la lăptărie sau chiar la „bolda” cooperativei unde Moșu bea duminica un deț. Cimitirul l-am verificat de mai multe ori. Era liniște și pace. Acum îmi pare a fi un soi de Auchan al lui Dumnezeu... rafturi-rafturi de conserve cu datele între care sunt consumabile înscrisă pe capac. Biserica veche era și a rămas închisă. Cea nouă e a preotului. Nici la 13 ani când a explodat în mine prima bubă mistică nu l-am întâlnit. Era, de fapt, doar prima criză de „imotivare” și dorința adolescentină de a reveni la sensurile pline ale copilăriei. Nu găsisem pe-atunci nicio altă modalitate de a suporta genul acesta de dezastru și confuzie decât prin a dori să cred sau să cred că cred cu o ardoare demnă de un condamnat la moarte. Am ajuns să iau până și strălucirile aleatorii ale geamurilor de pe stradă drept semne. Altfel de semne. De-a dreptul indiciale. De parcă Dumnezeu era un animal fabulos care lăsa urme pe drumul spre școală, spre alimentara sau spre punctul de colectare a sticlelor goale. Le lăsa numai pentru mine. Mai târziu le-am redescoperit în literatură, dar știam deja că nu aparțin nimănui.

De revelații cu conținut explicit divin n-am avut niciodată parte deși, am trăit multe momente de intensități care se transformau pentru câteva săptămâni, luni sau chiar ani într-un soi de adevăruri, de „absoluturi de buzunar” (voba lui Tournier). Multe dintre ele au fost legate, mai ales în copilărie de lecturi sau de inoportuna mea prezență printre adulții care din motive absurde și meschine continuau să-și împartă viața, să o facă felii. Țin minte perfect cum stăteam pe un soi de laviță tare în bucătăria bunicii strigându-mi până la sughiț, prima „revelație”: „nimeni nu se gândește la sufletul lui”. Sună melodramatic, eram în era lui Fram... dar, până în ziua de azi privesc cu o mirare la fel de intensă și simt cu un sughiț la fel de acut felul în care oamenii acceptă docil orice formă de „anonimizare”, și orice formă de a-și trăi agoniile și defulările în moduri cât mai comode (da, există și agonii comode). Drumul spre maturitate seamănă cu un soi de chiverniseală psihică: mîntea, la fel ca și spațiile

modulare în care ne fâțăm trebuie mobilată cu fotolii, paturi moi, ustensile de curățat funcționale, detergenți eficienți, intrarea în rol și eliminarea totală a corozivului „da ce dracu’ facem eu/noi aici (în jobul ăsta, în căsnicia asta, în dorințele astea, în ratele astea)? Pentru ce?”. O să mi se spună că „așa merg lucrurile”, că e vorba până la urmă de brutală programare genetică care asigură însăși măreția speciei: nevoia de coerență. Numai că sunt puține formele de coerență care nu funcționează în gol, de dragul lor, excluzând tocmai materialul pe care se prespune că ar trebui să-l ordoneze (fie sufletul melodramatic, fie celebra viață pe care până și artiștii o scapă printre degete). Am înțeles foarte greu (la modul organic, aproape celular) că „virtutea” vechilor forme de înțelepciune la asta se referă. Nu e vorba de sensul moralist, schizoid care desparte datoria de sentimente, ci din contră, de găsierea (adeseori și pentru cei mai mulți printr-o practică) unui reglaj fin în care datoria, sentimentele, lumea și sufletul melodramatic nu se mai despart, orbitând autist sau consumându-se catastrofic, pornografic și isteric în momentul în care se întâlnesc. Cu siguranță, arta reglajelor fine e una pierdută. Poate dintodeauna ea a aparținut celor născuți cu har. Ei au, dacă nu un soi de răspuns la *Pentru ce?*, cel puțin o formă energie care-i propulsează prin viață ca printr-o lume plutitoare. Pentru restul coerența se reduce la modurile de anonimizare și chiverniseală (coextensive) și, foarte rar, la forme atroce de evaziune, practicate de ceea ce literatura de specialitate desemnează prin figura antieroului. Sunt cei lipsiți de har, de talentele speciale și probabil, chiar testele IQ i-ar defavoriza teribil. Au un singur „fix”: sunt incapabili să suporte coerența mecanică a „socializării”, „pentru ce”-ul le sfredește capul când ți-e lumea mai dragă. Duminica când parcurile se umplu de hamacuri. Seara când comediile curg gârlă. De la primul sărut când deja se simt abandonati și traversați de viitorul entropic știind că nu pot fi pentru ceilalți decât o altă minune care se repetă de 3 ori. În ședințele care ctioresc cincinalele creșteri ale producției, ba chiar și în cele 8 ore legale de muncă, și-n cele 8 legale de somn.

Nu l-am zărit pe Dumnezeu nici în justificările pseudo-științifice, cu nimic mai puțin amăgitoare decât o liturghie, cu nimic mai puțin frumoase decât o icoană rusească care încearcă să cuprindă în ea toate trupurile. Conform celebrului mit modern NDE (near death experience), milioane de oameni au parte de ceea ce biologii cred că ar fi o simplă și ultimă descărcare de energie intraneuronă (adesea luând forma celebrului tunel și a derulării vieții prin fața ochilor). Un prieten îmi spunea că natura, de obicei, nu se ocupă cu genul ăsta de „risipă”, că nu oferă pe degeaba niciun fel de compensație de acest gen... că poate, poate... Părea un argument tare. Dar și florile sunt frumoase degeaba. Și păsările. Au și ele un rai al lor?

Nici în după-amiezile trăite pe post de nopți walpurgice, când stăteam paralizată de frică privind în geamul de la bibliotecă reflecția viezozei ca o cască de soldățel de-a dreapta și modelul cu

vinisoare roșii, de accident cerebral al unei perne decorative, de-a stânga, nu l-am văzut pe Dumnezeu. Așteptându-i pe bunici să se întoarcă de la ședințele de partid m-am specializat în vânarea semnelor de viață. Cu o concentrare de halterofil, spărgeam liniștea care îmi țiuia în urechi lăsând să vină la mine ușile trântite, plânsetele de copii plezniiți, certurile vecinilor, genericul televizorului și pașii de pe casa scării. Un sunet de apă trasă conta adesea cât o A Doua Venire. Cu timpul frica s-a transformat în anxietate, care nu este, cel puțin pentru mine decât groaza de a lua lucrurile așa cum sunt și de a le lăsa așa cum sunt. Nefiltrate. Fără zen, fără asceză. Nicio practică care să transforme agonia în pedagogie. Lumea fără anestezice. Lumea antieroulor. Akaki Akakievici, K., Bartelby, Michael K., Cavalerul Resemnării, Meursault. Pe-atunci nu-i cunoșteam, dar i-am recunoscut din prima, în alte după-amieze și nopți tocate în așteptare, în cruzimea lipsei oricărei medieri, a oricărui story, fie cât de firav. „Nu - a spus Petrovici - nu-i nimic de făcut”.

Dar atunci când l-am întâlnit pe Dumnezeu? Presupun că atunci când îl întâlnește oricine. Când am iubit și n-am vrut să știu, deși știu, că asta e totul. Că vine ziua din care n-o să ne mai privim în ochi, n-o să ne mai auzim și n-o să ne mai fisurăm stângaci egoismele ciocnindu-ne unii de alții. Că răul făcut nu mai poate fi desfăcut și răscumpărat la niciun casino divin. Când mi-a murit bunicul, pisicile, cățeei, hamsterul, soarele de septembrie, dorința de a scrie ceva, orice. Când n-am mai știut dacă autocolantul.ro, stikerul.en sau, și mai bine, autoadesivo.it sunt o formă de preaplin sau o indiferență mascată. Când nu mi-am mai dat seama dacă linkurile cu activiști și feline fine fac parte chiar din lumea noastră (lumea? noastră?) sau cresc ca o comă în holul neutru al unui duplex pe care-l împărțim fără să ne mai întâlnim niciodată. Dumnezeu a devenit o melancolie în avans, o bilă neagră cât pentru toată viața, un bilet dus, fără întors pentru ziua în care nimeni nu mai trebuie să plece. Îl accept în orice forme. Feștit pe cupole sau ascuns în moțul de cremă al amandinei. În zacusca de la mami, în grijile taților și mesajele cu „pui mic”. În vocile speriate ale bunicii. În îmbrățișările fraților. Ocupat cu ședințe sau scriind referate. Seamănă cu Sergiu Nicolaescu după care plângeam de fiecare dată pe vremea când nu știam că actorul nu e rolul lui. Când credeam că în filme se moare cu adevărat și pentru totdeauna. Ca de obicei. Și ce miracol să-l tot revăd. E împușcat de dimineață și reluat noaptea. Învie pe bandă la mai puțin de 3 zile. Cu aura reprodușă mecanic. Aură de ceramică, aură de plastic, de abțibild cu spini încorporați lipit pe frigider. Cu gust de mentă, de lămâie, de tămâie. Da. Dumnezeu există. E o poftă de-a mea. Câteodată am poftă de dulciuri, câteodată de o plimbare, câteodată de El. (Și chiar de n-ar exista, tot nu mai există așa ceva cât îi lumea și pământul și toate galaxiile. Să ne veselim.)

eveniment

Un pedestal înalt și de neclintit în istoria presei naționale

Aurel I. Rogoian

Mărturisesc că, dintotdeauna, întâlnirea cu o carte nouă mă transpune în lumea ascunsă printre cuvintele așezate în paginile pe care le răsfoiesc cu nerăbdarea copilului în fața unui dar multășteptat. Sunt cărți și cărți. Unele îți împlinesc așteptările, adică dăruiesc. Altele nu, fiindcă nu te regăsești nici în lumea cărții și nici în crezul autorului.

Când s-a împlinit vâleatul 7522 (2013), Brumar, a 28-a zi, mi-a fost dat să am în mână primul volum al uneia dintre marile cărți ale istoriei recente a României, trăite și adnotate de Cornel Nistorescu zi de zi, cu perseverența stoică a cronicarilor din vreme de mult trecute, în epistole politice, reportaje, interviuri și editoriale publicate într-o perioadă de ratare a viitorului, devenit astăzi prezentul vieții noastre: anii 1990-1995.

Români, vi se pregătește ceva! este, înainte de toate, o carte de mare și rar eveniment editorial. O operă prin care autorul va fi receptat ca o conștiință reprezentativă a neamului său, mereu prezentă acolo unde arde și doare, așa cum își definea crezul de gazetar în primul număr al revistei *Expres* din 7 ianuarie 1990.

Autorul, cu meritele fundamentale ale jurnalistului de fină intuiție, profundă observație și analiză social-politică, și Editura Compania, cu un suport editorial de excepție, egalat doar de case de editură celebre, dăruiesc cititorilor și patrimoniului național paginile de aur ale unei cronici de mare trebuință nu numai generațiilor viitoare, ci și celor prezente.

Generațiile prezentului au nevoie de studii și reflecțiile asupra acestei cărți de căpătâi pentru a înțelege că, deși ne-am risipit încă un sfert de veac de istorie, „[...] am trecut de partea cealaltă a prăpastiei, pe un pământ șubred, mai sărac, în țărâna căruia se ascunde cu dibăcie scheletul aceuiași stat totalitar de care fugisem mâncând pământul și de care crezusem că am scăpat”. Generațiile următoare vor găsi în paginile operei jurnalistice tabloul unor realități dramatice, de care responsabili sunt înaintașii fără grija viitorului țării și a oamenilor ei, fiindcă au guvernat fără să țină seama de valorile morale și în disprețul dreptei legiuri, ducând România înspre marginea lumii.

Am deschis cartea, am dat pagină după pagină și am început să citesc titlurile, am parcurs indicele de nume și apoi, selectiv, pasajele la care eram trimis de

cota personajelor. Am citit câteva dintre epistolele politice adresate mărimilor vremii și „prima impresie care contează”, cu valoare de concluzie asupra volumului, este aceea că, prin prima sa carte postdecembristă, Cornel Nistorescu și-a clădit un pedestal înalt și de neclintit nu doar în istoria presei naționale, ci și în literatura română.

Români, vi se pregătește ceva! este titlul unei cărți-avertisment, cu mesaje de un dramatism real, dar transmise, cele mai multe, și cu un inteligent umor țărănesc, când muștrător, când biciuitor, dar și de bun-simț. În mai multe dintre paginile cărții m-am regăsit printre martorii anonimi din tabăra cu care gazetarul se afla într-un crâncen război, fiindu-i percheziționată redacția, confiscate aparatele foto și mașinile de scris, ori cumpărate *en gros* tirajele pentru ca ele să nu ajungă la cititori. Acei sclavi ai puterii nu realizau că în acest fel trag la foalele forjei în ale cărei flăcări se oțelește și mai mult tăria unui caracter pe care vremurile nu-l pot supune.

Un dialog dintre președintele României, Ion Iliescu, și gazetarul Cornel Nistorescu, consumat la Forumul Crans Montana din anul 1994 nu poate trece neobservat în economia acestor note de lectură. Ion Iliescu: „Mă, de ce ești tu așa de ticălos și de încrâncenat împotriva mea?” Cornel Nistorescu: „Nu vă urăsc deloc, domnule președinte, dimpotrivă, toate observațiile mele și criticile pe care le fac Președinției și dumneavoastră provin dintr-o reală simpatie.”

Cum și în ce contexte îi regăsim pe Ion Iliescu, Virgil Măgureanu & comp. în epistolele politice (unele dantești) ale lui Cornel Nistorescu?

În cazul lui Ion Iliescu, titlurile epistolelor care se succed în timp ne dau trendul psihocomportamental al liderului politic căruia i-am dat 12 ani din istoria României: *Învingător fără glorie, Un fel de vodă bolmojit, Buimac între iluzii, Frica - ultimul motor politic, Baba s-a fardat puțin, Patentul mocirlei*. Alte epistole politice cu aceeași adresă: *Românul de export, Rugămintea unui dac, Elita și derbedeii, Codul eticii și echității democratice, Tata, mama, bunica și cloșca, Activiștii de ieri, boierii de mâine*.

Trei dintre mai multele epistole politice adresate lui Virgil Măgureanu se intitulează: *Cine l-a vopsit pe dracu?, Maimuța și dresorul și Dați explicații poporului român!*. Iar adrisantul se explică: *Am fost în Piața Universității, Am mai fost implicat și în alte*

chestiuni politice, Sigur că există! [dovezi despre grupurile și elementele fasciste din Piața Universității - n. n.], *Nu S.R.I-ul, ci poșta [...] cotrobăie prin scrisori*.

Nicolae Văcăroiu: *Dictatura contabilă, Tatăl fiscului român, Patria în faza vacă de muls*.

Theodor Stolojan: *Vinovatul nu a făcut nimic*.

Dan Marțian: *Jumătăți de măsură și caracter*.

Răzvan Theodorescu: *La tata marelui ecran*.

Niculae Spiroiu: *Ceapa degerată a democrației*.

Radu Câmpeanu: *Înecatul dintre două bărci*.

Radu Ceonța: *Patria și salamul*.

Alexandru Mironov (*purător de cuvânt și interese*): *Foliculina politică*.

Domnii deputați și senatori: *Comici vestiți ai ecranului*.

În epistola *Prieten și soldat*, adresată președintelui Ungariei, gazetarul cu rădăcinile în satul Turmaș, din județul Hunedoara, unicul fecior al agricultorilor Aurel și Iliina Nistorescu, ține să-l asigure pe Árpád Göncz, într-un moment de exaltare a extremiștilor vindicativi, că-i este prieten, dar că, la nevoie, va fi și soldat. O judecată înțeleaptă, în care talerele dreptății popoarelor sunt ținute în echilibru de prietenie, prin politică și diplomație, dar și de arme atunci când liderii politici și diplomații eșuează.

Epistola *Două căciuli peste Prut*, către Mircea Snegur, cel care spunea că unirea românilor din cele două Moldove trebuie lăsată în seama viitorului, ne reamintește cum „pe malul Prutului s-au întâlnit doar două căciuli (pe care le știam de la televizor, și pe cea de miel, și pe cea rusească), purtate de doi slăboi care își umflau pieptul și nu-și dădeau seama că le sunt prea largi.”

Gazetarul a consacrat sute, poate mii de zile descălcării ițelor evenimentelor din decembrie 1989 pentru a descoperi că ei, jurnaliștii de investigație, „au devenit mai periculoși decât teroriștii” (de vreme ce aceștia nici nu existau!) și că „esența revoluției a fost o banală schimbare a caselor.”

Pentru gazetarii din „noul val”, baciul Cornel lasă drept cuvinte de învățătură: „Fiți drepti. Spuneți adevărul. Căutați calea cea bună. Fiți alături de cei care suferă pe nedrept. Apărați onoarea și demnitatea celor care o au. Nu iertați prostia, minciuna și fățărnicia. Fiți aspri în fața relei-credințe, a hoției și egoismului. Puneți punctul pe i. Fiți acolo unde arde și doare.” Am recurs la această parafrază a crezului jurnalist cu care Cornel Nistorescu a deschis, la 7 ianuarie 1990, o nouă carte de istorie a presei românești pentru a depune mărturie, în calitate de cititor, dar și de observator al media, că, dacă i s-ar putea reproșa ceva omului, gazetarului nu i s-ar putea imputa că nu și-a urmat și nu-și urmează crezul profesiei.

scoborâse iarăși „din balcon” ca să se ducă „în piață”.

Nu e, desigur, întâmplător că la noi s-a menținut până azi tandemul piață-balcon inventat de conștiințele naționale pe la 1860 și că modernizarea a cunoscut mai multe frâne decât impulsuri. Un vast proces de măsluire îmbracă în molton aspre realități geopolitice, redactând rapoarte digerabile, ba chiar scrie din documente formale „un feliu de” istorie care nu folosește decât scribilor ei și unor șefi trecători. Cine vrea însă povestea autentică de după 1989 a neamului său chinuit o va găsi în bună măsură în cioburile de oglindă pe care unul ca Nistorescu a avut inteligența și buna-credință necesare pentru a le instala „în piață” din prima clipă și apoi inspirația și bunul-simț de a le vizita în toate momentele de cumpănă.

Români, vi se pregătește ceva!

Adina Kenereș

Așa ceva n-am mai pățit: să ridic ochii, în 2013, dintr-un text scris la începutul anilor '90 și să văd în jurul meu chiar viața de atunci derulându-se azi. Ba chiar azvârlindu-mi adesea în obraz, din politică și din media, din administrație și din instituții de forță, aceleași nume, cu aceleași CIP-uri, aceleași impertinență, aceleași puținătate, sau clone perfecte ale acelor figuri. „Nu s-a schimbat nimic în România” nu e doar o vorbă spusă cu obidă, ci un ciomag care te lovește în moalele capului citind articolele lui Cornel Nistorescu din *Expres*. Mai mult: dacă vrei să știi ce trăiești în 2013, ai șanse mici să afli de la tenorii diverselor scene de azi; în schimb, te lămurești fără greș din prestațiile celor de atunci, toate grosolane, violente, șmechere, temătoare de orice geană de adevăr.

Dacă ar trebui să dau vreodată o declarație la poliție, aș scrie: „Îl cunosc pe Cornel Nistorescu de 32 de ani.” Factual, ar fi corect. Pe fond însă, inexact. Pentru că am început să-i citesc sistematic editorialele bine după anul 2000, când el se așezase deja oarecum contemplativ „la balcon” și părea să se fi specializat în panorame înțelepte ale zilei și în defrișări punctuale ale unor mari potlogării. N-am știut că a fost o vreme - vremea *Expres* 1990-1995 - în care Cornel scria „din piață”, lipit de spinarea slăbănoagă, cocoșată, batjocorită a unui popor abia ieșit din multilaterală închisoare comunistă. Când, în câteva rânduri în ultimii doi-trei ani, am tresărit la articolele lui sau la vorbele pe care le spunea la vreo televiziune, era, evident, pentru că se

Editorial pe repede înapoi

Cornel Nistorescu

- Băi românilor, aveți ceva arme prin portbagaj?

A fost singura întrebare cu care ne-au întâmpinat grănicerii bulgari, încă ciupiți de veselia nopții de Revelion. De două ore era deja 1 ianuarie 1990. Plecaserăm cu aproape patru luni în urmă dintr-o țară comunistă și ne întorceam în alta, ziceam eu, liberă, vedetă europeană, plină de morți, de teroriști, dar și de fapte de mare curaj.

Conduceam cu frică biata noastră Dacie galbenă, inscripționată cu «Flacăra Tour», spre Giurgiu și mai apoi spre București, așteptând să dăm ochi cu prima patrulă de revoluționari sau de soldați, chiar de teroriști. Sau să sărim din mașină ori să strigăm «oameni buni, oameni buni!». Sau să vedem o casă în flăcări. Sau măcar un tanc nemișcat pe marginea drumului. Sau o mașină arsă. Sau ceva care să ne introducă în noua realitate. Nimic la Adunații Copăceni, nimic la Călugăreni, nimic la 1 Decembrie, nimic la intrarea în București, nici pe șoseaua Giurgiului. Doar petrecăreți în retragere, doar mașini răzlețe dintr-o noapte de Revelion care se spârgea încet, fără muzică, fără artificii, fără șampanie. Mută, rece, cu urme de zăpadă și cu străzi pustii și murdare. Priveam Bucureștii învăluiți într-un aer de final de tragedie deși nu se vedeau decât semnele unui sfârșit de carnaval. Nicio casă în flăcări, nici o mașină fumegând, nicio patrulă, niciun mort pe străzi, nicio mașină blindată, nimic, nimic până în fața blocului meu din Drumul Taberei nr. 250. Cam așa arăta capitala României, orașul-vedetă planetară din zilele căderii lui Nicolae Ceaușescu. O deosebire uriașă între ce anunțau televiziunile europene și ce vedeam eu cu ochii umflați de nesomn.

La cinci dimineața am început să mă uit, pe un videocasetofon, la primele casete din transmisiunile TVR. Erau secvențele cele mai dure pe care le înregistrase Monica Nistorescu pentru a mă ajuta să înțeleg desfășurarea Revoluției române. Ceaușescu avea robineți de aur. Stop. Nu se poate! Aurul este moale și se macină. Avea cântar de aur pentru a cântări mâncarea câinilor. Stop. Nici asta nu se poate! Cântarul de aur se dereglează și nu cântărește nimic. Atunci am auzit prima oară o replică pe care am tot auzit-o apoi, ori de câte ori puneam la îndoială ceva din acele evenimente:

- Tu să taci, că tu n-ai fost aici la Revoluție!

Am derulat caseta pe repede înainte. Ioan Erhan, secretarul de partid de la *Scînteia*, anunța la TVR că ziarul își schimbă numele în *Scînteia poporului*. Sictir! A fost printre primii activiști de duzină ieșiți din tranșeele PCR pentru a îmbrăca haina de revoluționar. Pe repede înainte. Petre Popescu și Teodor Brateș, George Marinescu etc. și Cazimir Ionescu, și Mihai Montanu. Și, dintr-o dată, printre ei, cu aparatul de fotografiat agățat de gât, eternul Sorin Postolache, fost coleg de redacție la revista *Flacăra*, inginer chinuit de gramatică, om bun la toate, dar nici fotograf, nici ziarist, nici chiar caricaturist. Renăștea. Omul se înghesuia să ia startul în noua mare cursă a oportuniștilor. Dă-i cu Revoluția! Pe repede înainte. Un ofițer cu minte puțină. Care revoluție? Parcă vedeam secvențe din prima răscoală a mediocrilor. Niciodată nu mai văzusem atâția oportuniști înghesuși pe fiecare centimetru pătrat al micului ecran. Și totuși, muriseră oameni! Zeci, sute. Poate mii. Unde erau teroriștii? Dar fântânile și rezervoarele de apă

otrăvite de securiști? Pe cei mai mulți dintre actorii nopților de revoluție îi cunoșteam. Oameni de mână a doua și a treia de prin instituții, redacții de ziare și reviste, teatre, cafenele. Un amestec ciudat, de operetă. Era și nu era revoluție. De a doua zi descopeream altceva. Că oamenii se bucurau totuși cu adevărat de căderea lui Ceaușescu. O bucurie exagerată parcă pentru a acoperi anii de nepăsare sau de complicitate cu «Epoca». Cei mai mulți își descopereau în biografie și mici semne de disidență. Indivizii de acest fel aveau chiar un pic de culoare în valul zgomotos de sentimente și vorbărie. O altă țară, un alt sistem, o altă lume! Cei mai mulți visau cu voce tare. Încă un hâc de câteva zile și vom trăi ca în Europa de Vest! Așa gândeau oamenii, așa arătau lucrurile în acele zile de ianuarie în care începea o altă perioadă importantă din viața mea și a României.

În două zile am izbutit să contactez câțiva colegi de redacție și puținii prieteni pe care îi aveam prin București. Povești și iar povești despre revoluție. Era doar încercarea mea de a înțelege nebunia indusă de TVR și de agențiile străine de știri. Adrian Severin, activist de nivel național încă din anul întâi de facultate, era deja mare mahăr. În câteva luni a ajuns ministru. Un regizor ratat deja se mișca de zece ori mai arogant. Era și el ministru. Un profesor mediocru, care conducea departamentul ideologic, chiar m-a chemat să facem un «mariaj profesional» cu FSN-ul. Adică? Să faci un ziar al guvernului! Ce să fac acolo? Să îl conduci, a zis el. Tot atunci m-a căutat și Mihai Cârciog, despre care nu știam absolut nimic, să facem împreună revista *Expres*. El a fost omul de care aveam să mă apropiez și alături de care să dezvolt proiectul *Expres* și, mai apoi, cu și fără Ion Cristoiu, *Evenimentul Zilei*. Mihai Cârciog a fost norocul din acel peisaj de după furtună. O lume de umbre, de mediocri, de ratați, de activiști, de șmecheri, de apropiați ai serviciilor, unii dintre ei cu siguranță acoperiți, de loviți în cap de dorința de putere, de paranoici și de patrioți desueți țâșniți din subsolurile României și din praful bulevardelor bucureștene pentru a se așeza în fruntea celor care turnau fundațiile democrației. Pe repede înainte. Ceva nu era în ordine. Falsul, machiatul, manipularea, lumea activiștilor comuniști în haine albe, de prevestitori ai vremurilor noi răsăreau de peste tot. Când discret, când agresiv, când violent, când disprețuitor.

Imaginea de tragedie amestecată cu carnaval m-a urmărit mereu. Ca din întâmplare, pe la demonstrații, reporterii *României libere* și ai revistei *Expres* erau fugăriți sau chiar bătuți printre primii. N-a trecut mult și n-am mai putut tipări revista în București. Spațiul tipografic le fusese alocat ziarelor editate de partidele politice. Urmau alegerile din 20 mai. În 13-15 iunie, bunii și patrioții muncitori tipografi de la Alexandria au refuzat să mai tipărească revista. Ne-au anunțat că, în cazul în care totuși apare, îi dau foc în centrul orașului. Cumnata mea a început să se plângă că a dispărut câinele și niște indivizi mă caută noaptea pe acasă. Minerii au devastat redacția revistei *Expres*, căutând în subsolul clădirii de pe Strada Batiștei o tiparniță de bani. Întrebau de mine, însoțiți de un individ în civil. S-au mulțumit cu un fax și cu două mașini de scris electrice. Prin 2006 am apucat să citesc rapoartele ofițerilor SRI care m-au căutat peste tot

în acele zile și nopți de groază. Rapoartele lor se găsesc în Dosarul mineriadei din 13-15 iunie. Ce aveau cu noi? Pe cine incomodam? Un fost student la regie a venit să se confeseze. Fusese constrâns să toarne în timpul studenției, iar după revoluție fusese contactat de ofițerul său de legătură pentru a se infiltra la revista *Expres* și la Liga Studenților. Am conceput un fotoreportaj despre casele conspirative ale Securității. La prima adresă am fost blocați de soldați și de un general Stan, care ne-a confiscat aparatele. Nici hârtie nu se mai găsea pentru *Expres*. și nici pentru *Evenimentul Zilei*. Eram presa liberă, dar eram și oaia neagră. Din umbră, de după colțuri, din subsoluri, din birouri și din privirile oficialilor ne întâmpina o răceală, o distanță cu subînțelesuri, o amenințare. Undeva, între speranțele și sub agitația românilor, se ascundea marele dinocaur al comunismului, statul totalitar, cu structurile sale de oțel, prelungite și ele pe neașteptate în tot felul de combinații economico-politice și de siguranță națională. Iar printre toate acestea, mișunând ademenitor, cu idei noi, principii, ajutoare, oferte de susținere materială, agenții americani, francezi, englezi, germani, unguri și chiar ai Moscovei. Românii voiau democrație și schimbarea lumii. Evenimentele din România și evoluția societății s-au dovedit a fi un proces mai complicat decât ne-am imaginat. Dorințele de libertate și democrație ale compatrioților noștri capotau din nepricepere, deturnate de strategii externe, de zbaterile disperate ale foștilor de a nu pierde puterea și de a nu ajunge în fața judecătorilor. Comunismul nu voia să decarteze, Securitatea nu voia să deconteze, armata nu voia să fie cercetată pentru greșelile și morții din decembrie, iar privilegiatii se luptau cu înverșunare să rămână la butoanele de comandă ale noii lumi.

Ce împiedecam noi în această schimbare dură de lume, adeseori cu un pitoresc de plâns și de râsul lumii? Ca niște naivi, făceam cronică săptămânală a evenimentelor, depuneam mărturie pentru grosolanul aranjament în virtutea căruia evolua România. Scriam despre un târg cu Vestul, cu fostele servicii secrete, cu fostul activ de partid și de stat. Depozițiile și informațiile noastre încurcau mai mult decât teroriștii. Pentru statul comunist pavoazat în capră democratică, noi eram dușmanii, teroriștii, inamicii democrației. Trudind cu încăpățănare la cronică vremii, mergeam ca inconștienții pe o lamă care juca rolul de punte între două lumi.

Ceva era trist, ceva era fals, ceva era periculos, ceva venea din trecut. Între comunism și ce trăim astăzi, am parcurs ani și ani pe lama tăioasă a amenințărilor, spre a descoperi că am trecut de partea cealaltă a prăpastiei, pe un pământ șubred, mai sărac, în țărâna căruia se ascunde cu dibăcie scheletul aceluiași stat totalitar de care fugisem mâncând pământul și de care crezusem că am scăpat.

(Prefața volumului *Români, vi se pregătește ceva! Epistole politice, reportaje, interviuri, editoriale din Expres (1990-1995)*, București, Editura Compania, 2013)

opinii

Speculația bursieră „Roșia Montană Gold Corporation” s-a construit prin mită, înaltă corupție politică și trădare de țară

Aurel I. Rogojan

Faptul că numita „Comisie specială comună a Camerei Deputaților și Senatului pentru avizarea Proiectului de Lege privind unele măsuri aferente exploatarea minereurilor auro-argentifere din perimetrul Roșia Montană și stimularea și facilitarea dezvoltării activităților miniere în România” se străduie să lase impresia că lucrează de zor, nu este, nici pe departe, un fapt de natură să lămurească fondul chestiunii. Dimpotrivă...

Proiectul de lege pentru a cărui avizare s-a recurs la calea extraordinară de creare a unei comisii speciale, prin strâmbă derogare de la regulile consacrate ale procesului de legiferare, stipulate de legea în materia tehnicii legislative și de Regulamentele Camerelor, nu este decât o tentativă a guvernului de a induce în eroare Parlamentul și a-l face responsabil pentru legitimitatea unui lung șir de fraude, mari acte de corupție și trădare, pe care se bazează speculația bursieră Rosia Montana Gold Corporation.

Febra aurului din România l-a lovit, mai întâi, pe Virgil Măgureanu. El și unii dintre cei care-l secondau la conducerea S.R.I. l-au adus în România pe australianul Jimmy Taylor, care s-a implicat în proiectul „Aurul S.A. Baia Mare”, un *joint-venture* al companiei australiene *Esmeralda Exploration* și al guvernului român. Compania a susținut că are capacitatea necesară pentru a curăța un reziduu toxic minier cianurotic numit tailing, care, sub formă de praf, începuse să fie împrăștiat de vânt. Promițând că va curăța aceste reziduuri și că va continua exploatarea aurului cu ajutorul cianurilor, compania a ales să-și depoziteze noile reziduuri într-un lac de baraj în apropiere de Bozânta Mare.

În noaptea de 30 ianuarie 2000 barajul a cedat deversând 100.000 de metri cubi de ape contaminate cu cianuri, aproximativ 100 de tone de cianuri, care s-au împrăștiat peste câmpuri și în sistemul hidrografic local. Cianura deversată a afectat râurile Săsar, Lăpuș, Someș, Tisa și Dunărea, înainte de a ajunge la Marea Neagră. Apele poluate, în special Tisa și Dunărea, au provocat moartea unei mari cantități de pește în Ungaria și în Iugoslavia. Accidentul a fost unul dintre marile dezastre ecologice din Europa. Oficial, *Esmeralda Exploration* a dat vina exclusiv pe căderile importante de zăpada din zonă. În particular, Jimmy Taylor a acuzat un sabotaj din partea unui potențial concurent, interesat și el de afacere.

În locul lui Jimmy Taylor a apărut Frank (Vasile) Timiș, un australian de origine română și fără legătură

cu mineritul, dar cunoscut cu legături în rețelele internaționale ale traficanților de droguri. Frank Timiș nu a apărut din senin. Și el a fost „adus de mână” de Gaf Deac, ambasador extraordinar și plenipotențiar al României în Australia și Noua Zeelandă. Sub garanțiile de bonitate ale lui Cătălin Harnagea sau ale lui Costin Georgescu & Comp.!

Ca și predecesorul său, Timiș va solicita și obține concesiunea exploatarea haldelor de steril. și în timp ce sterilul era exportat, specialiști în prospecțiuni geologice, anume agreați, au prelevat din exteriorul perimetrului inițial al minei de la Roșia Montană cca. 80 tone de eşantioane de minerale, care au fost trimise pentru expertizare de către unul dintre cele mai prestigioase laboratoare de determinare a conținutului de metale rare și prețioase. Rezultatele au fost peste așteptări.

Imediat, proiectul de contract cu statul român a fost legalizat în copie, la un notar din Alba Iulia, fiind radiată din titlu mențiunea „proiect”.

Cu documentul fals, prezentat drept contract de asociere parafat și cu buletinele de analiză a concentrației de minerale prețioase și rare s-a constituit dosarul de listare la bursa din Toronto a unei societăți proprietate exclusivă a statului român și subvenționată de către acesta! Din acel moment, banii au început să curgă. Dar, până a ajunge aici, Frank Timiș a miruit, pe îndeustate, de la dreapta la stânga eşichierului politic.

Serviciul Român de Informații a sesizat parchetul pentru fapte de trădare prin transmitere de secrete și alte infracțiuni (<http://www.cotidianul.ro/exista-un-dosar-rosia-montana-el-trebuie-redeschis-de-dna-223595/>).

Dosarul penal a fost abandonat din așa zise rațiuni politice, rezumate procurorului general Joița Tănase de către premierul Adrian Năstase.

Supunem atenției comisiei parlamentare necesitatea cercetării complete a antecedentelor afacerii Rosia Montana Gold Corporation, fiindcă în acest caz nu este vorba de „locuri de muncă” și de „investiții-dezvoltare”, ci de trădare, subminare economică și devalizare a unor resurse strategice a căror mare valoare, încă neestimată complet și corect, a aruncat în luptă rechinii speculațiilor bursiere. Mai exact spus: asasinii economici.

Față de cele, doar sumar și succint, expuse, în numele interesului public general, dorim să știm dacă onor „Comisia specială comună a Camerei Deputaților

și Senatului pentru avizarea Proiectului de Lege privind unele măsuri aferente exploatarea minereurilor auro-argentifere din perimetrul Roșia Montană și stimularea și facilitarea dezvoltării activităților miniere în România” va avea în atenție:

1. Lămurirea gravelor aspecte de fraudă bursieră și înaltă corupție scoase în evidență în dosarul penal al afacerii „Roșia Montană”, instrumentat la sfârșitul anilor `90 și abandonat ca urmare a „deciziei politice” a premierului Adrian Năstase;

2. Audierea de către comisie a foștilor premieri Victor Ciorbea, Mugur Isărescu, Adrian Năstase, Călin Popescu Tăriceanu, Emil Boc, Mihai Răzvan Ungureanu și a miniștrilor din guvernele acestora care au luat decizii / emis hotărâri de guvern și alte acte juridice privind concesionarea, explorarea și exploatarea zăcămintelor minerale de la Roșia Montană, Roșia Poieni și celelalte perimetre metalifere din Munții Apuseni;

3. Clarificarea, inclusiv prin audierea foștilor și actualilor directori ai serviciilor de informații, împrejurărilor în care fondul informațiilor / documentelor secrete referitoare la rezultatele cercetărilor și prospecțiunilor geologice au intrat în posesia lui Frank [Vasile] Timiș;

4. Cine și cum l-a introdus pe Frank [Vasile] Timiș în afacerea „Roșia Montană”, respectiv interesele căror politicieni autohtoni le-a reprezentat, atât în faza inițială, cât și în evoluțiile și transformările ulterioare ale societăților comerciale create pentru valorificarea deșeurilor, explorarea și exploatarea de resurse metalifere în România;

5. Ce alte decizii politice din perioada 1997-2000 au impus abandonarea și a altor cazuri de spionaj-trădare, care au privit interese externe de acaparare frauduloasă a resurselor minerale de importanță strategică;

6. Expertizarea falsurilor intelectuale și materiale din actele/ documentele RMGC și din cele încheiate cu statul român;

7. Modul în care perimetrul inițial al minei Roșia Montană de cca. 12 kmp a fost extins la peste 40 kmp., în timp ce aceasta era proprietatea statului român;

8. Stabilirea modului prin care cele 80 de tone de mostre geologice au fost trimise la expertizare în Australia înainte de parafarea și intrarea în vigoare a contractului?

9. Elucidarea aspectelor de fraudă bursieră, un delict federal în S.U.A. și Canada, pe care s-a întemeiat listarea la bursa din Toronto a unei societăți a statului român și subvenționată de acesta?

10. Audierea președinților Ion Iliescu, Emil Constantinescu, Traian Băsescu, precum și a consilierilor acestora pentru securitate națională?

11. Ce companii miniere consacrate au mai lăsat oferte și nu au fost luate în considerare? Cât a fost dispus să plătească Ovidiu Tender lui Stephen Roman, pentru retragerea din afacere a firmei canadiene „Roman Copper Corp”;

12. Evaluarea prejudiciilor economice rezultate din subevaluarea resurselor și a prețului de concesionare (cca. 250.000 de euro!);

Nu ar fi lipsit de interes dacă și autoritățile competente și diriguitoare ale domeniului securității naționale și fiscalității publice ar reconsidera antecedentele acestui scandalos caz de înaltă corupție politică transpartinică și internațională, iar din identificarea, blocarea și confiscarea penală extinsă a depozitelor bancare, precum și a averilor fraudulos dobândite de marii corupți să se trateze unele dintre suferințele cronice ale bugetului sănătății și educației.

Roșia Montană - vedere generală

Între Roșia Morgana și Roșia Mortală

Petru Romoșan

Până la urmă, Victor Brauner și Tristan Tzara, amândoi născuți în Moldova (la Piatra Neamț și, respectiv, la Moinești), au avut dreptate: România e o țară și suprarealistă, și dadaistă. Suprarealist a fost pictorul Brauner, dadaist a fost scriitorul și artistul total Tzara (Samuel Rosenstock). La fel pare să fie deja confirmat și Bram Stoker cu al său roman atât de celebru, *Dracula*. În ce-l privește pe britanicul Bram Stoker, cel puțin doi «voievozi» recentți, Nelu și Traian, care au supt sângele boborului, ca și precursorii lor, Ghiță și Nicolae, s-au sforțat să-l confirme și, într-o foarte bună măsură, au și reușit.

Care sunt temele toamnei 2013 la români? Lupta (simbolică dar frisonantă) cu torționarii octogenari și nonagenari, așa, dintr-o dată, din senin (Vișinescu, Ficior și cu certitudine vor mai fi și alții, există un plan de îndeplinit), consumul la greu de cianură teoretică sau ficțională prin reprezentanții poporului (politicieni, presă, servicii speciale) și pregătirea pentru asasinarea în masă a câinilor abandonati de oameni - câinele e cel mai bun prieten al omului, iar acest măcel are deja acoperire legală de la CCR («Curtea Constituțională, / Rușine Națională») și de la președintele nostru reales (cum-necum, reales!). Cam așa apare blânda noastră Dacie mioritică la acest început (fost, că suntem în decembrie - n.r.) frumos de toamnă (deh, natura e pe gratis!). Cel puțin după televiziuni, ziare, Parlament, cu partidele și comisiile aferente. Și să nu uităm și partea bună, adevărata surpriză. Miile și miile de demonstranți împotriva proiectului suprarealist și dadaist de exploatare a aurului și a unor metale strategice de la Roșia Montană, manifestanți care arată altfel, școliți, civilizați, europeni, ce mai!, o adevărată societate civilă pe care toată lumea o credea dispărută.

Da, toamna vrajbei noastre are un nume: Roșia Montană. Un guvern compus din juniori amatori porniți la corupție grasă (acum ori niciodată), un Parlament supraponderal (câte sute sunt, că tot e criză?), alcătuit din impostori grași, vulgari, traficanti de interese

(Hrebenciuc *dixit*) și care, mulți dintre ei, și-au cumpărat locul cu sume fabuloase de la conducerile lor de partid (serviciile speciale au oare probe? Le țin pentru ele pentru că mai folosesc și alt' dată, metoda Dandanache?), cu o presă coruptă dar extrem de liberă la matrapazlăcuri - cam acesta e peisajul public cianurat la care am ajuns. Cum să faci o comisie din niște parlamentari incompetenți și încolonați la ordinul șefului de partid ca să valideze o lege pentru înstrăinarea hocus-pocus a unei averi naționale de 10-20 de miliarde de euro? Cum să ne jucăm resursele naturale și viitorul ecologic al țării la ruleta unui Parlament atât de detestat (și asta de 23 de ani fără întrerupere)?

Impresia generală pe care o lasă Victor Ponta și mulți dintre miniștrii săi - fie socialiști, fie național liberali (Daniel Barbu, de exemplu, dar mai sunt și alții) - este că și-au umplut buzunarele cu aur (sau cu dolari - mă rog, e același lucru). Cu cât au fost plătiți - ca să cităm din nou o autoritate în materie, președintele în funcție - ca să se ducă atât de necugetat, cu un asemenea elan, direct în zid? Deși Ponta și guvernul său nu par deloc conștienți de asta, mulți observatori interni și externi nu le mai dau prea multe luni la Palatul Victoria. Înseamnă că au luat mult, dacă insită în halul asta. Și totuși, poate că lucrurile stau chiar mult mai rău, dar nu atât din cauza corupției. După distrugerea în timpul crizei a atâtor întreprinderi, mai ales mici și mijlocii - pentru că nici nu mai avem întreprinderi foarte mari, ele le aparțin altora, ca și băncile - și un șomaj căruia i s-au pierdut prin birouri cifrele corecte, încasările reale ale statului, cele imediate și, chiar mai grav, cele previzibile nu pot fi decât catastrofale. Iar aparatul de stat, cu al său minister de Interne care umflă suprarealist amenzi, cu nenumăratele servicii secrete dadaiste și paraservicii gen DNA, ANI, CCR, e mai obez ca niciodată. În urmă cu 10 ani, alianța DA (Băsescu + Tăriceanu) promitea reducerea ministerelor. Unde ne găsim azi? Cu mai mulți miniștri și paraminiștri, cu un Parlament cât cel al Germaniei (85 de

milioane de locuitori, prima economie a Europei) și cu zeci de mii de funcționari inutili în plus.

Criza economică, însoțită de dezastrele ei, înaintază implacabil. Soluțiile guvernului Ponta sunt cam toate de factura aberației cu proiectul de lege pentru Roșia Montană, cu comisia suprarealistă cu tot. Și cu vizitele de lucru la minierii imaginari. O întâlnire perfectă a dadaismului cu suprarealismul. Doamna ministru Maria Grapini are dreptate: guvernul Ponta, cu Ponta în frunte, nu dă semne că înțelege cum merge chestia cu economia. Doar dadaismul și suprarealismul progresează. La Roșia Montană, o clipă, când și-a pus casca și a luat lanterna, Valeriu Zgonea s-a crezut Nicolae Ceaușescu, într-o vizită de lucru la o mină. A fost clipa astrală a vieții sale. Socrul Ilie Sârbu a detectat, pe urmele tătucului Iliescu, în lupta lor comună pentru pace, fără ezitare dușmanii: sunt fasciștii, bineînțeles, stimați tovarășii!

Colegii torționari ai lui Vișinescu vor fi livrați pe bandă rulantă. Asta ca să mai condamnăm o dată comunismul (seamănă cu ideile lui Tismăneanu) în beneficiul lui Traian Băsescu, Elena Udrea, PDL și Mișcarea Populară, adevărații moștenitori ai Securității. Iubitorii de câini și de tot felul de animale își vor face până la urmă un partid. Marele pericol imediat poate fi acela ca, până la obținerea beneficiilor fantomatice de la Roșia Montană, guvernul Ponta, președintele și CCR să decreteze că vom exporta câini și, poate, și pisici către țările care-i consumă.

Guvernul Ponta se duce în zidul Roșia Montană pentru că e cu totul lipsit de soluții economice. Ce-i mai rămâne de făcut unui guvern falimentar, ca și unei familii falimentare, dacă nu să viseze miliarde de dolari câștigate din mari lovituri imaginare cu mine de aur și alte metale rare? Nu ați întâlnit nebuni care nu discută decât în miliarde dar își șterpelesc bricheta? Guvernul Ponta e chiar între Roșia Morgana și Roșia Mortală (citez dintr-un mucalit anonim).

Roșia Montană - vedere generală

„Orbitoarea” lumină de la Răsărit

Florin Colonaș

Unul dintre momentele importante ale istoriei României din veacul trecut a fost, fără discuție, momentul de la 23 august 1944 și, implicit, ivirea „orizontului roșu”.

Schimbându-se „kalimera”, politichia a virat brusc spre stânga, așa că fosta conducere politică a țării a fost decapitată atât la propriu cât și la figurat.

După arestarea vârfurilor politice, după exportarea principalilor conducători ai României presinsurecționale în patria socialismului victorios, în „casa de odihnă” moscovită de la Lubianka, sediul NKVD-ului, și apoi reimportarea lor la București, s-a desfășurat un proces, tocmai pentru a arăta profunda democrație a noilor structuri de putere și, mai ales, „grija pentru om”.

Procesul s-a desfășurat în ședință publică, în sală aflându-se oameni de tip nou, elemente solide ale clasei muncitoare și ale țărănimii, dar și ale intelectualității progresiste. Oameni verificați și de nădejde, cu acele calități ale „omului nou”, verificați de partidul celor ce muncesc, sub ochiul atent al comisarilor și consilierilor sovietici, numeroși câtă frunză și iarbă în acea perioadă pe teritoriul nostru, pentru a ne călăuzi pașii în noua orânduire.

Între cei desemnați să participe la proces îl aflăm și pe Geo Bogza, reporter recomandat de articolele din *Lumea românească* despre războiul civil din Spania, prin cunoscutele reportaje despre *Tragedia poporului basc* (1936-1937), dar și din reportajele din *Tempo* despre închisoarea Văcărești (unde el însuși suferise zile de reclusiune în 1933 și 1937). Semnătura sa în *Revista nouă*, pe foiletoanele ca veloturist pe Valea Oltului, reunite și transformate în 1945 în *Cartea Oltului*, cu puțin timp înaintea procesului, va conferi notorietate evenimentului. Se va anihila „la dosar”, în acest mod, fișa sa de avangardist, de autor al *Jurnalului de sex* (1929) și al *Poemului invectivă* (1933). Ele vor fi trecute „la pasiv”, mai cu seamă după amplul reportaj *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, cu fotografiile de Aurel Bauh (1947).

Geo Bogza s-a bucurat de încrederea PCR, așa că a fost selectat și acreditat la procesul numit „al marii trădări naționale”, în care a fost judecat și condamnat lotul în fruntea căruia se afla șeful puterii executive de până la 23 august și colaboratorii săi cei mai apropiați.

De la derularea acestui eveniment istoric pe care Bogza a avut posibilitatea să-l urmărească ne-au rămas trei documente, unul cu caracter oficial și două mici ciorne olografe pe care scriitorul a notat, telegrafic, probabil pe genunchi, câteva secvențe.

Primul document este un text dactilografiat la două rânduri, scris pe o fâșie de hârtie lată de 9,5 centimetri, care a jucat rolul aceluia „Sesam, deschide-te”, permițându-i să treacă nestingherit prin cordoanele armatei și ale poliției, supravegheate de agenții Siguranței și

ai rușilor, infiltrați pretutindeni pe Calea Știrbey Vodă, unde se afla clădirea tribunalului. Iată textul:

„Tribunalul Poporului
Autorizațiune

Dl. Geo Bogza din..... este autorizat să intre pe baza prezentei legitimații în localul acestei instanțe la procesul guvernării Antonescu.

Prezenta este valabilă numai însoțită de carnetul de identitate sau buletinul populației.

Acuzator Public Șef,
Vasile Stoican”.

Urmează iscălitura cu cerneală neagră și stampila circulară violet, purtând însemnele „CABINET Acuzator Public Șef – Tribunalul Poporului”. Procesul s-a desfășurat între 6 și 15 mai 1946.

În ziarele epocii, în frunte cu oficiosul Partidului Comunist, *Scânteia*, dar și în *România liberă* sau în alte câteva, zice-se ale partidelor istorice, intrate în agonie, se relatea procesul, privit dintr-un unghi favorabil noii conduceri instalate la cârma țării, știri atent

filtrate de cenzură și binecuvântate de slujbașii Kremlinului. Fiecare frază, orice cuvânt era analizat înainte de a fi publicat. Totul era meticolos pregătit încă înainte de a începe procesul, inclusiv pedepsele pentru inculpați.

Să nu uităm că ochiul Comisarului Poporului, rusul Andrei Ianuarevici Vișinski, veghea chiar și atunci când tovarășul... dormea. Era doar trimisul lui Tătuca Stalin! Vișinski provenea dintr-o familie bună, avea o educație aleasă și fusese procuror țarist, care s-a metamorfozat în comisar al Puterii Sovietelor. În timpul războiului a funcționat ca ministru adjunct la externe, impunând anexarea Letoniei în 1940, și a condus cu mână de fier impunerea Partidului Comunist Român.

Vă dați seama ce experiență căpătase Andrei Ianuarevici în cei treizeci de ani de anchetator și acuzator bolșevic, iar indicațiile lui prețioase au funcționat pe deplin la magistrații tribunalului, care erau simpli figuranți și care puteau deveni, la rândul lor, în orice clipă, inculpați ei înșiși. Așa că era mult mai înțelept să nu comentezi, ci să execuți ordinele, mai ales că pentru bravura lor, magistrații au primit funcții care le răsplăteau „munca”.

Din sala tribunalului ne-au parvenit două bucăți de hârtie crem (15x11,5 cm), scrise cu creion chimic.

Micile bilete au succinte însemnări și, oricum, nu sunt cenzurate și notate la prima intenție.

Iată textul primului bilet:

Golem

Santa Familia

"Intrarea, mareșalul, Ică
Ridicarea lor în picioare când intră
Tribunalul
Tomescu obraznic.

Lipsa cravatei la toți. M[areșalul] fular, Ică
pulover, Pantazi cămașă f[oaarte] elegantă [...],
Piki civil, cămașă militară.

11 1/2 M[areșalul] și I[că] vorbesc prima
oară. Până atunci toți tăcuți".

Cea de-a doua însemnare a fost pliată în
patru și este pe același tip de hârtie, dar care
poartă antetul tipărit al Ministerului Afacerilor
Interne, cabinetul Secretarului General, și
indicația tipografiei (C. 32.472 - M.O., Impr.
Naț.)

Foile provin dintr-un blocnotes de mici
dimensiuni. Împăturarea în patru ne poate
duce la concluzia că nu era permis să se ia
notițe, ziariștilor punându-li-se la dispoziție
comunicat oficiale, adică texte prestabilite.
Probabil, Bogza era un invitat ca mulți alții,
fără atribuții deosebite, iar la ieșire se puteau
face controale severe.

Pe această a doua filă aflăm poziția pe care
o aveau inculpații în boxă, pornind din spate
în față:

"Tomescu	Alexianu	R. Lecca
E. Cristescu		
Marinescu	Brăileanu	D. Popescu
Petrovicescu		
Antonescu	Ică	Pantazi
Piki"		

În lotul Antonescu au fost trimise spre
cercetare și instrucție 24 de persoane. Unii au
fost judecați în lipsă, fiind dispăruți (H. Sima,
V. Dimitriuc, Corneliu Georgescu, Constantin
Papanace, Constantin Dănulescu).

Arestările s-au efectuat în urma Jurnalului
Consiliului de Miniștri nr. 188 și 189/1945 sau
autosesizare din oficiu, în conformitate cu art.
5 alin. 2 din Legea 312/1945.

Acuzatorii publici (procurorii, cum îi
numim astăzi) la acest istoric proces au fost:

Vasile I. Stoican - acuzator public șef al
Tribunalului Poporului, Constantin Dobrian -
procuror general la Curtea de Apel Timișoara,
delegat acuzator public, și Dumitru Săracu -
acuzator public al Cabinetelor 1 și 7 de pe
lângă Tribunalul Poporului.

Ion Antonescu, n. 1882, militar de carieră.
A parcurs toate gradele ierarhiei militare.
Sublocotenent (1904), general de brigadă
(1931), mareșal (1941). Cavaler al Ordinului
"Mihai Viteazul" din Primul Război Mondial.
Așașat militar al României la Paris, Bruxelles și
Londra. Șef al Marelui Stat Major. A fost șeful
guvernului. A impus abdicarea lui Carol al
II-lea. A înăbușit Mișcarea Legionară. În iunie
1941 a decis intrarea României în război. Din
septembrie 1944 până în aprilie 1946 luat de
Armata Roșie și închis la Moscova la celebra
închisoare Lubianka. Condamnat la moarte, are
o atitudine demnă în fața plutonului de
execuție, care nu-l execută la prima salvă,
preluând comanda și comandând: Foc!
Împreună cu ceilalți principali acuzați, între
care ministrul de Externe, au fost împușcați în
apropierea fortului Jilva, la 1 iunie 1946.

Mihai Antonescu (Ică), născut în 1904,
conferențiarul lui George Meitani la catedra de
drept internațional de la Facultatea
bucureșteană de Drept. Ministru de Externe, de
Justiție și al Propagandei.

Pantazi Constantin H. (n. 1888) - Decorat
cu Ordinul „Mihai Viteazul” în primul Război
Mondial. Ministru de Război. Arestat împreună
cu Mareșalul Antonescu în noaptea de 23
august 1944. Condamnat la moarte. În timp ce
mergea spre locul de execuție (3 km de Jilava) i
s-a comunicat că i s-a comutat pedeapsa în
muncă silnică pe viață. Închis la Aiud și
Râmnicu Sărat, unde moare în ianuarie 1958,
având numărul matricol 158 și fiind aruncat în
groapa comună.

Vasiliu Constantin (Piki) (n. 1882) -
Inspector general al Jandarmeriei și subsecretar

de stat la Interne. Executat la 1 iunie 1946, la
Jilava.

Ion Marinescu - avocat, mare industriaș,
fost ministru al Economiei Naționale și al
Justiției.

Traian Brăileanu (n. 1882) - profesor
universitar de etică, sociologie și politică, fost
ministru al Educației Naționale, Cultelor și
Artelor. A fost șeful Senatului Legionar.
Condamnat la muncă silnică pe viață, moare în
octombrie 1947, la Aiud.

Dumitru Popescu (n. 1883) - General de
corp de armată, Comandantul Capitalei,
ministru de Externe, condamnat zece ani, trece
pe la Jilava, Aiud, Bărgan. Moare în 1970 la
Galați.

Constantin Petrovicescu (n. 1880). General
de divizie. Președintele completului care l-a
judecat pe C. Z. Codreanu și cerând achitarea
acestuia, este trecut în rezervă (la 4 septembrie
1938). În septembrie 1940 este ministru de
Interne. Deținut la Aiud, unde moare în 1948,
în celula 50.

Petre Tomescu (n. 1888) - medic, profesor
universitar, șeful catedrei de psihiatrie a
Facultății de Medicină din București. Ministru
al Sănătății și al Ocrotirii Sociale. Condamnat
la 15 ani de muncă silnică. Deținut la Jilava și
Aiud.

Gheorghe Alexianu - Profesor de drept la
Universitățile din Cernăuți și București,
Rezident Regal al Ținutului Sucevei și apoi al
Bucegilor. Guvernator al Transnistriei (până la
26.01.1944). Condamnat la moarte și executat
la Jilava.

Radu Lecca (n. 1890) - Subdirector general
de Siguranță, director al Cabinetului
Președinției Consiliului de Miniștri, comisar
guvernamental pentru problemele evreiești.
Trimis cu Antoneștii la Moscova. Condamnat
la moarte și se comută pedeapsa în muncă
silnică pe viață. Detenție la Jilava până în 1963
când, paralizat, este eliberat. În detenție fusese
folosit ca martor în procesul Lucrețiu
Pătrășcanu, unde declară că unii dintre
conducătorii comuniști au fost agenți ai
Siguranței.

Eugen Cristescu (n. 1895) - șeful Serviciului
Special de Informații (S.S.I.), apoi, în timpul
celui de-al Doilea Război Mondial, Director al
Siguranței. Din noiembrie 1940, apropiat al lui
I. Antonescu. A fost dus la NKVD la Moscova.
Judecat în procesul Marii Trădări Naționale, a
căutat să-și salveze viața, în schimbul unor
„sfaturi” și a dezvăluirii de secrete despre unele
persoane. Încarcerat la Aiud, Dumbrăveni,
moare la Văcărești în 12 iunie 1950.

Așa s-a terminat acest proces care a deschis
larg calea proceselor politice. A urmat procesul
Maniu, apoi altele ale unor fruntași ai
partidelor istorice sau ale unor oameni de
afaceri. Sumedenie de arestări și oameni închiși
și judecați măcar, unii găsindu-și sfârșitul în
temnițele și lagărele draconic păzite și dirijate
de tânăra Securitate care punea „în operă”
programul P.C.R.

Rând pe rând, procesele Pătrășcanu, Noica-
Pillat, lotul „Rugul Aprins” și numeroase altele
au dus la decapitarea clasei politice și a
intelectualității. Zilele „socialismului victorios”
erau din ce în ce mai aproape și mai... clare în
puternica lumină care venea dinspre Răsărit.

muzica

O „chinezărie” italiană veristă la Opera Română din Cluj

Maria Carla Bălan, Oleg Garaz

Opera *Turandot*: dincolo și foarte departe de orice romantism

Încă nu s-au stins ultimele sonorități din *Olandezul zburător* wagnerian (montarea din 10 noiembrie) și spiritul Sentei încă bântuie pe coridoarele instituției, atunci când în seara din 15 noiembrie, orchestra condusă de dirijorul Gheorghe Victor Dumănescu a „atacat” primele sonorități din opera *Turandot* de Giacomo Puccini, ultima și atât de celebra operă a compozitorului. Desfășurarea stagiunii primea un nou și destul de puternic impuls, chiar dacă succesiunea montărilor de până acum instaurase deja o stare de „alertă controlată” și o explicabilă tensiune, una generativă și în continuă creștere, cu explicabile consecințe în ceea ce privește interesul și entuziasmul tot mai viu al publicului. Una dintre cele mai cunoscute opere pucciniene trecea o justificată curiozitate, mai ales că celebra arie *Nessun Dorma* (*Nimeni să nu doarmă*) – un autentic „șlagăr” mondial, avea să fie interpretată de tenorul Marius Budoiu (Directorul Operei Române din Cluj și personajul Calaf în aceeași persoană) de abia în actul III al operei.

Dar și primele două acte ale operei promiteau suficientă acțiune scenică și vocală și chiar mai mult, deoarece subiectul operei nara povestea unei principese chineze (!) pe nume Turandot, textul fiind cântat în italiană (!), iar întreaga operă aparținând concepției de operă „veristă” (în italiană – vero – adevăr), ceea ce în termeni proprii nu putea să însemne altceva decât „realism dramatic” împins până la ultimele consecințe. Nu mai era vorba nici despre convenționalismul de „flașnetă” verdian, dar nici despre „esoterismul” mitologic Wagnerian cam prea ostentativ. A fost cu totul altceva. Câte puțin din amândoi, însă mult mai mult, mult mai diferit și mult prea departe de

orice sentimentalisme, melodramatice sau transcendente, oricât de legitime păreau a fi fost acestea în cadrul romantismului. Giacomo Puccini parcă venea din altă lume și, evident, compunea diferit despre o lume atât de diferită și atât de necunoscută publicului european la acea vreme care erau China sau Japonia.

Creația și în special concepția scenică-dramatică a lui Puccini nu face parte din acea dramatică și acerbă competiție care s-a desfășurat pe plan european, mai ales în a doua jumătate a secolului XIX, între muzica Giuseppe Verdi (1813-1901) și Richard Wagner (1813-1883). Deloc așa ceva. Giacomo Puccini se naște de abia la 1858, astfel încât nu a avut nicio posibilitate să participe la „deliciile” acestei rivalități romantice teatral-muzicale între Italia și Germania. Însă trăindu-și viața până în 1924, anul morții sale, și scriind cele zece opere care l-au făcut celebru (un număr situat sub cele treisprezece opere ale lui Wagner sau cele douăzeci și opt ale lui Verdi), Puccini și-a asigurat celebritatea, poate, prin simplul fapt de a fi „sintetizat” într-un mod totalmente particular principiile artistice ale genialilor săi predecesori. Și parcă nu ar fi fost suficientă o foarte originală „sinteză” între bel-canto-ul italian și simfonismul germanic, Puccini îi devansează până și pe propriii „coechipieri” în ale verismului – Pietro Mascagni (1863-1945) și Ruggiero Leoncavallo (1857-1918), dar și pe propriul lui profesor care a fost Amilcare Ponchielli (1834-1886). Toți trei au rămas cunoscuți în istoria muzicii pentru o singură operă, pe când creația lui Puccini se cântă aproape în totalitate până și în prezent în teatrele de operă din întreaga lume.

Premiera operei a avut loc pe scena celebrului teatru Scalla din Milano, în 25 aprilie 1926 și a fost dirijată de Arturo Toscanini. Din păcate, lucrarea nu a fost terminată de Puccini,

care s-a stins din viață chiar după compunerea celebrei arii *Nessun Dorma*, finalizarea operei fiind realizată de Franco Alfano.

Puterea soliștilor de a fi pe măsura muzicii

În operele romantice, și aici este vorba despre un loc comun, iubirea este aducătoare de suferință și ulterior de moarte. Cu opera *Turandot*, însă, Puccini sparge acest tipar, respectat chiar și de el până la acel moment în opere celebre precum *Madamma Butterfly*, *Tosca* sau *Boema*. Subiectul operei ne prezintă povestea unei prințese (personajul Turandot – soprana Ala Cheptini) al cărei suflet este încă de la început închis iubirii, însă prin curajul și perseverența eroului masculin (personajul Calaf – tenorul Marius Budoiu), frica acesteia față de iubire sunt treptat înlăturate, lăsând loc unui sentiment copleșitor care până la urmă îi „inundă” pe amândoi protagoniștii, întreaga operă culminând cu o spectaculoasă apoteoză a unui sentiment sublim, atât de uman.

Astfel, pentru interpretii titulari ai montării din 15 noiembrie provocarea a fost dublă, deoarece nu era vorba doar despre exotismul unei partituri impregnate într-un mod destul de generos de intonațiile muzicii tradiționale chineze, ci și de dramatismul cât se poate de european și, mai mult, o tensiune hiper-dramatică de substanță veristă, ceea ce impunea interpretelor o singură alegere posibilă – „autocombustia” scenică-vocală în speranța de a realiza miza exclusivă pe o evoluție de succes.

...Turandot – soprana Ala Cheptini (invitată, Opera Națională din București)

Prin funcția dramaturgică, Turandot este rolul-cheie al operei. Deși nu este un rol extins, dificultatea acestuia rezidă în scriitura muzicală a partidei vocale, care pe lângă evidenta tensiune dramatică, abundă în „atacuri” ale acutelor dinamice, dar și de registru care ambele reprezintă o reală și dificilă provocare pentru interpretă. Natura misterioasă și enigmatică a personajului se reflectă în scriitura care duce înspre concepția wagneriană – cu lungi fraze susținute, care culminează cu acute exprimând furia și disperarea personajului.

Artista care a interpretat acest rol dificil a fost soprana Ala Cheptini, invitată de la Opera Națională din București. Aceasta are în repertoriu roluri titulare de soprană dramatică din opere precum *Aida* și *Forța Destinului* de Verdi, *Tosca* și *Turandot* de Puccini, *Cavalleria Rusticana* de Mascagni și altele. Luna trecută ea a debutat pe scena operei din Cluj-Napoca în rolul Aidei din opera omonimă a lui Verdi, iar în decembrie o vom putea revedea în premiera operei *Tannhäuser* de Wagner.

Revenind la Turandot, acesta este cu siguranță cel mai dificil rol puccinian încredințat unei soprane, un rol de maturitate artistică în cariera unei soliste. Dificultatea interpretării rolului constă în necesitatea unui joc scenic care ar reflecta profilul psihologic complex – putere, cruzime, dar și instabilitate, al prințesei Turandot. Ala Cheptini reușește cu succes să redea dinamismul și evoluțiile sufletești ale personajului atât prin dozarea și controlul detaliat al emisiei vocale, cât și prin redarea captivantă a unor caracteristici deloc uzuale, spre exemplu, într-o operă romantică. Teama, vulnerabilitatea, aroganța, furia prințesei construiesc punctul de plecare al personalității ei, trăsături caracterologice pe care în finalul operei Turandot le va